

Štátny pedagogický ústav Bratislava

Deti cudzincov vo výchovno-vzdelávacom procese z hľadiska dodržiavania ľudských práv a práv detí

Informačno-metodický materiál pre pedagógov vzdelávajúcich deti z rôzneho multikultúrneho prostredia

Autori:

PaedDr. Marta Žáčková

PaedDr. Katarína Vladová

Bratislava 2005

Obsah

Úvod	4
I. Všeobecná časť 6	
1 Problematika ľudských práv a práv cudzincov v Slovenskej republike z pohľadu členského štátu Európskej únie	6
1.1 Právne normy dotýkajúce sa ľudských práv a práv cudzincov žijúcich v Slovenskej republike	6
1.2 Základná terminológia k problematike migrantov	8
1.3 Migrácia obyvateľstva a jej hlavné príčiny	10
1.4 Uplatňovanie ľudských práv v rezorte školstva 12	
1.4.1 Oblasť cieľov a obsahu výchovy k ľudským právam v školách 13	
2 Multikultúrna výchova	14
2.1 Základné pojmy a definície multikultúrnej výchovy	15
2.2 Základné koncepcie multikultúrnej výchovy	16
2.3 Multikultúrna výchova vo výchovno-vzdelávacom procese prostredníctvom medzinárodných inštitúcií a projektov	18
2.3.1 Prístupy Rady Európy	18
2.3.2 Prístupy OECD	19
2.3.3 Prístupy Európskej únie	20
2.3.4 Migračná politika v Slovenskej republike z hľadiska dodržiavania ľudských práv	20
2.4 Koncepcia migračnej politiky Slovenskej republiky a riešenie procesu integrácie cudzincov – žiadateľov o azyl a azylantov v Slovenskej republike	23
2.5 Podmienky multikultúrnej výchovy v školskej praxi Slovenskej republiky	27
1.1.1 Multikultúrna výchova v pedagogických dokumentoch základnej a strednej školy	28
3 Výchova a vzdelávanie detí cudzincov v Slovenskej republike	29
1.1 Koncepcia výchovy a vzdelávania detí migrujúcich rodičov	29
1.2 Projekty zamerané na výchovu a vzdelávanie detí cudzincov	31
1.2.1 Projekt Vzdelávanie detí migrujúcich rodičov – žiadateľov o postavenie utečenca a utečencov v Slovenskej republike	31
1.2.2 Projekt Výchova a vzdelávanie detí cudzincov v Slovenskej republike	33

II. Odborno-metodická časť 36

1	Učebný plán a učebné osnovy pre základný a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka pre deti cudzincov v Slovenskej republike	36
2	Metodické pokyny k vyučovaniu slovenského jazyka v základnom a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka	50
1.1	Ukážky prípravy učiteľov vyučujúcich v experimentálnych skupinách	63
2	Metodické pokyny na administráciu prehľadu o vzdelávaní detí cudzincov v jazykovom kurze štátneho jazyka a osobný záznam	67
Záver	69
Zoznam bibliografických odkazov	70
Prílohy	73

Vážené kolegyně, kolegovia,

dostáva sa Vám do rúk príručka, ktorá Vám prináša základné informácie o multikultúre a multikultúrnej výchove a vzdelávaní. Určená je predovšetkým učiteľom, rodičom, decíznej sfére, verejnosti a všetkým záujemcom, ktorí sa chcú dozvedieť základné informácie o multikultúre, multikultúrnej výchove, o výchove k ľudským právam, o cudzincoch a migrácii, o intolerancii a spôsobe života v multikultúrnej spoločnosti.

Príručka je výsledkom realizácie úloh projektu Národný plán výchovy k ľudským právam v rezorte školstva s podporou Ministerstva školstva Slovenskej republiky a Úradu vlády Slovenskej republiky, Uznesenia vlády Slovenskej republiky k návrhu koncepcie riešenia migračnej politiky v Slovenskej republike, Koncepcií migračnej politiky rezortu ministerstva vnútra a ministerstva školstva a výsledkov výskumov a experimentálnych overovaní, ktoré realizoval Štátny pedagogický ústav v rokoch 2000 – 2005.

Je členená na dve časti:

všeobecnú
odborno-metodickú

Všeobecná časť má tri kapitoly:

Prvá kapitola oboznamuje čitateľa s právnymi predpismi platnými v Slovenskej republike vo vzťahu k dodržiavaniu ľudských práv, práv detí a cudzincov žijúcich z rozličných dôvodov na našom území. Je v nej uvedený základný slovník s terminológiou, vzťahujúcou sa k problematike cudzincov. Uvádza čitateľa aj do problematiky migrácie, migrantov a azyľantov.

V druhej kapitole sa čitateľ dozvie o multikultúrnej výchove ako vednom odbore, o výsledkoch výskumov, o migračnej politike Slovenskej republiky z hľadiska dodržiavania ľudských práv a práv cudzincov, o koncepciách migračnej politiky, o prístupe medzinárodných inštitúcií k multikultúre a podmienkach multikultúrnej výchovy v školskej praxi.

Tretia kapitola rozoberá situáciu vo výchove a vzdelávaní detí migrantov a maloletých detí bez sprievodu v Slovenskej republike, vzdelávacie programy a projekty na zabezpečenie ich výchovy a vzdelávania z hľadiska dodržiavania práv detí. Hodnotí tiež priebeh a výsledky experimentálnych overovaní kurzov slovenského jazyka s prihliadnutím na zabezpečenie rovnocenného vzdelania pre tieto deti vo vzťahu k ich kultúre.

Odborno-metodická časť obsahuje Učebný plán a Učebné osnovy pre základný a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka, Metodické pokyny k vyučovaniu slovenského jazyka v základnom jazykovom kurze štátneho jazyka a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka a prehľad o vednej dokumentácii a osobný list žiaka. Publikácia má tri prílohy.

Autorky

I. Všeobecná časť

1. PROBLEMATIKA ĽUDSKÝCH PRÁV A PRÁV CUDZINCŮV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE Z POHLADU ČLENSKÉHO ŠTÁTU EURÓPSKEJ ÚNIE

V roku 1994 Valné zhromaždenie Organizácie spojených národov (ďalej len OSN) rezolúciou č. 49/184 vyhlásilo Dekádu výchovy k ľudským právam na obdobie 1995 - 2004.

Na nevyhnutnosť koncepčného prístupu k výchove k ľudským právam v členských krajinách OSN poukazujú mnohé zásadné medzinárodné dokumenty, týkajúce sa ochrany ľudských práv, napr. Všeobecná deklarácia ľudských práv, článok 26 a Dohovor o právach dieťaťa, článok 28.

Definícia pojmu výchovy a vzdelávania k ľudským právam bola po prvýkrát zverejnená v Správe generálneho tajomníka OSN na 52. zasadnutí Valného zhromaždenia OSN v roku 1997, bod programu č.112 (b), Dekáda OSN venovaná výchove a vzdelávaniu k ľudským právam (1995-2004) a verejným osvetovým programom k problematike ľudských práv: „...výchova a vzdelávanie k ľudským právam sa definuje ako proces výchovy, pokus o rozšírenie informovanosti, zameraný na vytváranie všeobecnej kultúry, ponímajúcej ľudské práva prostredníctvom vštepovania vedomostí a zručností ako aj formovania postojov, ktoré sa zameriavajú na:

- zvýšenie rešpektovania ľudských práv a základných slobôd
- úplný rozvoj osobnosti a ponímanie ľudskej dôstojnosti
- propagáciu porozumenia, tolerancie, rovnosti šancí a priateľstva medzi národmi, ako aj rasovými, národnostnými, etnickými, náboženskými a jazykovými skupinami
- sprostredkovanie možnosti efektívne sa zúčastňovať na verejnom živote pre každého človeka.“ (Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 - 2014, 2005, str. 2).

Vláda Slovenskej republiky so zreteľom na Zmluvu o pristúpení Slovenskej republiky k Európskej únii a na spoločné opatrenia v oblasti migrácie a azylu, ktoré predstavujú neoddeliteľnú súčasť jedného zo základných cieľov Európskej únie postupne vytvárať priestor slobody, bezpečnosti a spravodlivosti pre osoby nachádzajúce sa pod suverenitou štátov v tomto spoločenstve, nanovo definuje štátny záujem Slovenskej republiky, súvisiaci s prijímaním a pobytom migrantov na jej území.

Členstvo Slovenskej republiky v Európskej únii (1. máj 2004) si vyžiadalo prispôbenie sa požiadavkám práva Európskej únie, a preto bol ústavným zákonom č. **90/2001 Z. z.** upravený článok 7 ods. 5 Ústavy Slovenskej republiky, podľa ktorej „právne akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky“. Podľa tretej vety citovaného článku Ústavy „prevzatie právne záväzných aktov, ktoré si vyžadujú implementáciu, vykoná sa zákonom, alebo nariadením podľa čl. 120 ods. 2.“

1.1 Právne normy, dotýkajúce sa ľudských práv a práv cudzincov, žijúcich v Slovenskej republike

Najvyššou právnou normou Slovenskej republiky je Ústava Slovenskej republiky schválená Ústavným zákonom č. **460/1992 Zb.** v znení neskorších predpisov, ktorá rieši okrem iného aj otázku ľudských práv a práv cudzincov. Sú to základné práva a slobody, ktoré sú obsiahnuté v druhej hlave Ústavy Slovenskej republiky.

Ústava Slovenskej republiky

Druhá hlava – Základné práva a slobody

Prvý oddiel – Všeobecné ustanovenia

Článok 12

- (1) Ľudia sú slobodní a rovní v dôstojnosti i v právach. Základné práva a slobody sú neodňateľné, neodcudziteľné, nepremlčateľné a nezrušiteľné.
- (2) Základné práva a slobody sa zaručujú na území Slovenskej republiky všetkým bez ohľadu na pohlavie, rasu, farbu pleti, jazyk, vieru a náboženstvo, politické, či iné zmýšľanie, národný alebo sociálny pôvod, príslušnosť k národnosti alebo etnickej skupine, majetok, rod alebo iné postavenie. Nikoho nemožno z týchto dôvodov poškodzovať, zvyhodňovať alebo znevýhodňovať. Druhý oddiel – Základné ľudské práva a slobody

Článok 15

- (1) Každý má právo na život. Ľudský život je hodný ochrany už pred narodením.
- (2) Nikto nesmie byť pozbavený života.
- (3) Trest smrti sa nepripúšťa.
- (4) Podľa tohto článku nie je porušením práv, ak bol niekto pozbavený života v súvislosti s konaním, ktoré podľa zákona nie je trestné.

Článok 23

- (1) Sloboda pohybu a pobytu sa zaručuje.
- (2) Každý, kto sa oprávnené zdržiava na území Slovenskej republiky, má právo toto územie slobodne opustiť. Slobody podľa odsekov 1 a 2 môžu byť obmedzené zákonom, ak je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu, udržanie verejného poriadku, ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj v záujme ochrany prírody. Každý občan má právo na slobodný vstup na územie Slovenskej republiky. Občana nemožno nútiť, aby opustil vlasť, a nemožno ho vyhostiť. Cudzinca možno vyhostiť iba v prípadoch ustanovených zákonom. Ôsmy oddiel – Spoločné ustanovenia k prvej a druhej hlave

Článok 52

- (1) Kde sa v prvej a druhej hlave tejto ústavy používa pojem „občan“, rozumie sa tým štátny občan Slovenskej republiky.
- (2) Cudzinci požívajú v Slovenskej republike základné ľudské práva a slobody zaručené touto ústavou, ak nie sú výslovne priznané iba občanom.
- (3) Kde sa v doterajších právnych predpisoch používa pojem „občan“, rozumie sa ním každý človek, ak ide o práva a slobody, ktoré táto ústava priznáva bez ohľadu na štátne občianstvo.

UZNESENIA VLÁDY SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. **501/1993 Z. z.** z 13. júla 1993, ktorým bol na zabezpečenie plnenia úloh migračnej politiky zriadený Migračný úrad Ministerstva vnútra SR, ktorý v plnom rozsahu nahradil bývalý Sekretariát splnomocnenca vlády SR pre otázky utečencov.

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. **846/1993 Z. z.** zo 16. novembra 1993, ktorým boli schválené Zásady migračnej politiky SR.

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. **11/2005 Z. z.** z 12. januára 2005, ktorým schválila Konceptiu migračnej politiky SR a Rozpracovanie Konceptie migračnej politiky Slovenskej republiky na podmienky rezortu školstva schválené ministrom školstva v júli 2005.

ZÁKONY PLATNÉ V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

Zákon č. **308/1993 Z. z.** o zriadení Slovenského národného strediska pre ľudské práva rieši problematiku ľudských práv.

Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

Zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov nadobudol účinnosť 1. apríla 2002 a rieši podmienky vstupu a pobytu cudzincov na území Slovenskej republiky. Prijatím tohto zákona sa dosiahol súlad s Ústavou Slovenskej republiky a medzinárodnými zmluvami, ktorými je Slovenská republika viazaná v oblasti unifikácie rodín a v oblasti pohybu a pobytu cudzincov. Vytvára legislatívnu základňu pre aproximáciu cudzineckého práva Slovenskej republiky s právom Európskej únie.

Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle z 20. júna 2002 a o zmene a doplnení niektorých zákonov upravuje problematiku konania o azyle, ustanovuje postup pri poskytovaní dočasného útočiska, právach a povinnostiach žiadateľov o udelenie azylu, právach a povinnostiach azylantov a odídencom. Rieši aj otázky ich integrácie do spoločnosti a upravuje pobyt v azylových zariadeniach. Podľa § 27 povinnú školskú dochádzku azylantov rieši osobitný predpis.

Osobitným predpisom, ktorý rieši povinnú školskú dochádzku detí cudzincov a azylantov, je zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl v znení neskorších predpisov v § 34 až § 37. V § 34a vymedzuje otázky výchovy a vzdelávania detí cudzincov. Vysvetľuje pojmy detí cudzincov a vymedzuje ich začlenenie do systému nášho školstva v rámci povinnej školskej dochádzky. Ukladá v školách organizovať na odstránenie jazykovej bariéry základné a rozširujúce kurzy štátneho jazyka pre deti cudzincov. Pre deti žiadateľov o azyl a azylantov v azylových zariadeniach, ktorých školská dochádzka je povinná podľa zákonov Slovenskej republiky, kurzy základov slovenského jazyka odborne a finančne zabezpečuje Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

1.2 Základná terminológia k problematike migrantov

V súvislosti s problematikou výchovy a vzdelávania detí cudzincov sa vynára otázka kategorizácie pojmov používaných v pedagogickej vede a výskume a pojmov uvádzaných v zákonoch Slovenskej republiky. Pre prácu s deťmi cudzincov žijúcich na území Slovenskej republiky je dôležité používať správnu terminológiu, vychádzajúcu z právnych predpisov a slovníkov.

Cudzinec (cudzozemec) je človek z inej krajiny (Kačala, Pisárčiková, Považaj, 2003, s. 329).

Cudzincom sa rozumie každý, kto podľa zákonov Slovenskej republiky nie je jej občanom. (Zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov).

Migrant je osoba, ktorá sa premiestňuje (migruje), prichádza do cudzieho štátu s úmyslom ním prejsť, alebo sa v ňom usadiť.

Migrant je človek, ktorý mení miesto pobytu s cieľom usadiť sa v inom štáte (tamže, s.329).

Azylant je človek, ktorý sa uchádza o politický azyl (tamže, s. 55).

Azylantom je cudzinec, ktorému bol udelený azyl - zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle § 2 písm. d).

Žiadateľom o azyl je cudzinec, ktorý na útvare Policajného zboru vyhlási, že žiada o udelenie azylu na území Slovenskej republiky - zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle § 2 písm. c).

Odídenec je človek, ktorý odišiel z domova z obavy obyčajne pred vojnovými udalosťami (tamže, s. 418).

Odídencom je cudzinec, ktorému Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky na základe rozhodnutia vlády Slovenskej republiky poskytlo dočasné útočisko za účelom ochrany pred vojnovým konfliktom v krajine jeho pôvodu alebo v krajine jeho posledného trvalého pobytu - zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle § 2 písm. e).

Presídlenec je človek presídlený (presťahovaný) do iného kraja, iného štátu (tamže, s. 569).

Presídlenci sú obyvatelia inej krajiny slovenského pôvodu, ktorým bola na základe uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 583 zo 4. 12. 1990 a nasledujúcich uznesení poskytnutá humanitná pomoc formou presídlenia na územie Slovenskej republiky. Presídlenci získali na území Slovenskej republiky trvalý pobyt a ako utečenci rovnaké právne postavenie.

Kočovník je človek, ktorý kočuje, mení svoje sídlo a nemá pevné obydlie (tamže, s. 254). Je to obyvateľ istej krajiny, alebo štátu bez stálego miesta pôsobenia, ktorý kočuje za prácou a toto cestovanie u neho patrí k jeho zamestnaniu. Do tejto kategórie patria napr. rieční lodníci, pracovníci lunaparkov, cirkusoví umelci a pod. Zvláštnou skupinou sú Rómovia, ktorí nemajú vlastnú krajinu.

Imigrant je človek, ktorý sa prisťahuje (tamže, s. 218.). Môžu sa tak nazývať aj obyvatelia krajiny, ktorí po vycestovaní a neúspechu pri požiadaní o azyl boli navrátení do krajiny pôvodu.

1.3 Migrácia obyvateľstva a jej hlavné príčiny

S dodržiavaním ľudských práv úzko súvisí aj jav, ktorý má v súčasnosti celosvetový charakter a stáva sa neoddeliteľnou súčasťou aj súčasnej vývojovej etapy Slovenskej republiky, a to je migrácia obyvateľstva. Jej príčinou je najmä útek občanov z krajiny pôvodu alebo posledného trvalého pobytu pred prenasledovaním najmä z dôvodov rasových, náboženských, národnostných, politických, ako aj pred dôsledkami vojnových konfliktov a etnických čistiek. Veľkú skupinu tvoria aj migranti, ktorých dôvodom migrácie sú nepriaznivé ekonomické a životné podmienky.

Z historického hľadiska môžeme konštatovať, že tento problém je spätý s dejinami ľudstva od ich prvo počiatku.

V súčasnosti so zvýšeným prívodom migrantov z východoeurópskych a najmä ázijských krajín do krajín Európskej únie a asociovaných krajín sa stretávame s migráciou zapríčinenou útekem občanov z krajiny pôvodu pred prenasledovaním z dôvodov rasových, náboženských, národnostných, ale aj z dôvodov politických, pred dôsledkami vojnových konfliktov a etnických čistiek. V súčasnom svete migrácia nadobúda úplne novú dimenziu.

Migrácia obyvateľstva znamená zmenu sídliska, sťahovanie, premiestňovanie sa za nejakým účelom. Má celosvetový charakter a stala sa neoddeliteľnou súčasťou vývojovej etapy svetových spoločností.

Z historického hľadiska je možné rozoznávať:

- migráciu v časoch predhistorických
- migráciu v časoch osídľovania Európy, sťahovania národov, (migrácia za účelom osídlenia územia)
- migráciu v časoch svetových hospodárskych kríz (migrácia za prácou)
- migrácia – útek pred prenasledovaním z dôvodov rasových, náboženských národnostných, príslušnosti k určitej sociálnej skupine alebo zastávania určitých politických názorov (migrácia za účelom ochrany – azyl).

HLAVNÉ PRÍČINY MIGRÁCIE OBYVATEĽSTVA V SÚČASNOSTI:

1. Početnú skupinu tvoria migranti, ktorí prichádzajú do nášho štátu, štátov Európskej únie a ostatných štátov západnej Európy **za prácou**, z ktorých veľkú skupinu tvoria migranti, prichádzajúci na naše územie väčšinou nelegálne. Dôvodom migrácie tejto skupiny migrantov sú nepriaznivé životné a ekonomické podmienky v ich domácich krajinách. V tejto skupine sa často vyskytujú aj maloleté deti, ktoré prichádzajú do nášho štátu bez ochrany dospelé osoby. Pre tieto deti štát pomocou rozhodnutia súdu určí opatrovníctvo.
2. Inou skupinou sú migrujúci za obchodnou a podnikateľskou činnosťou, **tzv. ekonomická migrácia**, napr. občania Vietnamu, Číny, a pod. O tejto skupine migrujúcich pracovníkov je dnes už známe, že sa len výnimočne vracajú do krajiny, odkiaľ prišli. V tejto súvislosti, podľa vyjadrenia samotných prisťahovaleckých komunit v od-

povedi na otázku, týkajúcu sa napr. vzdelávania v pôvodnom jazyku, **nevyjadrujú želanie dostávať vzdelanie v materinskom jazyku, skôr v jazyku krajiny, v ktorej chcú zotrvať**. Ich deti sa tak ľahšie uplatnia na trhu práce. Rozprávať v rodnom jazyku je skôr výrazom želania zachovať si národnostnú a kultúrnu identitu, schopnosť komunikovať v rámci rodiny a v rámci prisťahovaleckej komunity.

3. Medzi skupiny migrujúcich pracovníkov zaraďujeme aj **vysoko kvalifikovaných odborníkov, ktorí menia pracovisko v rámci jednotného trhu**. Títo predstavujú odlišný typ migrujúcich bez ohľadu na to, či sú alebo nie sú občanmi niektorého členského štátu Európskej únie. Pre týchto vysoko kvalifikovaných odborníkov z krajín Európskeho spoločenstva sa stáva realistickou perspektívou návrat do krajiny pôvodu alebo prechod do iného členského štátu Európskej únie, napr. odborníci na budovanie priemyselných parkov, zahraniční investori a pod. Pri rozhodovaní o pohyblivosti v rámci členských štátov bude pre rodiny týchto odborníkov dôležitým faktorom možnosť pre ich deti pokračovať v školskej dochádzke po návrate do vlastnej krajiny. Kľúčovou otázkou bude dať im možnosť pokračovať vo vzdelávaní v jazyku, ktorým sa hovorí v ich rodine.
4. Zvláštnu skupinu migrujúcich tvoria **Rómovia a iní kočovníci**. V tomto kontexte sa treba zmieniť aj o situácii Rómov, ktorí, ako sa zdá, stávajú sa čoraz viac predmetom nového rasizmu, ktorý sa šíri po celej Európe. Stávajú sa obeťami násilia a agresivity, ktorá niekedy prerastá až do pogromov najmä v krajinách strednej a východnej Európy. V západnej Európe sú de facto azylantmi, avšak v krajinách, kde hľadajú útočisko, často pretrvávajú názory, že sú nebezpeční. Podľa svojich sociálnych a kultúrnych atribútov, rozmanitosti jazyka a ich prítomnosti vo všetkých európskych krajinách sú už mnoho storočí Európanmi, ale nemajú vlastnú krajinu. V dôsledku svojho špecifického charakteru Rómovia sú a zostanú migračnou skupinou. Integračné problémy rómskych detí sú do istej miery podobné problémom, s akými sa stretávajú deti rodičov, ktorých cestovanie patrí k ich zamestnaniu, napr. skupiny iných kočovníkov, riečni lodníci, pracovníci lunaparkov a cirkusoví umelci. Dôvody, pre ktoré sa venujú kočovnému spôsobu života, sú síce odlišné, ale ich životný štýl patrí k európskemu dedičstvu. Mnohí z tejto skupiny kočovníkov síce žijú na okraji spoločnosti, ale tvoria dôležitý prvok európskej sociálno-kultúrnej štruktúry.
5. Ďalší z dôvodov migrácie je útek z krajiny pôvodu alebo posledného trvalého pobytu pred prenasledovaním najmä z dôvodov rasových, náboženských, národnostných, politických, ako aj pred dôsledkami vojnových konfliktov a etnických čistiek - **migrácia za účelom ochrany – azyl**.

S migráciou obyvateľstva a pojmom azyl sa môžeme stretnúť už v predhistorických časoch. Azyl nájdeme v textoch a zvykoch rozmanitých starovekých spoločností pred najmenej 3500 rokmi. Už v polovici druhého tisícročia pred našim letopočtom sa objavujú štáty nielen so striktno stanovenými hranicami, v teritóriu ktorých panovníci suverénne vykonávali svoju zvrchovanú moc, ale aj s pevne stanovenými organizačnými štruktúrami v ich vnútri. Azyl mal už od najstarších čias *dve dimenzie – humanitárnu a politickú*. Staroveká prax udeľovania azylu, prevažne založená skôr na dočasnom ako stálom práve, odráža úctu a rešpekt k cirkvi a viere, zatiaľ čo priznanie azylu panovníkmi, mestskými štátmi, slobodnými mestami a republikami boli prejavom ich zvrchovanej moci a suverenity.

Novšia tradícia azylu sa v Európe začala koncom 17. storočia zrušením **Nantského ediktu v roku 1685**, ktoré prinútilo viac ako štvrt' milióna protestantov opustiť svoje domovy vo Francúzsku. Veľké množstvo utečencov vtedy zaplavilo Európu, najmä Nemecko.

Bolo nutné riešiť túto situáciu a na jednej strane prijať účinné opatrenia na riešenie postavenia utečencov, vymedzenie ich práv a povinností, na strane druhej zaistiť stabilitu štátnych štruktúr a pôvodného obyvateľstva. Vzorom bol Postupimský dekrét, ktorý povolil usadenie sa hugenotov na území brandenburského kniežatstva a priznal im na ten čas rozsiahlu paletu práv. Po Francúzskej revolúcii získala kategória politických utečencov prvýkrát v histórii prevahu nad osobami prenasledovanými pre ich náboženské vyznanie a presvedčenie.

Prvé, v spisoch zaznamenané, použitie slova azyl sa datuje do roku 1725, ale stále sa považovalo za výsadu suveréna a nie individuálne právo na ochranu. Ako právo jednotlivca na ochranu, začala Európa chápať slovo azyl až na začiatku 20. storočia, kedy medzinárodné právo vytvárané spoločenstvom krajín priznáva právu na azyl veľký význam. Vyformovalo sa v období vojnových konfliktov, ktoré prebiehali a prebiehajú po 2. svetovej vojne.

Vstup Slovenskej republiky do Európskej únie priniesol zásadné zmeny v riešení problematiky migrácie. Je zároveň tým faktorom, ktorý si vyžaduje vykonanie zmien v komplexnej migračnej stratégii, akceptujúc pritom najmä opatrenia súvisiace s realizáciou Schengenského dohovoru, Dublinského nariadenia a najmä Haagskeho programu, ktorý zásadným spôsobom definuje postup členských krajín Európskej únie a stratégiu v predmetnej oblasti do roku 2010. Nutnosť zásadných zmien v migračnej politike Slovenskej republiky vyplýva aj z potreby širšej zainteresovanosti a efektívnejšej koordinovanosti jednotlivých štátnych orgánov, či príslušných miestnych orgánov štátnej správy a samosprávy.

V Slovenskej republike právo poskytnúť azyl deklaruje Ústava SR - ústavný zákon č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov, kde sa uvádza:

Článok 53:

Slovenská republika poskytuje azyl cudzincom prenasledovaným za uplatňovanie politických práv a slobôd. Azyl možno odoprieť tomu, kto konal v rozpore so základnými ľudskými právami a slobodami. Podrobnosti ustanoví zákon.

Azyl má dve formy:

- **politickú**
- **diplomatickú**

Politický azyl je presne definovaný v Deklarácii o územnom azyle z roku 1967 a v zákone č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Diplomatický azyl je v medzinárodnom spoločenstve výnimočný. Obsahuje v sebe právo diplomatických misií a konzulárnych úradov priznať právo a poskytnúť azyl za účelom neskoršej prepravy žiadateľa, prenasledovaného z politických dôvodov, zo zastupiteľského úradu v krajine, ktorá osobu prenasleduje, do bezpečnej krajiny. Poskytuje sa na základe regionálnych dohôd uzatváraných medzi krajinami v oblastiach politickej nestability.

1.4 Uplatňovanie ľudských práv v rezorte školstva

Cieľom vytvorenia priestoru v školskom výchovno-vzdelávacom systéme pre aplikáciu týchto právnych dokumentov v riadení rezortu školstva, v riadení škôl, ako aj v riadení výchovno-vzdelávacieho procesu je zabezpečiť ich prenos do povedomia pedagogickej a rodičovskej verejnosti do orgánov štátnej správy a orgánov samosprávy, ktoré svojimi kompetenciami danými zákonnými normami zasahujú do riadenia školstva.

Riadenie školstva je v súčasnosti veľmi zložitý proces. Prevláda direktívne riadenie v línii riaditeľ – učiteľ – žiak. Pozitívne zmeny nepriniesol ani prechod kompetencií z orgánov štátnej správy na orgány samosprávy. Participácia subjektov vzdelávania na tvorbe obsahu a foriem vzdelávania sa nestala ťažiskovým momentom v riadení školy. Ako nevyhnutnosť sa ukazuje realizácia zmien výchovno-vzdelávacieho systému tak, aby bol priaznivý pre praktické uplatňovanie ľudských práv v škole. Takáto zmena musí mať svoj obsahový rámec spracovaný na základe podrobnej analýzy, ktorá pomenuje konkrétne ľudské práva a zistí, do akej miery sú v školách rešpektované a realizované a navrhne potrebné zmeny.

Zmena má smerovať predovšetkým k transformácii riadiaceho procesu z direktívneho riadenia na participatívny spôsob založený na samosprávniosti a samostatnosti škôl a školských zariadení. Z pohľadu mikroriadenia školy je potrebné definovať postavenie jednotlivých subjektov vzdelávania, najmä učiteľa a žiaka, ale aj vstup rodiča a verejnosti do života školy. Dôležité je prostredie, v ktorom vyučovanie prebieha, správne nastavená sociálna klíma, a to všetko nemôže byť v rozpore s obsahom vyučovania o ľudských právach. Takáto rozsiahla zmena predpokladá zásadné zmeny v legislatíve štátu a zmeny vo vnútorných dokumentoch školy, ako sú vnútorný poriadok školy, pracovný poriadok a pod..

1.4.1 Oblasť cieľov a obsahu výchovy k ľudským právam v školách

Cieľom výchovy k ľudským právam v školách je osvojiť si vedomosti, zručnosti a postoje, ktoré sú dôležité pre posilňovanie ľudskej dôstojnosti, informovanej a nezávislej participácie na vývoji demokratickej spoločnosti v súlade s hodnotami, ako sú ľudské práva, rovnosť, pluralita a spravodlivosť.

Vyučovací proces v školách má rešpektovať vývojové charakteristiky žiakov, prispievať k ich rozvoju ako nezávislej a zodpovednej osobnosti, ktorá bude budovať svoje názory a vzťahy na princípoch dôstojnosti a nedotknuteľnosti individua.

Vo výchove a vzdelávaní k ľudským právam v základných a stredných školách je potrebné vymedziť základné pojmy a zručnosti, ktoré by si mal žiak osvojiť až po úroveň aplikácie prostredníctvom interaktívneho, participatívneho, zážitkového učenia.

Účelom dosiahnutia cieľov výchovy k ľudským právam je, aby žiaci rozumeli najdôležitejším pojmom v tejto oblasti a osvojili si ich ako hodnoty, ktoré budú usmerňovať ich správanie.

Výchova k ľudským právam je problematika viac o prijímaní stanovísk a metódach než o obsahu, čo znamená, že jednotlivé ciele programu nemôžu byť dosiahnuté, keď je obsah redukovaný na memorovanie faktov a keď nie je dostatočne implementovaný v školskom prostredí.

Výchovu k ľudským právam v triede a škole je potrebné usmerňovať tak, aby sa stala integrálnou súčasťou celoživotného procesu podpory a ochrany ľudských práv, aby podporila hodnotu človeka ako ľudského jedinca a rozvoj medziľudských vzťahov v demokratickej občianskej spoločnosti.

V oblasti práv národnostných menšín a detí cudzincov je dôležitou úlohou formovanie vzťahu a postojov k národnostným menšinám, žijúcim v Slovenskej republike, na výchovu k tolerancii a k odbúraniu predsudkov, ale aj formovanie vzťahu príslušníkov národnostných menšín k majoritnému národu a zodpovednosti za svoju integráciu do širšieho národného spoločenstva.

2. MULTIKULTÚRNA VÝCHOVA

Na Slovensku sa v praxi a odbornej literatúre stretávame s odborným termínom „*multikultúrna výchova*“ len v poslednom období. Do roku 1990 sa tento pojem v odbornej verejnosti používal len sporadicky. Až po otvorení sa Slovenska Európe a po páde tzv. „*železnej opony*“ začal prenikať aj do odborných kruhov, do vedeckej sféry, do mediálnej komunikácie a postupne preniká aj do edukácie škôl.

Termín „*kultúra*“ sa často spája s oblasťami, v ktorých sa prejavuje ľudská tvorivosť, ako je hudba, divadlo, výtvarné umenie a architektúra. Kultúra je náš spoločný rámec, ktorý sme si po celé generácie vytvorili pre ľahšiu komunikáciu a odovzdávali sme si ju z generácie na generáciu a ktorý sme neustále modifikovali.

Človek sa rodí do určitého kultúrneho prostredia, ktoré je podmienené rozdielnosťami rasovými, etnickými, jazykovými, náboženskými a inými. Od toho sa odvíja aj pojem „*multikultúrna spoločnosť*“. Multikultúrna spoločnosť je tvorená prítomnosťou rôznych etnických, sociálnych a náboženských skupín, pričom menšiny sú skôr pasívne tolerované ako rovnoprávne akceptované. Základom multikultúrnej spoločnosti je vzájomná tolerancia, rešpekt k odlišnostiam, rovnosť príležitostí, konštruktívne riešenie konfliktov a vyvarovanie sa predsudkom a intolerancii.

Aby mohla spoločnosť fungovať ako multikultúrna, vzrastá potreba zámerného vzdelávania ľudí nielen o rozdieloch a odlišnostiach, ale aj o tom, že ľudstvo má veľa spoločného a že odlišnosti nesmú byť príčinou nenávisťi, nepriateľstva, či dokonca vojen a etnických čistiek. Naopak, sú zdrojom bohatstva a rozmanitosti ľudskej spoločnosti. Z týchto základných téz sa zrodila teória multikultúrnej výchovy, ktorá dnes patrí medzi najviac frekvencované výrazy v medzinárodnej vedeckej komunikácii.

Multikultúrna výchova zahrňuje v sebe 4 základné zložky, ktoré tvoria jej podstatu:

- 1) **Multikultúrna výchova je oblasťou vedeckej teórie transdisciplinárneho charakteru**, čo znamená, že sa opiera aj o poznatky získavané a využívané v iných vedných disciplínach: napr. etnografii, kultúrnej antropológii, sociolingvistiky, historiografii, interkultúrnej psychológii, teórii komunikácie a pod. .

- 2) Je aj **oblasťou výskumu**, pretože vedecké teórie sú neodmysliteľnou súčasťou výskumu, ktorý im vlastne poskytuje výsledky a východiská o príslušnom úseku objektívnej reality, napr. skúmanie postojov príslušníkov jednej etnickej alebo jazykovej skupiny voči majoritnej skupine, prípadne inej etnickej skupine. Tak sa dozvedáme napr. o vzniku a príčinách rasových predsudkov u detí a mládeže, o problémoch vyučovania detí migrantov a pod.
- 3) **Multikultúrnou výchovou sa zaoberá aj informačný systém a organizačné infraštruktúry** každej krajiny. Slúžia ako podporné zariadenia, ale aj vedecké organizácie, či informačné databázy, médiá, ako sú rozhlas, televízia, alebo odborné časopisy.
- 4) V praktickej činnosti je **multikultúrna výchova určená najmä pre oblasť edukačnej a osvetovej práce**. Realizuje sa predovšetkým vo výchovno-vzdelávacom procese, kde sú témy o charakteristikách iných kultúr súčasťou pedagogických dokumentov - učebných osnov mnohých predmetov. Je to otázka poznania iných kultúr, vzájomnej tolerancie, poznania a rešpektovania iných názorov, špecifik a zvyklostí rôznych etníc, iných národov a národností. Okrem toho sa multikultúrna výchova dostáva do povedomia aj realizáciou rozličných projektov, na výstavách, festivaloch a v publikáciách rôznych vládnych i mimovládnych organizácií (Průcha, 2001).

2.1 Základné pojmy a definície multikultúrnej výchovy

Každý človek je ovplyvnený svojím kultúrnym prostredím, v ktorom vyrastá, pracuje alebo študuje, a v ktorom sa pohybuje vo svojom voľnom čase. V priebehu procesu socializácie vzhľadom k prostrediu sa učíme, čo od nás spoločnosť vyžaduje, učíme sa rozoznávať čo je dobré a čo zlé, ako sa správne vyjadrovať, správať alebo sa obliekať. Počas života sa tak v rámci jednej „rovnakej“ kultúry stávame členmi rôznych podskupín, ktoré vznikli na základe našich spoločných záujmov a zvyklostí. Tieto podskupiny majú potom svoje vlastné vnútorné pravidlá a zvyky, ktoré sa v mnohom odlišujú od väčšiny kultúrnych noriem.

Multikultúrna výchova (multicultural education) je najčastejšie sa vyskytujúci pojem uplatňovaný najmä v USA, Veľkej Británii, Austrálii. Objavuje sa aj v medzinárodných publikáciách, encyklopédiách a zborníkoch napr. Unesco: IBE education thesaurus (1991).

Interkultúrna výchova (intercultural education) je pojem súbežne používaný ako synonymum k termínu multicultural education.

Okrem týchto dvoch hlavných pojmov je možné sa stretnúť v zahraničnej literatúre s ďalšími pojmami ako medzinárodná výchova (international education), globálna výchova (global education), výchova k svetovému občianstvu (education for world citizenship) a iné. Tieto pojmy sú niekedy používané v rovnakom alebo príbuznom význame ako pojmy uvedené predtým, ale väčšinou obsahujú určitý významový posun - v prípade globálnej výchovy sú zdôraznené ekologické aspekty, v prípade výchovy k svetovému občianstvu sú zdôraznené právne a sociálne aspekty a pod..

V českej odbornej terminológii sa prevažne používa termín „multikultúrna výchova“.

Podľa Encyklopedického pedagogického výskumu (Vasquez, 1982, s. 267) znie definícia multikultúrnej výchovy nasledovne:

„Multikultúrna výchova je príprava na sociálne, politické a ekonomické reality, ktoré žiaci prežívajú v kultúrne odlišných ľudských vzťahoch“.

V Pedagogickom slovníku (Průcha, Walterová, Mareš, 1998, s. 137) je termín multikultúrna výchova vymedzený takto:

„Termín multikultúrna výchova vyjadruje snahy vytvárať prostredníctvom vzdelávacích programov

spôsobilosť ľudí chápať a rešpektovať aj iné kultúry než svoju vlastnú. Má veľký praktický význam vzhľadom k vytváraniu postojov k imigrantom, príslušníkom iných národov, rás a pod.“

Chceme upozorniť najmä na skutočnosť, že pri používaní pojmu multikultúrna/interkultúrna výchova je nutné chápať pojem „výchova“ v kontexte so vzdelávaním. Presnejšie by bolo používať pojem „*multikultúrna edukácia*“, kde výraz edukácia vystihuje obidve činnosti a zároveň korešponduje aj s anglickým termínom „education“ (Průcha, 1997, s. 50 – 52).

2.2 Základné koncepcie multikultúrnej výchovy

Multikultúrna výchova prechádzala v histórii rozličnými názormi a prístupmi, ktoré sa líšili nielen odlišnosťou etníc, ale aj odlišným multikultúrnym prostredím, ktoré bolo často podmienené spoločenskou a politickou situáciou aj geografickou polohou. Pedagogické koncepcie multikultúrnej výchovy vychádzajú z filozoficko-politického základu. Súčasná liberálna filozofia sformovala teóriu nazývanú „multikulturalizmus“. Tento filozofický multikulturalizmus je chápaný ako ideál harmonickej koexistencie odlišných kultúrnych a etnických skupín v pluralitnej spoločnosti (Gashmore et al., 1994, s. 216). Obhajujú ho najmä politici, ktorí zastávajú názor, že ľudstvo je schopné nachádzať cesty ako žiť spolu, a kultúrne odlišnosti nemusia nutne zapríčiniť konflikty medzi nositeľmi rozličných kultúr. Takto chápaný multikulturalizmus sa presadzuje zdôrazňovaním a dodržiavaním ľudských práv a slobôd, ktoré nepripúšťajú privilegovanosť určitých rasových, etnických či náboženských skupín nad inými skupinami.

Z hľadiska pedagogického aspektu sa teória multikultúrnej výchovy začala rozvíjať v 60.-tych rokoch na území dvoch kontinentov, Spojených štátov amerických a západnej Európy.

V **Spojených štátoch amerických sa už v 50.-tych rokoch** situácia rasovej neznášanlivosti vyhrotila do takej miery, že bola príčinou najzávažnejších krízových javov americkej spoločnosti. Prejavovala sa aj vo sfére vzdelávania ako nerovnosť prístupu k vzdelávaniu medzi bielymi Američanmi na jednej strane a Afroameričanmi, hispánskymi Američanmi a Indiánmi na strane druhej.

Niektorí odborníci v pedagogike, sociológovia a politici hľadali riešenia v otázkach rasovej diskriminácie a východisko videli v zavádzaní multikultúrnej výchovy do škôl. Bola to dlhá cesta, plná nástrah, sporov a nenávisť. V súčasnosti je multikultúrna výchova v Spojených štátoch amerických súčasťou oficiálnej školskej politiky a vzdelávacích programov na úrovni základných, stredných i vysokých škôl. Jedným z nich je multikultúrne prispôbené kurikulum, ktoré zaručuje, aby sa deti hispanoamerického alebo afroamerického etnika vzdelávali na základe programov, ktoré sú nastavené na špecifickosť ich vlastnej kultúry, odlišnej od anglosaskej kultúry.

V **západnej Európe** je situácia celkom odlišná. Do Európy začal príliv migrantov najmä z Ázie a Afriky, teda z krajín úplne odlišnej kultúry. Európske krajiny ako Nemecko sú známe najmä migráciou Turkov, Francúzsko migráciou Afričanov a Arabov, Veľká Británia s migráciou Indov a iných. V prípade Francúzska a Veľkej Británie ide o pozostatky ich koloniálnej politiky. V školách týchto krajín sa začali prejavovať pedagogicky veľmi ťaživé a často aj ťažko riešiteľné situácie. Na mnohých miestach v týchto krajinách, najmä v mestách, sa prejavovala veľká disproporcija medzi deťmi z rodín migrantov a deťmi domáceho obyvateľstva. V súčasnosti táto vlna migrácie postihuje takmer všetky krajiny Európy, strednú a juhovýchodnú Európu nevynímajúc. Aj v európskych krajinách sa rozvinula teória multikultúrnej výchovy, ktorá je v Európe podporovaná najmä aktivitami Rady Európy cez rozvojové programy zamerané na jej uplatňovanie. Dôsledné zavádzanie multikultúrnej výchovy do programov škôl má viesť k eliminácii negatívnych predsudkov žiakov majoritnej skupiny voči príslušníkom etnických minorít a migrantom.

Podľa Banksa (1994), Orsteina a Levina (1989) a iných autorov možno odvodiť dve základné koncepcie multikultúrnej výchovy:

Multikultúrna výchova je **proces, postoj, správanie sa**, prostredníctvom ktorého si jednotlivci majú utvárať spôso-

by svojho pozitívneho vnímania a hodnotenia kultúrnych systémov odlišných od ich vlastnej kultúry a na tomto základe majú regulovať svoje správanie sa k príslušníkom iných kultúr.

Multikultúrna výchova je **konkrétny vzdelávací program**, ktorý zabezpečuje žiakom z etnických, rasových, náboženských a iných minorít také vyučovacie prostredie a také obsahy vzdelávania, ktoré sú prispôsobené špecifickým jazykovým, psychickým a kultúrnym potrebám žiakov.

V prvej koncepcii ide o poňatie, smerujúce k formovaniu určitých hodnotových, postojoyých, percepčných a komunikačných dispozícií u žiakov. Tieto dispozície sú založené na konkrétnych znalostiach a zručnostiach (kompetenciách), ktoré žiaci získavajú v jednotlivých vyučovacích predmetoch, vo voľno-časových aktivitách i mimo diania školy, na ulici, vo verejnosti.

V našom školskom systéme je multikultúrna výchova čiastočne zakotvená v učebných osnovách etickej výchovy, občianskej výchovy, občianskej náuky, v náuke o spoločnosti, dejepise, zemepise, geografii, čiastočne aj v slovenskom jazyku a v cudzích jazykoch, kde sú včlenené do učebných osnov a najmä časovo - tematických plánov, ktoré si zostavuje učiteľ sám, témy zamerané na toleranciu voči iným národnostným menšinám a etnickým minoritám, ktoré žijú na území Slovenskej republiky. Zaoberajú sa aj otázkami, prečo je potrebné rešpektovať iné národy a národnosti, náboženstvá a iné kultúry.

V poslednom období sa v multikultúrnej výchove objavuje úplne nový fenomén a dôležitý pojem **interkultúrne kompetencie** (cross - cultural competency). Je to súhrnný pojem, označujúci spôsobilosť jedinca realizovať vo vlastnom správaní tie dispozície, ktoré sú označované v pedagogickej koncepcii v prvej definícii ako proces, postoj, správanie sa voči predstaviteľom iných kultúr. Výsledkom tohto úsilia je taká kompetencia a spôsobilosť žiaka, ktorý po absolvovaní povinného vzdelávania, na základe vlastných postojov, skúseností a vlastného hodnotenia vzťahov a prístupu k predstaviteľom iných kultúr, pozná kultúrne hodnoty a špecifiká napr. Vietnamcov, Číňanov, Arabov alebo Srbov, aby si uvedomoval ich zvláštnosti a vedel pri styku s nimi tieto zvláštnosti rešpektovať. V tejto oblasti nám chýba prepracovaná teória a výskumy o tom, ako človek získava interkultúrne kompetencie.

E. Taylor (1994) je síce jedným z mála odborníkov, ktorí sa pokúšajú vypracovať tzv. „model učenia smerujúceho k interkultúrnym kompetenciám“, ale je to model veľmi všeobecný a nerieši problémy každodennej edukácie.

V prípade koncepcie multikultúrnej výchovy ako konkrétneho vzdelávacieho programu pre deti príslušníkov menšín a etnických skupín sa hovorí o zabezpečení vzdelávania príslušníkov menšín, ktorým musia byť pri vzdelávaní zabezpečené podmienky, rešpektujúce ich kultúru. V školskej praxi to znamená, že majú byť vzdelávaní vo svojom materinskom jazyku, podľa svojich vlastných vzdelávacích programov, s rešpektovaním špecifik výchovných štýlov v rodinách týchto menšín a etnických skupín.

Jednotlivé krajiny pristupujú k tomuto problému odlišne. V škandinávskych krajinách sa uplatňuje prístup, podľa ktorého majú deti z rodín migrantov zaručené zo zákona súběžné vzdelávanie aj vo svojom materinskom jazyku niekoľko hodín týždenne.

V Spojených štátoch amerických sa táto koncepcia začala uplatňovať tiež a pedagogickí experti proklamovali, že žiaci z minorít majú byť vzdelávaní vo svojom dialekte (Black English), odlišnom od štandardnej americkej angličtiny. Verilo sa, že výsledky týchto žiakov budú lepšie. Toto očakávanie sa však nepotvrdilo. Dokonca sa objavujú aj názory, že takáto výchova k multikulturalite má aj negatívne stránky, a to:

- že vedie k separatizmu zdôrazňovaním prílišných rozdielností kultúr a potlačuje vedomie občianskej spolupatričnosti a zodpovednosti v krajine, v ktorej žijú
- spôsobuje devalváciu vzdelávania, tým, že sa pre nich pripravujú vzdelávacie programy s nižšími požiadavkami než má majoritná spoločnosť, čím sa u nich vytvára nižšia kvalita a nižšia úroveň vzdelávania.

Zaujímavé sú názory významného nemeckého pedagóga, profesora Christofora Wulfa z Freie Universität Berlin, ktorý rozvíja koncepciu interkultúrnej výchovy ako nástroja, pomáhajúceho pri zjednocovaní Európy (Wulf, 1998). Formuluje pri tom otázky, ktoré musí teória multikultúrnej výchovy riešiť. Ide najmä o rozpory medzi národným štátom a etnickými menšinami, napr. ako majú byť zachované zvláštny rysy rôznych európskych kultúr, ktoré sa vyvíjali po stáročia na úrovni národa - štátu, pri súčasnom formovaní Európskej únie, usilujúcej sa o určitú uniformitu.

2.3 Multikultúrna výchova vo výchovno-vzdelávacom procese prostredníctvom medzinárodných inštitúcií a projektov

V Európe sa multikulturalitou bezprostredne zaoberajú inštitúcie ako Rada Európy, OECD a Európska únia. Riešia túto závažnú problematiku prostredníctvom rozličných medzinárodných projektov interkultúrnej výchovy a vzdelávania.

2.3.1 Prístupy Rady Európy

Rada Európy (Council of Europe), ktorej členom je aj Slovenská republika, sa multikultúrnou výchovou zaoberá veľmi intenzívne. Vo svojich dokumentoch používa viac synonymum interkultúrna výchova, preto ho budeme v tejto časti publikácie používať. Aktivity Rady Európy sú nasmerované najmä na tvorbu koncepčných materiálov a odporúčaní v rámci ďalšieho vzdelávania pedagogických zamestnancov, ako interkultúrnou výchovu v školách európskych štátov realizovať. Základné informácie sú obsiahnuté v publikácii „Teaching about Europe“ od autora P. Shennana (1991), v ktorej nájde čitateľ metodické návody, ako v školách vyučovať a pritom vytvárať tzv. európsku identitu: „Školské vzdelávanie musí pripravovať mládež pre život v demokratickej, multikultúrnej a multilingvistickej Európe. Musí rozvíjať ich schopnosti a zručnosti, aby mládež bola schopná aktívne sa začleňovať do komunikácie a interakcie s ľuďmi z iných kultúr“.

V 80.-tych rokoch spracovala Rada Európy „Projekt interkultúrnej výchovy zameraný na školy vo Švajčiarsku“ (1987). Vo Švajčiarsku už vtedy bolo vysoké percento migrantov a v súčasnosti v niektorých švajčiarskych školách tvoria deti cudzincov viac ako 50% z celkového počtu žiakov. Sú to žiaci z rodín migrantov z európskych štátov napr. zo Španielska, Francúzska, Talianska, Juhoslávie ale aj z Turecka.

Koncepcia Rady Európy pre interkultúrnou výchovu v školách vychádza zo skutočnosti, že mnohé štáty sa stávajú multikultúrne v dôsledku zvyšujúcej sa migrácie. Z koncepcie vyplýva úloha pre školy, ktoré zabezpečujú interkultúrnou výchovu vo všetkých školách, pre všetkých žiakov a vo všetkých vyučovacích predmetoch. Takým projektom je napr. spoločný Taliansko-Švajčiarsky projekt interkultúrnej výchovy zameraný na vzdelávanie učiteľov. Organizujú sa spoločné semináre organizované pre učiteľov so zameraním na spôsoby, metódy a formy práce v multikultúrnom prostredí. Výsledkom projektu sú publikácie a brožúrky „Žiť a pracovať vo Švajčiarsku“ vydané v šiestich jazykoch, alebo brožúrka: „Ako sa cítiť vo Švajčiarsku ako doma“. Prvá z nich sa rozdáva všetkým, ktorí prichádzajú prvýkrát do Švajčiarska pracovať, alebo prídu ako žiadatelia o azyl (zdroj www.europa.eu.int).

2.3.2 Prístupy OECD

OECD (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj) je vo svojich aktivitách zameraná najmä na ekonomické otázky a s nimi súvisiace problémy vzdelávania. Aktivity a zámery sú zamerané najmä na typy a spôsoby ich realizácie a to:

1. Kultúrna homogenizácia skupín

Žiaci rovnakej kultúrnej príslušnosti sú sústredení na určité edukačné účely do homogénnych skupín. Je to nutné v prípadoch, keď žiaci etnických minorít neovládajú jazyk, ktorým sa vyučuje v škole, čo zabraňuje ich hneď začleniť do bežných tried a prechádzajú jazykovými kurzami.

2. Eliminácia negatívnych prvkov v kurikulumoch

V dôsledku tlaku zo strany stredísk na ochranu ľudských práv a rastu multikultúrneho povedomia mnohé krajiny začali s revíziou svojich učebníc a metodických materiálov a odstraňujú z nich negatívne pohľady na iné minority a iné kultúry.

3. Zaradovanie kultúrne relevantných obsahov v programoch vzdelávania

V mnohých krajinách sa začali upravovať obsahy vzdelávacích programov doplnené o nové témy, týkajúce sa iných kultúr, najmä v dejepise, literatúre a v ostatných spoločenskovedných predmetoch.

4. Uznanie minoritného jazyka

Jazyk je integrálnou súčasťou kultúry a mal by byť uznaný majoritnou kultúrou, aby mohol byť vyučovacím jazykom žiakov z minoritnej skupiny a stával sa v školách aj jazykom žiakov z majoritnej populácie. Mnohé krajiny, proklamujúce multikultúrnu výchovu, sa však tomu bránia. Veľmi dobré výsledky sú v tomto smere vo Fínsku v postavení švédskeho jazyka.

5. Preškoloňovanie pedagogických zamestnancov

Organizuje sa množstvo výcvikových seminárov pre učiteľov a školských manažérov, aby vedeli citlivejšie pristupovať k problémom etnických minorít. Tieto školenia obsahujú informácie o spôsobe života, zvyklostiach a tradíciách detí, s ktorými sa učitelia stretávajú v školách. V rámci pregraduálnej prípravy je nutné posilniť výukové programy aj týmto smerom. Vo Švédsku je multikultúrna výchova zaradená aj do prípravy budúcich učiteľov.

6. Zaisťovanie pedagogických zamestnancov z tej istej kultúrnej skupiny

Je veľmi dôležité, aby žiaci každej kultúrnej skupiny mali svojich učiteľov, ovládajúcich jazyk minority, boli z ich radov a pod. Túto požiadavku sa darí plniť obmedzenému počtu krajín pre nedostatok kvalifikovaných učiteľov na výučbu žiakov každej kultúrnej skupiny, najmä v prípadoch, skupín s celkovo nízkou vzdelanostnou úrovňou. V týchto prípadoch sa využívajú v prechodnom období aj nekvalifikované osoby, napr. asistenti učiteľov.

7. Poskytovanie multikultúrnych informácií pre iné než minoritné skupiny

Mnohé štáty majú vypracované multikultúrne programy, ktoré sa tvoria a využíva ich aj ostatná majoritná populácia. Cieľom je pestovať v majoritnej skupine pozitívne postoje k iným kultúram (zdroj: www.vlada.gov.sk).

2.3.3 Prístupy Európskej únie

Aj Európska únia vypracovala množstvo projektov a programov na realizáciu multikultúrnej výchovy, napr. projekt „Rozvíjanie interkultúrneho názoru“ (1997). Projekt obsahuje programy a cvičenia, v ktorých sú priamo návody na rozvíjanie interkultúrneho názoru napr. na rasizmus a ktorý obsahuje aj sebareflexiu žiaka.

Obraz o realizovaní interkultúrnej výchovy v krajinách Európskej únie poskytuje aj dokument pod názvom „Intercultural Education in the European Union“ (1999), ktorý opisuje príklady už odskúšaných inovatívnych a netradičných prístupov interkultúrnej výchovy na lokálnej alebo regionálnej báze. Ide najmä o lokálne a regionálne projekty, programy, partnerstvo, spoluprácu, informačné siete, napr. spoločné webové stránky a pod. Všetky aktivity sú zamerané na vyučovanie jazykov v multikultúrnej spoločnosti, na integráciu migrantov z rôznych kultúrnych a etnických spoločenstiev, potieranie rasizmu a xenofóbie a podporovanie interkultúrneho prístupu v celom vzdelávacom systéme (zdroj: www.vlada.gov.sk).

2.3.4 Migračná politika v Slovenskej republike z hľadiska dodržiavania ľudských práv

Vznikom samostatnej Slovenskej republiky a prevzatí zodpovednosti za realizáciu vnútornej a zahraničnej politiky bolo potrebné zo strany kompetentných orgánov štátnej správy, najmä ministerstva vnútra, ministerstva zahraničných vecí, ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny, ministerstva školstva a ministerstva zdravotníctva, ako aj orgánov územnej samosprávy hľadať cesty a spôsoby riešenia problematiky migrácie osôb. Táto v dôsledku rozsiahlych spoločensko-politických zmien vo svete enormne vzrástla a svoj smer orientovala aj do krajín Európy, v ktorých došlo v tom čase k zásadným zmenám v politickej orientácii.

V súlade s prijatými „Zásadami migračnej politiky Slovenskej republiky“, ktoré sú v súčasnosti základným dokumentom určujúcim smerovanie a vykonávanie migračnej politiky v podmienkach Slovenskej republiky, sa akcentovalo najmä plnenie úloh vyplývajúcich z medzinárodných dokumentov, a to „Dohovoru o právnom postavení utečencov“ /Ženeva, 1951/ a „Protokolu týkajúceho sa právneho postavenia utečencov“ /New York, 1967/ a vytváranie legislatívnych, inštitucionálnych, personálnych, finančných a materiálnych podmienok nevyhnutných na splnenie cieľov v danej oblasti. Uznesením vlády SR č. 501/1993 z 13.7.1993 bol na zabezpečenie plnenia úloh vyplývajúcich z týchto medzinárodných záväzkov zriadený Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

Dynamický vývoj sa zaznamenal najmä v legislatíve, súvisiacej s pobytom cudzincov na území Slovenskej republiky a poskytovaním ochrany žiadateľom o udelenie azylu v snahe zmeniť zákony bývalej Českej a Slovenskej Federatívnej Republiky bezprostredne po prechode kompetencií na samostatnú Slovenskú republiku.

Prvé kroky Slovenskej republiky k riešeniu problémov migrantov súvisia s rokom 1990, kedy sa na území Slovenska začali objavovať prví cudzinci, ktorí v snahe dosiahnuť svoj sen, život alebo prácu v Nemecku a v ďalších krajinách západnej Európy, uviazli na Slovensku alebo v Českej republike a žiadali u nás to isté, čo chceli dosiahnuť v Nemecku. Naša krajina nemala vtedy k dispozícii žiadnu právnu úpravu, ktorá by umožňovala ich pobyt, alebo ich zabezpečenie, nemala ubytovacie kapacity, ani pripravený personál, ktorý by bol schopný a ochotný zabezpečiť spravodlivé konanie a dôstojné zaobchádzanie. Nákladné ubytovania v hoteloch, spoločné vývarovne, stanové mestečká, spory o kompetencie, pokusy o ilegálne prekročenie hraníc do Spolkovej republiky Nemecko, Rakúska, rast kriminality a napätie v miestach ich väčšieho sústredujú nebolo systémovým riešením tak vážnej problematiky.

Vtedajšia vláda Českej a Slovenskej Federatívnej republiky reagovala pomerne rýchlo. Za gestora zodpovedného za azylovú politiku určila Ministerstvo vnútra. Vtedy vznikol prvý zákon č. 498/1990 Zb. o utečencoch v pôvodnom znení a bol poplatný vtedajšiemu chápaniu azylovej politiky, pretože nebol celkom v súlade s európskymi právnymi normami. Napriek tomu, že mal mnoho nedostatkov, stanovil procesný postup a určil kompetentný orgán. Významným krokom v roku 1991 bola snaha pristúpiť k Ženevskej konvencii o právnom postavení utečencov z roku 1951 a Newyorskému protokolu z roku 1967. Vďaka uznaniu Ústavnej listiny základných ľudských práv a slobôd bolo možné tieto normy včleniť do vnútroštátnej legislatívy.

Už v roku 1990 vznikli prvé záchytné a neskôr utečenecké tábory. V Slovenskej republike sa začala meniť legislatíva po rozdelení republiky v roku 1993 a v roku 1995 bol schválený zákon č. 283/1995 Z. z. o utečencoch, ktorý platil len do roku 2002, kedy sa naša legislatíva začala meniť a prispôbovať legislatíve krajín európskej Únie. Postupne vznikala úplne nová legislatíva, bol schválený nový zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov v SR a zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle. Prepracovali sa podmienky azylového konania, vznikla a postupne sa dobudovala infraštruktúra, zabezpečujúca cudzincov na našom území.

Po vstupe do Európskej únie sa migračná politika štátu prispôbila právnemu zázemiu podobnému v krajinách Európskej únie. Boli vytvorené nové útvary Ministerstva vnútra Slovenskej republiky a v školách situáciu rieši príslušné Ministerstvo školstva Slovenskej republiky a iné medzinárodné inštitúcie a mimovládne organizácie tak, aby boli zachované ľudské práva a práva detí. Pri jeho tvorbe sa začalo s implementáciou právnych aktov Európskych spoločenstiev a Európskej únie v oblasti azylu, a to napr. akceptovaním Rezolúcie o minimálnych zárukách pri azylovom konaní, Rezolúcie o zjavne neopodstatnených žiadostiach o azyl a Rezolúcie o maloletých bez sprievodu, čím sa v súlade s európskou úpravou nanovo vymedzili pojmy, súvisiace s azylovou procedúrou. Jeho prijatím boli splnené požiadavky Európskej komisie a Európskej únie, ktoré boli obsahom negociačnej pozície v kapitole 24, podľa ktorej sa Slovenská republika zaviazala stanovené úlohy spolupráce v oblasti spravodlivosti a vnútra akceptovať a v plnom rozsahu ich implementovať do našich právnych predpisov.

Schválením zákona č. 606/2003 Z. z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a zmene a doplnení niektorých ďalších zákonov, bol prakticky zavŕšený proces implementácie základných všeobecne záväzných právnych predpisov v predmetnej oblasti.

K ďalším zmenám v legislatíve došlo prijatím zákona č. 207/2004 Z. z., ktorým sa novelizoval zákon 480/2002 Z. z. o azyle, najmä z dôvodu úpravy konania v tzv. „dublinských prípadoch“, ktorým sa ustanovujú kritériá a mechanizmy na určenie členského štátu zodpovedného za posúdenie žiadostí o azyl v zmysle nariadenia Rady Európskeho spoločenstva č. 343/2003.

Pokrok sa dosiahol aj na úseku spolupráce s medzinárodnými organizáciami, ktoré sa podieľajú na riešení otázok migrácie, a to s Úradom Vysokého komisára OSN pre utečencov (ďalej len UNHCR), Medzinárodnou organizáciou pre migráciu (ďalej len IOM), Európskym výborom pre migráciu, Výborom expertov pre legálne aspekty teritoriálneho azylu utečencov a osôb bez štátnej príslušnosti a pod.

Združením finančných prostriedkov UNHCR a migračného úradu v priebehu rokov 1995 až 1998 sa uskutočnila rekonštrukcia 62 bytov a v súčinnosti s IOM sa na zmluvnom základe v roku 2002 zrealizoval dobrovoľný návrat 42 neúspešných žiadateľov o udelenie azylu a nelegálnych cudzincov. V roku 2003 ich počet predstavoval 109 osôb a v roku 2004 sa do krajín pôvodu vrátilo 102 osôb.

Na základe iniciatívy a podnetov Ministerstva vnútra SR a UNHCR sa zásluhou Ministerstva práce sociálnych vecí a rodiny SR vytvorili podmienky na koncepčné riešenie problematiky maloletých cudzincov bez sprievodu.

Ministerstvo vnútra SR realizuje spoločné projekty s mimovládnyimi organizáciami, napr. Slovenskou humanitnou radou, Slovenským helsinským výborom, Björnsonovou spoločnosťou, Slovenskou katolíckou charitou a Spoločnosťou ľudí dobrej vôle v oblasti psychologického a právneho poradenstva, sociálnej asistencie, starostlivosti o maloletých žiadateľov o azyl bez sprievodu a iné.

Vzhľadom na zvyšujúce sa počty žiadateľov o azyl a nedostatočnú kapacitu ubytovacích zariadení boli zriadené záchytné tábory a pobytové tábory: Brezová pod Bradlom, Gabčíkovo, Rohovce, Opatovská Nová Ves, Vlchy, čím sa zvýšil celkový počet lôžok z pôvodných 120 miest v roku 1992, Adamov - Gbely na 1100 miest v súčasnosti s tým, že v prípade potreby je možné v Gabčíkove umiestniť ďalších 500 žiadateľov a po dobudovaní tábora v Humennom v roku 2006 sa počet miest v zariadeniach migračného úradu zvýši asi o 550 osôb. Ďalšie zvýšenie ubytovacích kapacít asi o 450 miest bude možné po rekonštrukcii táborov v Opatovskej Novej Vsi a Vlachoch.

V roku 2001 vzrástol počet nelegálnych migrantov na 15 548 osôb, čo je v porovnaní s rokom 2000 o 9 487 osôb viac. Tento nárast pokračuje aj v rokoch 2002 – 2005, pričom v útvaroch policajného zaistenia pre nelegálnych cudzincov v Medveďove a Sečovciach je kapacita ubytovania len 315 miest. Najväčší tlak na štátnu hranicu Slovenskej republiky je na hraniciach Slovenskej republiky s Ukrajinou a Maďarskou republikou a smerom zo Slovenskej republiky je to hranica s Českou republikou a Rakúskou republikou.

Narastá aj počet žiadateľov o udelenie azylu. Za obdobie rokov 1992 – 2004 prešlo zariadeniami migračného úradu 44 107 žiadateľov, pričom v 37 626 prípadoch bolo konanie predčasne zastavené v dôsledku nelegálneho odchodu žiadateľov z územia Slovenskej republiky. Za toto obdobie azyl získalo 555 osôb. Najviac ich bolo udelených v roku 1996 v počte 129 osôb a najmenej zatiaľ v roku 2004, keď azyl získali len siedmi žiadatelia.

V súčasnosti je v legislatívnom procese ďalšia novela zákona č. 480/2002 Z. z. z dôvodu povinnosti členských štátov implementovať Smernicu 2003/9/ES, ktorou sa ustanovujú minimálne štandardy pre prijímanie žiadateľov o azyl. Východiskom pre riešenie migračnej politiky sú vládou prijaté **Zásady migračnej politiky SR**. Odrážajú súčasnú objektívnu realitu a od nich sa odvíja obsah, formy a metódy ich realizácie.

Vláda Slovenskej republiky uznesením č. 11/2005 z 5. januára 2005 k návrhu koncepcie migračnej politiky uložila ministrom rozpracovať koncepciu na podmienky príslušných rezortov. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky vypracovalo Koncepciu migračnej politiky Slovenskej republiky a Ministerstvo školstva Slovenskej republiky rozpracovalo Koncepciu migračnej politiky Slovenskej republiky na podmienky rezortu školstva.

V KONCEPCII MIGRAČNEJ POLITIKY SLOVENSKEJ REPUBLIKY SA UPLATŇUJÚ PRINCÍPY:

- I. Princíp suverenity
- II. Princíp zákonnosti
- III. Princíp podpory legálnej migrácie
- IV. Princíp aktívnej spolupráce s Európskou úniou
- V. Princíp zákazu diskriminácie
- VI. Princíp flexibility

2.4 Konceptia migračnej politiky Slovenskej republiky a riešenie procesu integrácie cudzincov – žiadateľov o azyl a azylantov v Slovenskej republike

Konceptia integrácie cudzincov do spoločnosti v podmienkach Slovenskej republiky vychádza z Uznesenia vlády Slovenskej republiky č. 11/2005 Z. z. k návrhu koncepcie migračnej politiky Slovenskej republiky, Koncepcie migračnej politiky Slovenskej republiky vypracovanej Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, Národného plánu výchovy k ľudským právam, Rozpracovania Koncepcie migračnej politiky Slovenskej republiky na podmienky rezortu školstva, doterajších vlastných praktických skúseností v danej oblasti, európskych právnych noriem a právnych noriem Slovenskej republiky.

Pre úspešnú integráciu v počiatočnom štádiu je jednoznačne potrebná pomoc štátu, umožňujúca prekonať problémy, prameniace zo skutočnosti, že sa jedná o cudzinca, nachádzajúceho sa pre neho v neznámom prostredí, ktoré ho výrazne znevýhodňuje v porovnaní s domácim obyvateľstvom. Ich integráciu do spoločnosti Ministerstvo vnútra SR realizuje v úzkej súčinnosti s Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny SR, Ministerstvom školstva SR, Ministerstvom financií SR, obcami, Úradom vysokého komisára OSN pre utečencov Medzinárodnou organizáciou pre migráciu a inými mimovládnymi organizáciami.

Jej úspešnosť je závislá na realizovaní sa žiadateľov, azylantov a cudzincov na trhu práce, získavaní zodpovedajúceho sociálneho ubytovania, vytváraní podmienok jazykovej prípravy a možností ďalšieho vzdelávania, resp. na absolvovaní rekvalifikačných kurzov a pozitívnom ovplyvňovaní verejnej mienky s cieľom prijať cudzincov do kolektívov obcí orgánmi obce a občanmi.

Konceptia riešenia procesu integrácie cudzincov do spoločnosti prebieha v dvoch úrovniach:

- **republikovej**, kedy vláda Slovenskej republiky každoročne ako súčasť rozpočtu Ministerstva vnútra SR, schvaľuje príslušnú finančnú čiastku účelových prostriedkov, z ktorých sa realizuje aj financovanie integrácie cudzincov, napr. ministerstvo poskytne obci, ktorá zabezpečí azylantovi ubytovanie, príspevok na zaobstaranie ubytovania.
- **rezortnej**, kedy Ministerstvo vnútra SR, v spolupráci so zainteresovanými ministerstvami, obcami, UNHCR a mimovládnymi organizáciami, pomáha a zabezpečuje podľa zákona č. 480/2002 Z. z. o azyle postup žiadateľa o udelenie azylu, jeho práva a povinnosti, postup orgánov verejnej moci a upravuje postup integrácie azylantov do spoločnosti.

Zámerom Koncepcie migračnej politiky je zabezpečiť:

- aktívnu účasť Slovenskej republiky na tvorbe práva Európskych spoločenstiev a Európskej únie v oblasti migrácie
- ďalšiu harmonizáciu právnych predpisov Slovenskej republiky s právom Európskych spoločenstiev a Európskej únie v oblasti migrácie
- rozvoj inštitucionálneho rámca nevyhnutného na implementáciu politík v tejto oblasti
- realizáciu zámerov a priorít v oblasti migrácie, ako aj postup pri ich zabezpečovaní zo strany jednotlivých subjektov podieľajúcich sa na realizácii migračnej politiky
- vytváranie podmienok v oblasti ľudských, materiálnych a finančných zdrojov a koordináciu kompetentných inštitúcií v tejto oblasti.

Zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov na území SR obsahuje osobitné ustanovenia pre pobyt občanov členských štátov Európskej únie, ktorí:

- chcú na území SR vykonávať hospodársku činnosť, zamestnanie, budú študovať, vykonávať pedagogickú, výskumnú, vedeckú a umeleckú činnosť
- zákon ďalej ustanovuje povinnosti cudzincov, povinnosti iných fyzických a právnických osôb
- oprávnenia policajného útvaru pri kontrole pobytu
- vedenie informačných systémov evidencie cudzincov
- definuje inštitút administratívneho vyhostenia, jeho dôvody a prekážky

- oprávnenie policajta na zaistenie cudzinca a jeho podmienky umiestnenia do zariadenia
- stanovuje skutkové podstaty priestupkov a správnych deliktov
- upresňuje podmienky vstupu na územie Slovenskej republiky.

VSTUP CUDZINCOV NA ÚZEMIE SLOVENSKEJ REPUBLIKY JE MOŽNÝ:

- len s cestovným dokladom a vízom Slovenskej republiky
- s cestovným dokladom a povolením na pobyt
- len cez hraničný priechod určený na medzinárodný cestovný styk v čase jeho prevádzky
- cudzinec mladší ako 16 rokov, ak nie je držiteľom cestovného pasu, len v sprievode osoby, v ktorej cestovnom doklade (ak je potrebné aj vo víze) je zapísaný, ak medzinárodná zmluva neustanovuje inak
- cudzinec je pri vstupe povinný podrobiť sa hraničnej kontrole
- predložiť doklady, oprávňujúce ho na vstup
- predložiť doklad o zdravotnom poistení
- preukázať finančné zabezpečenie pobytu najmenej vo výške polovice minimálnej mzdy na každý deň pobytu.

POLICAJT ODOPRIE VSTUP CUDZINCOVI AK:

- je nežiaducou osobou
- je to nevyhnutné pre bezpečnosť štátu
- udržanie verejného poriadku
- ochranu zdravia alebo ochranu práv a slobôd iných a na vymedzených územiach aj v záujme ochrany prírody
- nespĺňa podmienky vstupu
- odmietne sa podrobiť hraničnej kontrole
- je dôvodné podozrenie, že zneužije pobyt na iný účel, ako je ustanovené medzinárodnou zmluvou, vládou Slovenskej republiky, alebo na aký mu bolo udelené vízum
- neuhradil finančné záväzky voči Slovenskej republike
- je jeho cestovný doklad zaplnený úradnými záznamami
- na vstup bol určený iný hraničný priechod.

Zákon uznáva dva druhy pobytov cudzincov na území SR:

- **prechodný pobyt**
- **trvalý pobyt**

Povolenie na **prechodný pobyt** oprávňuje cudzinca zdržiavať sa na území Slovenskej republiky a na cesty do zahraničia a naspäť na územie Slovenskej republiky v čase, na aký mu bolo policajným útvaram udelené povolenie na prechodný pobyt.

POVOLENIE NA PRECHODNÝ POBYT MÔŽE POLICAJNÝ ÚTVAR UDELIŤ CUDZINCOVI NA ÚČELY:

podnikania, na základe oprávnenia na podnikanie vydaného podľa osobitného predpisu
zamestnania, na základe povolenia na zamestnanie, ak medzinárodná zmluva neustanovuje inak
štúdia, ak je žiakom základnej školy, študuje na strednej škole, strednej odbornej škole, strednom odbornom učilisti alebo vysokej škole, alebo sa zúčastňuje na celoživotnom vzdelávaní
vykonáva výskumnú, vedeckú, lektorskú činnosť podľa osobitných programov, alebo ak je to potrebné na plnenie záväzku Slovenskej republiky vyplývajúceho z medzinárodnej zmluvy
ak ide o zlúčenie rodiny a je manželom cudzinca s povolením na prechodný pobyt alebo s povolením na trvalý pobyt a manželstvo trvalo najmenej jeden rok
je maloletým dieťaťom cudzincov s povolením na prechodný pobyt alebo cudzinca s povolením na prechodný pobyt, ktorý dieťa vychováva

je osamelým rodičom odkázaným na starostlivosť občana SR s trvalým pobytom na území SR alebo cudzinca s povolením na trvalý pobyt.

Žiadosť o povolenie na prechodný pobyt podáva cudzinec osobne v zahraničí na zastupiteľskom úrade SR v štáte, ktorý mu vydal cestovný doklad, alebo v ktorom má bydlisko. K žiadosti cudzinec priloží doklady nie staršie ako 90 dní, ktoré potvrdzujú účel pobytu, bezúhonnosť, finančné zabezpečenie pobytu, zdravotné poistenie na území SR, zabezpečenie ubytovania na dobu prechodného pobytu, na požiadanie ďalšie doklady potrebné na rozhodnutie o žiadosti.

K prechodnému pobytu sa zaraďuje aj **tolerovaný pobyt**, ktorý udelí policajný útvar cudzincovi, ak je prekážka jeho administratívneho vyhostenia, ktorému bolo poskytnuté dočasné útočisko, ak jeho vycestovanie nie je možné a nie je dôvod na jeho zaistenie.

Povolenie na **trvalý pobyt** oprávňuje cudzinca zdržiavať sa na území SR a na cesty do zahraničia a naspäť na územie SR v čase, na ktorý mu bolo policajným útvarom udelené povolenie na trvalý pobyt.

PRVÉ POVOLENIE NA TRVALÝ POBYT MOŽNO UDELIŤ CUDZINCOVI, KTORÝ:

- je manželom alebo maloletým dieťaťom občana Slovenskej republiky s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky
- je maloletým dieťaťom zvereným do výchovy cudzinca, ktorý je manželom občana Slovenskej republiky s trvalým pobytom na území Slovenskej republiky
- je najmenej tri roky manželom cudzinca s povolením na trvalý pobyt najmenej tri roky, alebo maloletým dieťaťom cudzinca s povolením na trvalý pobyt najmenej tri roky, ktorý je maloletým dieťaťom cudzinca s povolením na trvalý pobyt najmenej tri roky, ktorého predchádzajúci nepretržitý prechodný pobyt na účel podnikania alebo zamestnania trvá viac ako desať rokov, alebo ktorý je manželom alebo maloletým dieťaťom takéhoto cudzinca, ak je to v zahraničnopolitickom záujme Slovenskej republiky.

Prvé povolenie možno udeliť na tri roky. Ďalšie povolenie možno udeliť na neobmedzený čas. Žiadosť o udelenie ďalšieho povolenia podáva cudzinec osobne na úradnom tlačive na policajnom útvare najneskôr 60 dní pred skončením platnosti prvého povolenia.

Podľa zákona č. **480/2002 Z. z.** o azyly a o zmene a doplnení niektorých zákonov cudzinec, ktorý pri nelegálnom vstupe na naše územie požiada o azyl, sa v rámci azylového konania stáva žiadateľom o azyl.

Príslušný policajný útvar vykoná s ním pohovor a zabezpečí jeho dopravu do záchytného tábora. Po skončení pobytu v záchytnom tábore sa žiadateľ umiestni v pobytovom tábore, alebo sa mu umožní pobyt mimo pobytového tábora na základe jeho písomnej žiadosti, ak je schopný uhradiť si všetky výdavky spojené s pobytom mimo pobytového tábora z vlastných prostriedkov. Ministerstvo môže umiestniť žiadateľa na nevyhnutný čas aj v integračnom stredisku.

Žiadateľ dostane preukaz žiadateľa ako doklad na preukázanie svojej totožnosti a povolenia zdržiavať sa na území Slovenskej republiky.

Počas pobytu v azylovom zariadení môže žiadateľ navštevovať kurz slovenského jazyka. Výdavky spojené s kurzom uhrádza ministerstvo tak, že zabezpečí lekora pre kurzy dospelých žiadateľov a azylantov.

Žiadateľ, na ktorého sa vzťahuje povinná školská dochádza podľa zákonov Slovenskej republiky, je povinný v pobytovom tábore navštevovať kurz slovenského jazyka, ktorý finančne zabezpečuje Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (zákon č. 29/1984 Zb. o sústave ZŠ a SŠ § 34a ods. 5).

Po udelení azylu dostane azylant doklad o povolení na trvalý pobyt, ktorý je najviac päť rokov s označením „**AZYLANT**“. Opakovane sa predlžuje najviac o päť rokov. Po udelení azylu je azylant umiestnený spravidla v integračnom stredisku. Môže byť na nevyhnutný čas ubytovaný v pobytovom tábore, ale je povinný si uhrádzať všetky výdavky spojené s jeho pobytom.

Azylant je povinný aj v integračnom stredisku navštevovať kurz základov slovenského jazyka. Po ukončení pobytu v integračnom stredisku a absolvovaní kurzu základov slovenského jazyka Ministerstvo vnútra SR prostredníctvom Migračného úradu azylantovi, ponúkne jednorazovo možnosť ubytovania.

Na plnenie povinnej školskej dochádzky azylanta sa vzťahuje zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl v znení neskorších predpisov, podľa ktorého škola organizuje pre deti cudzincov aj azylantov základný a rozširujúci kurz slovenského jazyka. Cieľom tejto výučby je dosiahnutie základných znalostí na stupni, umožňujúcom ústnu a písomnú formu komunikácie.

Deňom azylantov sa umožňuje aj štúdium na stredných školách toho istého alebo príbuzného typu, aký navštevovali vo svojej vlasti a po jeho úspešnom absolvovaní dostanú rovnaký doklad o ukončení štúdia ako slovenskí žiaci. Na azylanta, ktorý sa bude uchádzať o vysokoškolské štúdium, sa vzťahuje zákon o vysokých školách, štatúty vysokých škôl a fakúlt, kde sú upravené podmienky prijatia na štúdium, priebeh a ukončenie štúdia.

Ministerstvo vnútra SR zabezpečí v spolupráci s mimovládnyimi organizáciami, využívajúc medzinárodné finančné zdroje, rekvalifikáciu azylantov podľa ponukovej štruktúry úradov práce.

Obci, ktorá zabezpečí azylantovi ubytovanie, poskytne Ministerstvo vnútra SR príspevok na zaobstaranie ubytovania alebo príspevok na rozvoj infraštruktúry podľa vládou schváleného komplexného programu integrácie.

Dočasné útočisko sa poskytuje na účely ochrany cudzincov pred vojnovým konfliktom, etnickým násilím, následkami humanitnej katastrofy alebo sústavným porušovaním ľudských práv v krajine. Cudzinec, ktorý žiada o poskytnutie dočasného útočiska, sa umiestňuje v záchytnom tábore, kde mu je vydaný preukaz cudzinca, žiadajúceho o poskytnutie dočasného útočiska.

Cudzincovi, ktorého príchod na územie Slovenskej republiky zabezpečoval Úrad vysokého komisára, iná medzinárodná organizácia, alebo ide o presídlenca, ktorému poskytol dočasné útočisko iný štát, je vydaný v záchytnom tábore doklad o povolení na tolerovaný pobyt s označením „**ODÍDENEČ**“.

AZYLOVÝMI ZARIADENIAMÍ SÚ PODĽA ZÁKONA O AZYLE:

- **Záchytné tábory** sú zariadenia Ministerstva vnútra SR, v ktorých sa zabezpečuje pobyt žiadateľov pred ich umiestnením v pobytovom tábore, pobyt cudzincov, ktorí požiadali o poskytnutie dočasného útočiska, alebo pobyt odídencov pred ich umiestnením v humanitnom centre.
- **Pobytové tábory** sú zariadenia Ministerstva vnútra SR, v ktorých sa zabezpečuje pobyt žiadateľov.
- **Prijímacie centrá** sú policajné útvary alebo miesta v tranzitnom priestore medzinárodného letiska, v ktorom sa umiestňuje žiadateľ, ktorý sa letecky prepravil na územie Slovenskej republiky a nespĺňa podmienky na vstup na naše územie .
- **Humanitné centrá** sú zariadenia Ministerstva vnútra SR, v ktorých sa zabezpečuje pobyt cudzincov, ktorí požiadali o poskytnutie dočasného útočiska a odídencov.
- **Integračné strediská** sú zariadenia Ministerstva vnútra SR, v ktorých sa zabezpečuje prechodné ubytovanie azylantov.

2.5 Podmienky multikultúrnej výchovy v školskej praxi Slovenskej republiky

Problematika xenofóbie, intolerancie a do istej miery aj prejavy rasizmu úzko súvisia s riešením novodobej migrácie a s postojom k cudzincom, ktorí žiadajú v inej krajine o azyl. Viaceré štáty podporujú multikultúrnu výchovu prostredníctvom vzdelávacích projektov a programov v rámci formálneho školského vzdelávania aj v neformálnom vzdelávaní, v osvetovej činnosti a prostredníctvom tretieho sektora. Môže sa konštatovať, že prvky multikultúrnej výchovy sú dnes dosť výrazne začlenené do rôznych projektov, do pedagogických dokumentov – učebných osnov, učebných plánov i vzdelávacích štandardov, aj do učebníc pre školy.

2.5.1 Multikultúrna výchova v pedagogických dokumentoch základnej a strednej školy

Pedagogické dokumenty, ktoré vymedzujú koncepciu, ciele, obsahy a iné zložky edukácie pre určitý stupeň školy, sú vypracovávané a pred zavedením do praxe aj experimentálne overované odborníkmi z praxe a schvaľované Ministerstvom školstva Slovenskej republiky, čím nadobúdajú normatívny charakter. Znamená to, že sú záväzné pre fungovanie príslušnej úrovne príslušného systému. V učebných osnovách jednotlivých predmetov sa vymedzujú všeobecné ciele výchovy a vzdelávania a špecifické ciele predmetu.

Vo všeobecných cieľoch sú vymedzené základné hodnoty a postoje žiakov, vzťahujúce sa aj k multikultúrnej výchove.

Žiaci si utvárajú postoje:

- k vlasti, štátu, národu – ako byť hrdý na svoju vlasť,
- k uvedomovaniu si nebezpečenstva vyplývajúceho z rôznych národnostných a rasových predsudkov i rôznych foriem diskriminácie,
- k pochopeniu významu a podpore potreby medzinárodného dorozumenia sa, dodržovania základných ľudských práv a ochrany ľudskej dôstojnosti.

Konkrétne sa prvky multikultúrnej výchovy nachádzajú a sú formulované ako súčasť učiva najmä v témach:

- môj domov, moja vlasť, národ, národná hrdosť, vlastenectvo, cudzina, cudzinci
- spolunažívanie rôznych národov a národností v krajine, ich rovnocennosť.
(vlastiveda 3. a 4. ročník ZŠ)
- náboženské, národnostné a sociálne pomery v našich krajinách v rozličných časových obdobiach pri historických udalostiach a spôsob ich riešenia
- pluralizmus rôznych kultúr, ich poznávanie a vzájomné ovplyvňovanie jednotlivých civilizácií
- rešpektovanie rôznych kultúr, ich kultúry, umenia, zvykov a tradícií.
(dejepis 5. – 9. ročník)
- územie, spoločná reč, zvyky, spoločné dejiny, vzťah k národu, k vlasti
- materinský jazyk jednotlivých národov, národností a etnických skupín vrátane cudzincov žijúcich na našom území
- spoločné dejiny národov a národností.
(občianska výchova 6. – 9. ročník ZŠ)
- Ústava a základné ľudské práva a slobody
- Všeobecná deklarácia ľudských práv
- Deklarácia práv dieťaťa
- práva menšín
- nebezpečenstvo rasizmu, antisemitizmu, neznášanlivosti – potreba národnostnej, rasovej a náboženskej tolerance.
(zemepis 5. – 9. ročník ZŠ)
- národnostné menšiny, vlasť, cudzina, cestovanie a cestovný ruch, problémy národnostné, náboženské, neznášanlivosť, intolerancia, xenofóbia, terorizmus a rasizmus
- národy a národnosti v jednom štáte, ich práva, rovnoprávnosť a rovnocennosť, ich charakteristika
- interkultúrne vzťahy, interkultúrne konflikty a ich prvky, prekonávanie konfliktov a napätia, kolektívna bezpečnosť.

Podobné témy sú aj v iných predmetoch ako je slovenský jazyk, cudzie jazyky a pod.

V učebných osnovách stredných škôl sa multikultúrna výchova nachádza najmä v predmetoch občianska náuka, náuka o spoločnosti, geografia, biológia a ekológia, cudzie jazyky a iné.

3. VÝCHOVA A VZDELÁVANIE DETÍ CUDZINCŮV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE

V zmysle **Smernice RADY 77/486/EHS z 25. júla 1977 o vzdelávaní migrujúcich pracovníkov** je povinnosťou hostiteľskej krajiny integrovať tieto deti do vzdelávacieho prostredia a školského systému hostiteľského štátu s možnosťou poskytnúť primerané vzdelanie vrátane jazyka hostiteľského štátu.

Deti cudzincov na území Slovenskej republiky podliehajú povinnej školskej dochádzke a zaraďujú sa do príslušného ročníka základnej školy podľa úrovne vzdelania a znalosti slovenského jazyka.

Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl § 34a vymedzuje otázky výchovy a vzdelávania detí cudzincov. Vysvetľuje pojmy „*deti cudzincov*“ a vymedzuje ich začlenenie do systému nášho školstva v rámci povinnej školskej dochádzky. Ukladá povinnosť v školách organizovať **základné a rozširujúce kurzy štátneho jazyka pre deti cudzincov**.

Deťom azylantov je umožnené študovať aj na stredných a vysokých školách za rovnakých podmienok ako občanom Slovenskej republiky.

Vo vyhláske Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. **143/1984 Zb.** o základnej škole v znení neskorších predpisov sa v § 2a vysvetľuje, že plnenie povinnej školskej dochádzky sa dotýka aj detí cudzincov. Z uvedeného vyplýva, že pre úspešnú integráciu je potrebná pomoc štátu všetkým kategóriám cudzincov, pretože ide o cudzincov nachádzajúcich sa pre nich v úplne neznámom prostredí.

Pre efektívnejšie začlenenie detí cudzincov do vzdelávacieho procesu v bežných základných školách, kde majú plniť povinnú školskú dochádzku, bol Štátny pedagogický ústav (ďalej len ŠPÚ) v r. 1999 - 2000 poverený Ministerstvom školstva SR vypracovať Konceptiu vzdelávania detí migrujúcich rodičov.

3.1 Konceptia výchovy a vzdelávania detí migrujúcich rodičov

Konceptia vzdelávania detí migrujúcich rodičov bola vypracovaná na základe podkladov Migračného úradu Ministerstva vnútra SR, Štátneho pedagogického ústavu a Ministerstva školstva SR. Uvedená konceptia bola predložená do operatívnej porady ministra školstva SR a schválená Ministerstvom školstva SR dňa 13. februára 2000 pod č. 743/2000-43.

V školskom roku 2002/2003 ŠPÚ realizoval prieskum týkajúci sa počtu a krajín pôvodu detí cudzincov v bežných základných školách. Prieskum bol realizovaný v základných školách podľa geografickej polohy a veľkosti školy.

Výsledky prieskumu boli využité pri vypracovaní projektu experimentálneho overovania jazykových kurzov slovenského jazyka.

Krajina pôvodu	Počet detí	Krajina pôvodu	Počet detí
Ukrajina	163	Angola	5
Česká republika	58	Kazachstan	5
Rumunsko	56	Afganistan	5
Vietnam	47	Indonézia	4
Čína	33	Švajčiarsko	4
Maďarsko	24	Mongolsko	4
Rusko	23	Čečensko	4
Juhoslávia	19	Francúzsko	2

Krajina pôvodu	Počet detí	Krajina pôvodu	Počet detí
USA	18	Albánsko	2
Arménsko	16	Austrália	2
Srbsko	12	Taliansko	2
Poľsko	10	Kuba	2
Macedónsko	10	Veľká Británia	2
Chorvátsko	8	Bosna a Hercegovina	2
Nemecko	8	Slovinsko	2
Kosovo	6	Belgicko	2
Bulharsko	5	Iné	43
Turecko	5		
Spolu:	613		

Tab. č.1 Výsledky prieskumu

Najviac škôl, v ktorých sa vzdelávali deti cudzincov v školskom roku 2002/2003 bolo v Bratislavskom kraji, Košickom kraji, Banskobystrickom kraji a Trenčianskom kraji.

V ostatných rokoch bol podiel cudzincov s platným povolením na pobyt v celkovej populácii v rozmedzí od 0,4 – 0,9%.

Veľa detí cudzincov, napr. pôsobiacich v diplomatických službách, deti odborníkov, pôsobiacich v priemyselnej oblasti a pod., navštevuje základné školy s rozšíreným vyučovaním cudzieho jazyka a bilingválne gymnáziá. Aj pre tieto deti školy zabezpečujú jazykové kurzy štátneho jazyka

Čo sa týka počtu detí cudzincov v jednotlivých druhoch škôl, využil ŠPÚ informácie Ústavu informácií a prognóz v školstve, ktorý mapoval situáciu v školách v školskom roku 2003/2004.

	štátne	súkromné	cirkevné	spolu
Materské	237	1	1	239
Základné	861	19	27	907
Gymnáziá	170	32	21	223
SOŠ	100	7	5	112
SOU	54	2	0	56
Združené	33	0	0	33
Špeciálne	18	0	0	18
Vysoké	1612	21	0	1633

Tab. Č. 2 Deti cudzincov vo vzdelávacom systéme SR v školskom roku 2003/2004

ZDROJ: Ústav informácií a prognóz školstva

3.2 Projekty zamerané na výchovu a vzdelávanie detí cudzincov

Z Konceptie vzdelávania detí migrujúcich rodičov vyplynula požiadavka vypracovať čiastkové projekty výučby štátneho jazyka pre rôzne skupiny cudzincov a experimentálne ich overiť.

Vypracované boli dva projekty:

- **Vzdelávanie detí migrujúcich rodičov – žiadateľov o postavenie utečenca a utečencov v Slovenskej republike (2000)**
- **Výchova a vzdelávanie detí cudzincov v Slovenskej republike (2004).**

1.1.1 Projekt Vzdelávanie detí migrujúcich rodičov – žiadateľov o postavenie utečenca a utečencov v Slovenskej republike

Projekt Vzdelávanie detí migrujúcich rodičov – žiadateľov o postavenie utečenca a utečencov v Slovenskej republike (Petrášová, Bjelová, Somorová, Vladová, 2000), (ďalej len projekt), mal zabezpečiť čo najrýchlejšiu a najefektívnejšiu integráciu detí do základných škôl v SR.

Projekt bol realizovaný na základe požiadavky Migračného úradu MV Slovenskej republiky s cieľom pripraviť a experimentálne overiť jazykový kurz slovenského jazyka.

ŠPÚ sa zaviazal v Dohode s Migračným úradom MV SR vypracovať projekt tak, aby deti žiadateľov o postavenie utečenca a utečencov po absolvovaní základného jazykového kurzu mohli byť zaradené v zmysle Vyhlášky Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 143/1984 Z. z. o základnej škole v znení neskorších predpisov a Smernice Ministerstva školstva Slovenskej republiky č. 7496/1985-20 z 5. júla o základnej škole v znení neskorších predpisov do príslušného ročníka základnej školy.

Základnou stratégiou projektu bola komplexná vzdelávacia starostlivosť o deti, pre ktoré je školská dochádzka povinná podľa zákonov hostiteľského štátu.

Projekt bol vypracovaný v zmysle Smernice Ministerstva školstva Slovenskej republiky z 22. novembra 1993 na pokusné overovanie organizácie, foriem i obsahu výchovy a vzdelávania a spôsobu riadenia škôl a školských zariadení.

Cieľ i obsah projektu boli zamerané na osvojenie si jazykových spôsobilostí a dosiahnutie základných znalostí a zručností zo slovenského jazyka na úrovni, ktorá umožní deťom bežnú verbálnu komunikáciu.

Základný jazykový kurz sa experimentálne overoval v Pobytovom utečeneckom tábore Migračného úradu Ministerstva vnútra Slovenskej republiky v Gabčíkove v období dvoch mesiacov (máj - jún 2002) v rozsahu 184 vyučovacích hodín v spolupráci so ZŠ v Gabčíkove.

Postupovalo sa podľa učebného plánu, učebných osnov a metodických pokynov špeciálne pripravených pre deti migrujúcich rodičov. Súčasťou experimentu bolo aj overovanie triednej knihy.

Vzorku overovania tvorila heterogénna skupina (10 detí vo veku od 7 do 14 rokov). Výučba sa realizovala pod odborným dohľadom psychológa a odbornej garantky doc. PhDr. A. Rýzkovej z Pedagogickej fakulty v Trnave.

V kurze vyučovala kvalifikovaná učiteľka, dobre ovládajúca teóriu a metodiku slovenského jazyka, s osobnostnými predpokladmi na takúto prácu, ako je flexibilita, kreativita, samostatnosť a organizačné schopnosti.

Žiaci sa vzdelávali 4 vyučovacie hodiny denne, t.j. 180 minút, tri dni v týždni a dva dni v týždni 5 vyučovacích hodín denne, t.j. 225 minút denne (v čase od 8,00 do 12,45 hod.). S triednickou hodinou mali žiaci 23 hodín týždenne. Rozvrh hodín bol schválený riaditeľom Základnej školy v Gabčíkove, v ktorej bola vyučujúca učiteľka kmeňovou zamestnankyňou.

Autori projektu predpokladali, že požiadavky stanovené na jazykové kompetencie žiakov uvedené v Metodickej príručke pre základný jazykový kurz, budú primerané intelektovým schopnostiam žiakov.

Uplatňovali sa nasledovné zásady:

- zásada primeranosti – požiadavky úmernej možnosti žiakov
- zásada názornosti – zameraná najmä na upútanie pozornosti žiakov
- zásada emotívnosti – hravosť a zábavnosť ako základný výchovno-vzdelávací prostriedok
- zásada postupnosti, sústavnosti a pravidelnosti – založená na pravidelnom opakovaní známych slov, slovných spojení a výrazov
- zásada upevňovania a utvrdzovania vedomostí - na základe pravidelného opakovania slov a slovných spojení.

Po ukončení základného jazykového kurzu boli žiaci slovne hodnotení. V súlade s teoretickými východiskami uvedenými v projekte sa dosiahol stanovený cieľ projektu – vzbudenie záujmu o slovenský jazyk, osvojenie si elementárnej slovnej zásoby a jazykových schopností, schopnosť dorozumieť sa v bežných životných situáciách.

Na základe poznatkov učiteľky, ktorá viedla jazykový kurz, sa dospelo k záveru, že pri vzdelávaní detí utečencov je nevyhnutný individuálny prístup. Iba diferencovaným, individuálnym prístupom možno dosiahnuť očakávaný výsledok. Išlo o žiakov s rozličnou kultúrou, výchovou, postojom k životu.

V rámci tohto projektu bol experimentálne overený učebný plán základného jazykového kurzu, učebné osnovy pre základný jazykový kurz, metodická príručka pre učiteľa, osobný záznam žiaka a triedna kniha.

V Záverečnej správe z experimentálneho overovania **jazykového kurzu** pre deti migrujúcich rodičov – **žiadateľov o postavenie utečenca a utečencov** v Slovenskej republike (Somorová, Petrášová, Vladová, Kompoltová, Míkulová, 2002) sú uvedené nasledovné návrhy:

- dbať na výber učiteľa ako osobnosti, ktorý bude dostatočne citlivý v prístupe k deťom, flexibilný a empatický
- pripraviť pre učiteľa pedagogickú dokumentáciu pred začatím kurzu (učebný plán, učebné osnovy, metodickú príručku, osobný záznam žiaka, triednu knihu)
- pred začatím kurzu vytvoriť pre učiteľa primerané materiálno-technické podmienky,
- vybrať vhodné prostredie, v ktorom sa budú deti učiť,
- spolupracovať s materskou školou v prostredí, kde žiaci žijú a sa učia
- po konzultácii s učiteľom, ktorý bude kurz realizovať, a podľa záujmu žiakov, pracovať so žiakmi aj v čase mimo vyučovania
- vypísať konkurz na spracovanie modernej učebnice slovenského jazyka ako cudzieho jazyka pre žiakov ZŠ
- základný dvojmesačný kurz rozšíriť o trojmesačný rozširujúci jazykový kurz s príslušnou pedagogickou dokumentáciou.

Výsledkom projektu sú schválené učebné plány, učebné osnovy, metodika a dokumentácia pre učiteľa a žiaka, ktorú používajú najmä pobytové tábory Ministerstva vnútra SR pre organizovanie jazykových kurzov pre deti žiadateľov a azylantov. Tieto kurzy odborne, organizačne a finančne zabezpečuje Migračný úrad Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

1.1.2 Projekt Výchova a vzdelávanie detí cudzincov v Slovenskej republike

Dňom vstupu do EÚ Slovensko zaručilo občanom členských krajín a členom ich rodín právo uchádzať sa v SR o zamestnanie bez diskriminácie založenej na štátnej príslušnosti, pohybovať sa za týmto účelom voľne na území Slovenska za určitých podmienok po skončení zamestnania.

Slovenská republika akceptovala rozhodnutie komisie č. 93/569/EHS o uplatňovaní nariadenia rady (EHS) č. 1612/68 o slobode pohybu pracovníkov v rámci spoločenstva, najmä pokiaľ ide o sieť EURES. Predpokladalo sa, že s pracovníkmi budú migrovať celé rodiny, teda aj detí, ktoré, ako je už vyššie uvedené, sú povinné v našej krajine plniť povinnú školskú dochádzku.

Vzhľadom na vyššie uvedené skutočnosti, projekt bol obsahovo zameraný na dosiahnutie základných vedomostí zo slovenského jazyka tak, aby žiakom umožňoval bežnú ústnu a písomnú formu komunikácie. Prihliadalo sa aj na získanie základných vedomostí zo všeobecnovzdelávacích predmetov v súlade s učebnými osnovami základnej školy.

Cieľom experimentálneho overovania projektu bolo navrhnuť účinný spôsob osvojovania si základných jazykových a komunikačných schopností, overiť vhodnosť kurzu štátneho jazyka v základnom a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka (ďalej len kurz).

Predmetom experimentálneho overovania boli:

- učebný plán kurzu
- učebné osnovy kurzu
- metodické odporúčania
- proces vyučovania
- učebné výsledky žiakov.

Úlohy overovania boli sformulované do troch hlavných bodov:

1. Nadobudnúť primerané komunikačné schopnosti v slovenskom jazyku, ktoré umožnia žiakom písomnú a ústnu formu komunikácie.

2. Pomôcť pri zaradovaní žiakov do príslušného ročníka základnej školy.
3. Overiť navrhnutú pedagogickú dokumentáciu pre vzdelávanie detí cudzincov.

Výskumnú vzorku tvorili deti cudzincov a utečencov v troch školách ZŠ Mudroňova, Bratislava – 4 žiaci; ZŠ Riazanská, Bratislava – 1 žiak; ZŠ Brezová pod Bradlom – 36 žiakov. V Brezovej pod Bradlom boli vytvorené tri skupiny žiakov, dve skupiny tvorili žiaci 1. – 4. ročníka ZŠ a jednu skupinu tvorili žiaci 5. – 9. ročníka ZŠ. Vekový rozdiel žiakov v jednotlivých skupinách bol dosť veľký (aj 5 – 6 rokov). Jazyková úroveň žiakov bola, vzhľadom na krajinu pôvodu a dĺžku pobytu na Slovensku, rozličná.

V experimentálnom overovaní boli použité nasledovné **metódy**:

- metóda priameho pedagogického pozorovania
- metóda testovania a merania
- metóda riadeného rozhovoru
- kvantitatívna a kvalitatívna analýza získaných podkladov.

Základný jazykový kurz štátneho jazyka (ďalej len základný kurz) sa realizoval v mesiacoch október – november 2004 v rozsahu 32 vyučovacích hodín (4 hodiny týždenne), v popoludňajších hodinách. Učitelia mali možnosť základný kurz predĺžiť o jeden mesiac, čo aj využili z dôvodu prázdnin a práceneschopnosti vyučujúcej, resp. žiakov.

Rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka (ďalej len rozširujúci kurz) sa realizoval v mesiacoch február – máj 2005 v rozsahu 48 vyučovacích hodín (4 hodiny týždenne), v popoludňajších hodinách. Rozširujúci kurz bol určený pre žiakov, ktorí zvládli elementárnu slovnú zásobu a jazykové schopnosti, odstraňujúce ich rečové zábrany. Aj rozširujúci kurz bolo možné predĺžiť o jeden mesiac. Učitelia využili túto možnosť.

V rámci jazykovej prípravy sa činnosť v kurzoch zamerala na:

- vstupný test za účelom posúdenia znalostí jazyka a následné zaradenie do stupňa obťažnosti výučby
- zvládnutie základov slovenského jazyka v stanovenom rozsahu podmienené úspešným zvládnutím výstupného testu
- dieťa cudzinca motivované integračnou ponukou ľahšieho zaradenia sa do vyučovacieho procesu po zrealizovaní a úspešnom ukončení kurzov
- výstupné testy môžu byť pre riaditeľa školy efektívnym meracím nástrojom pre zaradenie žiaka do príslušného ročníka podľa znalosti štátneho jazyka.

V Záverečnej správe z experimentálneho overovania **základného a rozširujúceho jazykového kurzu štátneho jazyka pre deti cudzincov** v základných školách v SR (Langerová, Bernáthová, Žáčková, Reiterová, Vladová, Marušincová, 2005) sú uvedené nasledovné závery a odporúčania:

Závery:

- žiaci si v priebehu kurzu osvojili základy slovenského jazyka
- zlepšila sa kvalita ich ústneho prejavu, pohotovosť v komunikácii, obohatila sa ich slovná zásoba
- vypestoval sa v nich pozitívny vzťah k slovenskému jazyku
- pokroky v slovenskom jazyku nemožno jednoznačne pripisovať iba kurzu slovenského jazyka vzhľadom na to, že žiaci sú zaradení do jednotlivých ročníkov ZŠ, kde počujú a učia sa odborný jazyk jednotlivých predmetov
- na hodinách kurzu slovenského jazyka si mohli osvojiť živú slovenskú reč používanú v bežných sociálnych situáciách, rečovou etiketu
- v menších skupinách sa žiaci mohli častejšie prejavovať v slovenskom jazyku, hovoriť bez zábran a takto nadobudnúť väčšiu sebaistotu, zručnosť pohotovo reagovať na podnety (otázky a úlohy), vzájomne si pomáhať
- v rámci krátkodobého polointenzívneho kurzu nie je možné si osvojiť všetky formy komunikácie na požadovanej úrovni: počúvanie s porozumením, hovorenie, čítanie a písanie
- nedostatky mali žiaci najmä vo výslovnosti, artikulácii, čítaní a písaní.

Odporúčania:

- pri osvojovaní slovenského jazyka v rámci základného a rozširujúceho kurzu venovať pozornosť aj nácviku výslovnosti, správnej artikulácii slovenských hlások, prízvuku, intonácie a rytmu slovenskej reči. Na tento účel vypracovať cvičenia, úlohy a metodické odporúčania na nácvik suprasegmentálnych prvkov slovenského jazyka
- v procese rozvíjania komunikačných schopností žiakov venovať pozornosť aj nácviku nonverbálnych foriem komunikácie, akými sú gestá, mimika, udržiavanie náležitej vzdialenosti medzi komunikujúcimi, udržiavanie kontaktu zrakom a pod.
- na hodinách kurzu žiakov diferencovať podľa stupňa ovládania slovenského jazyka, ako aj podľa veku
- osobitne sa venovať žiakom, ktorí prichádzajú na školu počas školského roka,,
- namiesto polointenzívneho kurzu základný kurz slovenského jazyka organizovať formou intenzívneho jazykového kurzu
- po ukončení základného jazykového kurzu umožniť žiakom navštevovať rozširujúci kurz slovenského jazyka
- zostaviť pre učiteľov metodické odporúčania s osvedčenými metodickými postupmi učiteľov, ktoré používali počas experimentálneho overovania učebného plánu, učebného obsahu a metodických odporúčaní ŠPÚ
- zabezpečiť všetkým školám, ktoré majú záujem zaviesť základný alebo rozširujúci kurz slovenského jazyka pre deti cudzincov, učebné plány, učebné osnovy, navrhované učebné pomôcky a pomocné študijné materiály, ktoré sa používali pri experimentálnom overovaní základného jazykového kurzu.

V rámci tohto projektu bol experimentálne overený učebný plán pre základný a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka, učebné osnovy pre základný jazykový a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka, tlačivo Prehľad o vzdelávaní detí cudzincov v jazykovom kurze štátneho jazyka a osobný záznam žiaka.

II. Odborno-metodická časť

- 1. UČEBNÝ PLÁN A UČEBNÉ OSNOVY PRE ZÁKLADNÝ JAZYKOVÝ KURZ ŠTÁTNEHO JAZYKA A ROZŠIRUJÚCI JAZYKOVÝ KURZ ŠTÁTNEHO JAZYKA PRE DETI CUDZINCŮV V SLOVENSKEJ REPUBLIKE**

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky

Učebný plán a učebné osnovy pre základný jazykový kurz štátneho jazyka a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka pre deti cudzincov v Slovenskej republike

Autori:

Mgr. Alžbeta Bernáthová

PaedDr. Monika Reiterová

PaedDr. Renáta Somorová

Charakteristika jazykového kurzu

Slovenský jazyk je na území Slovenskej republiky štátnym jazykom. V Zákone Národnej rady Slovenskej republiky č. 270 / 1995 Z. z. o štátnom jazyku Slovenskej republiky je zakotvené: „Štátnym jazykom na území Slovenskej republiky je slovenský jazyk. Štátny jazyk má prednosť pred ostatnými jazykmi používanými na území Slovenskej republiky.“ Kvalitné poznanie a praktické ovládanie slovenského jazyka podmieňuje pohotovú a funkčne primeranú komunikáciu jeho nositeľov.

Základný jazykový kurz štátneho jazyka a rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka majú deťom cudzincov zabezpečiť primerané zvládnutie slovenského jazyka, uľahčiť im zaradiť sa do príslušného ročníka slovenského školského systému podľa veku a dĺžky navštevovania školy vo svojej krajine, a tak napomôcť úspešne zvládnuť základné vzdelávanie v Slovenskej republike.

Základný jazykový kurz a rozširujúci jazykový kurz sú podporné kurzy slovenského jazyka, ktoré sa majú realizovať dvakrát do týždňa po dve vyučovacie hodiny v popoludňajších hodinách. Sú určené maximálne pre 10-členné heterogénne skupiny detí vo veku od 6 do 16 rokov.

Základný jazykový kurz štátneho jazyka je určený pre žiakov, ktorí vôbec neovládajú slovenský jazyk, alebo ho ovládajú iba na elementárnej úrovni, nevedia čítať a písať v slovenskom jazyku, resp. nevedia čítať a písať ani vo svojom materinskom jazyku.

Rozširujúci jazykový kurz štátneho jazyka je určený pre žiakov, ktorí majú zvládnutú elementárnu slovnú zásobu a jazykové zručnosti, ktoré odstraňujú ich komunikačné zábrany, majú základné zručnosti v písaní, čiže vedia písať latinkou, prípadne azbukou. Tento kurz sa člení na dve úrovne. Modul 1 je určený pre žiakov vo veku 6 - 10 rokov, modul 2 pre žiakov vo veku 11 - 16 rokov. Zaraďovanie žiakov do jednotlivých úrovní sa uskutočňuje aj s prihliadaním na dĺžku predchádzajúceho štúdia žiaka v krajine pôvodu, ako aj na ich vedomostnú a kultúrnu úroveň.

I. Učebný plán

1. ZÁKLADNÝ JAZYKOVÝ KURZ SLOVENSKEHO JAZYKA:

1. Dĺžka trvania základného jazykového kurzu štátneho jazyka je 8 týždňov/32 vyučovacích hodín.
2. Dĺžka trvania základného jazykového kurzu štátneho jazyka je 12 týždňov/48 vyučovacích hodín.* a)

Základný jazykový kurz sa uskutočňuje dvakrát do týždňa po dve vyučovacie hodiny v popoludňajších hodinách.

Základný jazykový kurz slovenského jazyka												
Týždeň	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.
Poč. h.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Poč. h. v ZK	32 hodín								16 hodín			
Poč. h. celkom	48 hodín											

2. ROZŠIRUJÚCI JAZYKOVÝ KURZ SLOVENSKEHO JAZYKA:

- Dĺžka trvania rozširujúceho jazykového kurzu štátneho jazyka je 12 týždňov/vyučovacích hodín.
Dĺžka trvania rozširujúceho jazykového kurzu štátneho jazyka je 16 týždňov/64 vyučovacích hodín.** b)

Rozširujúci jazykový kurz sa uskutočňuje dvakrát do týždňa po dve vyučovacie hodiny v popoludňajších hodinách.

Rozširujúci jazykový kurz slovenského jazyka																
Týždeň	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.
Poč. h.	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Poč. h. v RK	48 hodín												16 hodín			
Poč. h. celkom	64 hodín															

Poznámka:

- *a) Dĺžka trvania základného jazykového kurzu je 8 týždňov. Pri pomalšom zvládnutí učiva základného jazykového kurzu je potrebné prvú etapu kurzu predĺžiť o štyri týždne.
- **b) Dĺžka trvania rozširujúceho jazykového kurzu je 12 hodín. V prípade záujmu žiakov je možné predĺžiť druhú etapu kurzu o štyri týždne.

II. Učebné osnovy

1. CIELE VZDELÁVANIA

Hlavným cieľom základného jazykového kurzu a rozširujúceho jazykového kurzu je získať komunikatívne zručnosti v základných formách rečovej činnosti: v počúvaní s porozumením, hovorení, čítaní a písaní; vzbudzovať u žiakov záujem o slovenský jazyk a utvárať k nemu kladný vzťah, dosiahnuť, aby žiaci zvládli elementárnu slovnú zásobu a jazykové zručnosti v snahe odstrániť rečovú bariéru. Cieľom učebných osnov je dosiahnuť, aby sa žiaci vedeli jednoducho, ale relatívne správne, zrozumiteľne a plynulo ústne vyjadrovať po slovensky v rámci vybraných tém a sociálnych situácií spojených najmä so životom v rodine, v škole a s činnosťou vo voľnom čase, napomáhať zvládnuť vzdelávací obsah učiva základných škôl, do ktorých sú žiaci zaradení.

Komunikatívny cieľ vychádza z praktickej potreby používať slovenský jazyk ako nástroj dorozumievania. Žiaci si majú osvojiť základné formy ústneho spoločenského styku vrátane spoločenského rečového a nerečového správania, ako je mimika, gestá, vzdialenosť medzi komunikujúcimi, sila a výška hlasu atď. a postojov v sociálnych situáciách vyskytujúcich sa v ich osobnom a školskom prostredí.

Vzdelávací cieľ je úzko spätý s komunikatívnym cieľom. Prostredníctvom komunikácie sa žiaci oboznamujú so slovenským jazykom, s kultúrou slovenského národa, so základnými slovenskými reáliami z oblasti spoločenskej komunikácie, ako aj s jazykovými, zemepisnými a kultúrnymi reáliami Slovenska a slovenského národa, ako sú napríklad ľudové piesne, hry, stravovanie, zvyky a pod. Žiaci primerane veku a komunikačným zručnostiam získavajú základné poznatky o Slovensku, oboznamujú sa so slovenskou ľudovou slovesnosťou, dielami slovenských autorov, s kultúrou slovenského národa.

Rozvíjajúcim cieľom základného jazykového kurzu a rozvíjajúceho jazykového kurzu štátneho jazyka je prispievať k celkovému osobnostnému rozvoju žiaka, formovať jeho kladný vzťah k osvojovaniu si slovenského jazyka, vzťah k slovenskému jazyku a ku kultúre, k Slovensku; získavať návyky slušného správania; kladne pôsobiť na vývin rečovo-analogických schopností, cibriť jazykový cit.

K dosiahnutiu vytýčeného výchovno-vzdelávacieho cieľa je potrebné plniť nasledujúce čiastkové ciele a úlohy:

- Rozvíjať schopnosť vnímať slovenskú reč, rozlišovať slovenské hlásky, porozumieť pokynom, komunikatívnym výrazom a krátkym súvislým textom.
- Získavať zručnosti tvoríť krátke rozhovory a jednoduché súvislé prejavy v bežných sociálnych situáciách; zapojiť sa do rečových aktivít, prakticky využívať lexikálne jednotky určené na progresívne osvojenie, ako aj vetné modely a vzorové dialógy; vedome si precvičovať a osvojovať správnu výslovnosť, artikuláciu slovenských hlások, prízvuk, dynamiku a rytmus slovenskej reči.
- Rozvíjať čitateľské zručnosti: plynule nahlas čítať ústne pripravené krátke súvislé texty a dialógy so zrozumiteľnou artikuláciou; získavať zručnosť čítať s porozumením kratšie súvislé texty.
- Osvojiť si a precvičovať písanie slovenských písmen a zručnosť písať jednoduché a známe texty.
- Primerane veku a komunikačným zručnostiam žiakov získavať základné poznatky o Slovensku, osvojiť si slovenské ľudové piesne, hry spojené so spevom a s pohybom; oboznámiť sa s typickými slovenskými ľudovými rozprávkami, s rozprávkami od slovenských autorov, s vybranými ukážkami zo slovenskej literatúry pre deti a mládež, ktoré sú primerané veku a komunikačným zručnostiam žiakov.
- Vštepovať návyky slušného verbálneho a nonverbálneho správania, rozvíjať schopnosť nadviazať sociálne kontakty; osvojiť si, preberať a formovať postoje; rozvíjať jazykový cit, intelektové schopnosti, pestovať pevnú vôľu, formovať citový vzťah k slovenskému jazyku.

2. OBSAH VZDELÁVANIA

Špecifický cieľ vyučovania, t.j. dosiahnuť schopnosť dorozumieť sa prostredníctvom slovenského jazyka kladie dôraz predovšetkým na princíp aktívnej komunikatívnosti bez sprostredkovania materinským jazykom. Výber tematických okruhov prihliada na vekové osobitosti žiakov, záujem o danú tému, možnosti praktického použitia v bežnej reči využitím jednoduchého a prirodzeného znázorňovania.

2.1 Tematické zameranie obsahu

1. Pokyny a komunikatívne výrazy v sprievode príslušnej gestikulácie so zameraním na danú situáciu v prepojení na školskú prácu.
2. Pozdravy známe z materinského jazyka, ktoré tvoria rámec situačných rozhovorov so zameraním na komunikatívnu funkciu, t. j. vedieť použiť pozdrav primerane miestu, času a okolnostiam a osvojiť si zdvorilostnú frazeológiu.
3. Základné vetné modely so stanovenou lexikou ako východisko komunikácie, t.j. využívať prvé komunikačné cvičenia pomenovaním osôb, predmetov z najbližšieho okolia aktívnym opakovaním, situačné rozhovory vo vetných modeloch, vo vetách precvičovaním správnej výslovnosti, intonácie.
4. Texty piesní, básní, riekaniek, rozprávok, prostredníctvom ktorých sa nielen oboznamujú s kultúrnym bohatstvom slovenského národa, ale si rozvíjajú slovnú zásobu, čo slúži na spestrenie a motiváciu tematických okruhov, na nácvik slovnej zásoby a motivačné osvojenie si základov správnej výslovnosti.
5. Praktické ovládanie slovenského jazyka, aby žiak dosiahol mierne pokročilú úroveň komunikatívnej kompetencie, zodpovedajúcu osvojeným jazykovým prostriedkom a rečovým zručnostiam, osvojil si výslovnostnú normu, cvičil sa v správnej artikulácii, správnej výslovnosti, učil sa spracovávať údaje, tvoriť vety, odpovedať na otázky, vedieť reprodukovať vlastné zážitky, počutý text, vedieť komentovať obrázok, text z videozáznamu.
6. Zabezpečiť alternatívne a netradičné formy vzdelávania v jazykovej príprave, zážitkovým učením utvárať prvoradý kladný vzťah k slovenskému jazyku.

2.2 Tematické okruhy

1. Zoznámte sa, to je slovenčina (pozdravy, základy frazeológie).
2. Rodina (osobné údaje, členovia rodiny, vek, povolanie, záľuby, charakteristika osoby, spoločenský život).
3. Osobná hygiena (základné časti ľudského tela, telesná a duševná hygiena, návšteva u lekára).
4. Obliekanie, šatstvo (základné časti odevu, nákupy - veľkosť, farba, cena).
5. Škola (popis školy, triedy, vyučovacie predmety, rozvrh hodín, školský rok a prázdniny, záujmové činnosti a akcie, vzťahy medzi spolužiakmi, priateľstvo, školský život v rôznych krajinách).
6. Voľný čas a záľuby (režim dňa, týždenný program záľuby, spôsob trávenia voľného času, účelné využívanie voľného času).
7. Spoločenský život, stravovanie (správna životospráva, najbežnejšie jedlá, nápoje, potraviny).
8. Orientácia v meste (orientácia v meste, významné budovy a kultúrno-historické pamiatky, dopravné prostriedky, správanie sa na ulici).

Výber tematických okruhov z hľadiska cieľa, funkcie a perspektívy slovenského jazyka rešpektuje didaktické zásady. Lexikálne a gramatické minimum ako základ rečovej činnosti je súborom prostriedkov nevyhnutných na vytvorenie elementárnych komunikačných zručností. Gramatické minimum má oznamovaciu hodnotu v prítomnom, minulom i budúcom čase, obsahuje základné a najpoužívanejšie gramatické javy, ktoré dopĺňajú modely. Po utvorení oznamovacieho spôsobu sa komunikácia uskutočňuje aj v rozkazovacom spôsobe.

3. ÚLOHY VZDELÁVANIA

Úlohou vzdelávania základného jazykového kurzu a rozširujúceho jazykového kurzu je:

- oboznámiť žiakov s existenciou slovenského jazyka, vzbudiť o jazyk záujem, kladne motivovať k osvojeniu si základných vedomostí a zručností v slovenskom jazyku,
- zoznámiť žiakov so súborom slovnej zásoby, t. j. 200 slov, na dosiahnutie ďalšieho vzdelávania v slovenskom jazyku,
- dosiahnuť, aby žiaci na základe osvojenej slovnej zásoby a jednoduchých komunikatívnych vetných modelov v rámci známych tematických okruhov nadobudli elementárne komunikačné zručnosti,
- oboznámiť žiakov s niektorými slovenskými ľudovými piesňami, rozprávkami, básničkami, rečovankami, hrami, hudobno-pohybovými hrami.

4. POŽIADAVKY NA OSVOJENIE SI SLOVENSKEHO JAZYKA

Základný jazykový kurz a rozširujúci jazykový kurz poskytne žiakovi základné poznatky zo slovenského jazyka v jeho hovorenej podobe v komunikatívnych situáciách, ktorých náročnosť a obsah sú ďalej určené:

- úrovňou komunikačných zručností,
- rozsahom jazykových prostriedkov,
- tematickým zameraním obsahu učiva.

Úroveň osvojenia komunikačných zručností preukazuje žiak vo väčšine prípadov v kombinácii zručností bežných v autentickej jazykovej komunikácii, t. j. spravidla v spätosti receptívnych zručností so zručnosťami produktívnymi (napr. ústne vyjadrenie stimulované počúvaním textu podmienené jeho porozumením).

4.1 Komunikačné zručnosti

Počúvanie s porozumením:

Žiak:

- vie reagovať na pokyny a inštrukcie učiteľa súvisiace s organizáciou vyučovacieho procesu a vie správne na ne reagovať
- naučí sa sluchom rozlišovať hlásky odlišné od materinského jazyka, poznať rytmus, melódiu a intonáciu slovenskej vety
- vie spracovať údaje (odpovedať na otázky, vie samostatne tvoriť jednoduché vety, vie vety správne intonovať bez ohľadu na teoretické znalosti)
- naučí sa rozumieť jednoduchým vetám a kratším súvislým prejavom učiteľa a dialogickým prejavom vrátane reprodukovaných nahrávok v rozsahu prebranej slovnej zásoby a gramatiky.

Zraková reprodukcia textu:

Žiak:

- vie komentovať obrázky
- vie reprodukovať dej z videozáznamu.

Ústny prejav

V rozsahu produktívne osvojených jazykových prostriedkov žiak:

- vie reprodukovať a obmieňať pamäťou osvojené mikrodialogy
- má základnú slovnú zásobu, ovláda a adekvátne situácii používa základné jazykové prostriedky, umožňujúce komunikovať
- vie odpovedať na dané otázky a tvoriť otázky
- má osvojené základy jednoduchej komunikácie.

4.2 Jazykové zručnosti

Zvuková stránka jazyka:

Žiak:

- produktívne ovláda zvukovú stránku slovenského jazyka (artikuláciu jednotlivých hlások a suprasegmentálne javy – slovný prízvuk, vetný prízvuk, intonáciu vety a melódiu vety).

Rozvoj slovnej zásoby

Žiak:

- produktívne ovláda slovnú zásobu v rozsahu 200 lexikálnych jednotiek, týkajúcich sa vybraných tematických okruhov a príslušných komunikatívnych situácií
- receptívne na základe počúvania si osvojí ďalšie lexikálne jednotky.

Žiak sa učí riešiť situácie, súvisiace:

- so získaním a poskytovaním základných informácií, s vyjadrovaním existenciálnych, priestorových, časových, kvalitatívnych a kvantitatívnych vzťahov
- s predstavovaním sa, so začatím a ukončením rozhovoru, vrátane telefonického rozhovoru, ako si dohodnúť stretnutie, ako nakúpiť rôzny druh tovaru.

V súvislosti s týmito rečovými situáciami žiak vie:

- pozdraviť (pri stretnutí a rozlúčke)
- osloviť niekoho
- predstaviť sa, predstaviť iných
- poďakovať sa a odpovedať na poďakovanie
- vyjadriť súhlas/nesúhlas/odmietnutie (radosť, poľutovanie, prekvapenie, ospravedlnenie, blahoželanie, žiadosť, prianie, prosbu, pochybnosť, pozvanie a reakciu na pozvanie).

Žiak rieši komunikačné situácie adekvátne s rozsahom osvojených jazykových prostriedkov, ovláda jednotlivé varianty riešenia jednoduchých situácií, jazykové prostriedky vyberá v súlade s jazykovou situáciou.

III. Obsahová náplň základného jazykového kurzu štátneho jazyka a rozširujúceho jazykového kurzu štátneho jazyka

1. CHARAKTERISTIKA UČEBNÉHO OBSAHU

Špecifický cieľ vyučovania, t. j. dosiahnutie základných zručností dorozumievania sa prostredníctvom slovenského jazyka, kladie dôraz predovšetkým na aktívnu komunikáciu v ústnej alebo písomnej forme bez sprostredkovania materinským jazykom. Výber tematických okruhov v jednotlivých úrovniach prihliada na vekové osobitosti žiakov, na ich osobné skúsenosti a na možnosti praktického využitia vzdelávacieho obsahu v bežnom živote. Hlavnú komunikatívnu líniu učebného obsahu tvoria komunikačné zámery, pojmové okruhy, tvorba dialógov a súvislých ústnych a písomných prejavov tematického zamerania rozvoja komunikatívnych zručností žiakov, na ktoré nadväzujú jazykové prostriedky (lexikálne jednotky a lexikálno - gramatické poznatky).

Učebný obsah základného aj rozširujúceho jazykového kurzu pozostáva z jediného bloku komunikácie, ktorý vytvárajú tieto zložky.

Komunikácia

1. Konverzácia a tvorba ústnych prejavov

Učivo

- a) Vnímanie a porozumenie ústneho prejavu (počúvanie s porozumením),
- b) správna výslovnosť, artikulácia, tempo, rytmus a dynamika slovenskej reči,
- c) tvorba textu – ústny prejav (tvorba dialógu a kratších súvislých textov),
- d) tvorba krátkych písomných textov.

2. Čítanie

- a) Čítanie slovenských písmen, slabík, slov, slovných spojení, plynulé čítanie ústne pripravených textov,
- b) čítanie a porozumenie písaných prejavov (čítanie s porozumením),
- c) samostatné individuálne čítanie.

3. Jazykový výcvik

- a) Praktický nácvik foneticko-fonologických, morfológických a syntaktických jazykových prostriedkov potrebných na ústnu a písomnú komunikáciu.

2. OBSAH KOMUNIKÁCIE

2.1 Komunikačné zámery

Základným komunikatívnym zámerom základného jazykového kurzu a rozširujúceho jazykového kurzu je:

- vyjadrenie v spoločenskom styku: pozdravy, oslovenie, lúčenie sa, blahoželanie, predstavovanie, informovanie o zdravotnom stave, prosba, poďakovanie, pozvanie na návštevu, na kultúrne a športové podujatie, ospravedlnenie

- oznámenie a vyjadrenie stanoviska: získavanie informácií a informovanie, požiadanie o radu, poskytnutie rady, vyjadrenie, že sa niečo páči alebo nepáči, že komunikujúca osoba niekoho alebo niečo má alebo nemá rada; vyjadrenie vďaky, vyjadrenie názoru a jeho zdôvodnenie,
- vyjadrenie vôle: pýtať sa na niečo, slušné vyjadrenie prosby, želania, upozornenie, požiadanie o pomoc,
- vyjadrenie duševných pocitov a nálad: vyjadrenie radosti, žiaľu, sympatie, antipatie, obdivu, prekvapenia.

2.2 Pojmové okruhy

K pojmovým okruhom zaraďujeme vyjadrenie:

- existencie (je, sú),
- vlastníctva (mať niekoho, niečo, koho/čoho, čím, čia, čie je - komu/čomu patrí niekto alebo niečo,
- priestorových vzťahov, ako je miesto, smer, poloha, diaľka, vzdialenosť, výška, hĺbka, rozloha,
- časových vzťahov, ako napr. dĺžka, trvanie, konkrétny/určitý čas, približný čas, termín, prítomnosť, minulosť, budúcnosť; rýchlosť, častosť výskytu (často, nikdy, vždy a pod.),
- kvantitatívnych vzťahov, napr. počet, množstvo, miera, stupne, poradie; veľkosť, hmotnosť, objem,
- kvalitatívnych vzťahov, napr. postava, forma, farba, vek, rozloha, kvalita zraku, sluchu, hmota/látka/materiál, iné základné kvality,
- logických vzťahov, napr. priradovanie, protiklady,
- nutnosti (treba), nevyhnutnosti (musieť), možnosti (môcť), cieľavedomosti (chcieť), účelu, zámeru,
- vedomosti, presvedčenia, znalosti, poznania, prekvapenia,
- a jazykové a mimojazykové prostriedky, napr. foneticko-fonologické, prozodické; zámená, príslovky, častice, spojky, slovesá, oslovenia, opakovania, synonymá, odkazy; mimika, gestá, vzdialenosť medzi komunikujúcimi, udržiavanie kontaktu zrakom a pod.

2.3 Tematické zameranie základného jazykového kurzu: (témy zamerané na rozvoj komunikačných schopností)

- 1. Zoznámte sa, to je slovenčina** - pozdravy, základy frazeológie.
- 2. Rodina** - osobné údaje žiaka: meno, vek, pohlavie, ročník ktorý navštevuje v škole, členovia rodiny: rodičia, starí rodičia, súrodenci - ich meno, povolanie; záľuby, život v rodine, denný režim, pomoc rodičom a súrodencom.
- 3. Škola** - názov a sídlo školy, trieda, budova školy, školské potreby, vyučovacie predmety, obľúbený predmet, činnosti žiaka v triede, na vyučovacích hodinách, na jazykovom kurze slovenského jazyka, počas prestávok, na školskom dvore, na školskom ihrisku, stravovanie v školskej jedálni; spolužiaci; záujmová činnosť v škole (dramatizácia s bábkami, tanec, spev, šport atď.).
- 4. Bývanie:** naša dedina/naše mesto, náš tábor, ulica, adresa, miestnosti v byte (v tábore), vybavenie domácnosti, domáce práce, činnosti doma.
- 5. Osobná hygiena/starostlivosť o zdravie** - základné časti ľudského tela, telesná a duševná hygiena, návšteva u lekára, u zubného lekára, bežné choroby, úrazy; vhodné oblečenie podľa počasia a ročného obdobia, správna životospráva - režim dňa.
- 6. Obliekanie, odevy** - základné časti odevu, nákupy - veľkosť, farba, cena.
- 7. Voľný čas a záľuby** - režim dňa, hry, šport (bicyklovanie, prechádzky, vychádzky, guľovačka, sánkovačka, turistika, knihy, televízia, časopisy, počítač, obľúbené činnosti doma.
- 8. Kalendár** - časti dňa, dni v týždni, mesiace, rok, ročné obdobia, sviatky a prázdniny.
- 9. Stravovanie** - raňajky, obed, večera, najbežnejšie jedlá, nápoje, potraviny, hygiena pri jedení, zdravá výživa.
- 10. Cestovanie, doprava** - dochádzka do školy, zoznamovanie sa so sídlom školy, základné dopravné prostriedky, správanie sa na ulici, vo vlaku, v autobuse.

2.4 Tematické zameranie rozširujúceho jazykového kurzu – Modul č. 1 (6 – 10 rokov): témy zamerané na rozvoj komunikačných schopností

1. **Rodina** – adresa, dátum narodenia, telefónne číslo, údaje o rodičoch (vek, zamestnanie), údaje o súrodencoch (vek, ročník, ktorý navštevujú v škole, zamestnanie), príbuzní (starí rodičia, ďalší príbuzní – bratranec, sester-nica, ujo), ktorí žijú na Slovensku/ žijú v krajine pôvodu; susedia, priatelia.
2. **Škola** – adresa školy, miestnosti v školskej budove, ich umiestnenie, trieda, zariadenie v triede, výzdoba triedy, rozvrh hodín, záujmové činnosti v škole, dĺžka denného povinného vyučovania, činnosti na vyučovacích hodinách, v telocvični, spolužiaci, riaditeľ/riaditeľka, triedny učiteľ/triedna učiteľka, učители.
3. **Bývanie** – opis bytu, tábora, miestnosti v byte/v tábore, zariadenie jednotlivých miestností bytu, činnosti v miestnostiach bytu, čistota a poriadok v byte, domáce práce žiaka, domáce práce rodičov.
4. **Stravovanie** – základné jedlá, potraviny a tekutiny, najznámejšie druhy zeleniny a ovocia, koláče a sladkosti, pitný režim.
5. **Počasie a dátum** – charakteristika počasia v jednotlivých ročných obdobiach, príznaky ročných období; počasie, práce na poli a v záhrade v jednotlivých ročných obdobiach, obliekanie sa podľa počasia, určovanie času.
6. **Príroda** – príroda v okolí školy: hory, lesy, rieky, polia; najznámejšie rastliny, stromy, liečivé byliny; domáce zvieratá, známejšie poľné a lesné zvieratá.
7. **Voľný čas** – aktivity vo voľnom čase, hry a činnosti v jednotlivých ročných obdobiach, návšteva školskej a miestnej knižnice, záujmová činnosť: hra na hudobnom nástroji, kreslenie, maľovanie, majstrovanie; návšteva tanečného krúžku, speváckeho súboru, výtvarného krúžku, dramatického krúžku a pod.
8. **Nákupy** – obchody, obchodný dom, nakupovanie v samoobsluže, v obchodnom dome, na trhu (tovar, cena, množstvo).
9. **Cestovanie** – dopravné prostriedky, na autobusovej/železničnej stanici, cestovné lístky, cestovanie osobným autom; orientácia v meste/v mieste školy a bydliska.
10. **Slovensko** – základné informácie o Slovenskej republike: poloha, rozloha, známejšie hory, rieky, mestá a nížiny, obyvateľstvo, národnosti, hlavné mesto SR, kultúrne a historické pamiatky v blízkom okolí školy.

2.5 Tematické zameranie rozširujúceho jazykového kurzu – Modul č. 2 (11 – 16 rokov): témy zamerané na rozvoj komunikačných schopností

1. **Rodina** – poskytnutie informácií o sebe: meno, priezvisko (prípadne familiárne meno, prezývka), vek, bydlisko, adresa. Osobné postoje: čo mám rád, čo sa mi páči, čo sa mi nepáči. Príbuzní – vzťahy v rodine. Priateľské vzťahy, priatelia. Informovanie o zdravotnom stave.
2. **Dom, byt, prostredie** – náš dom, náš byt – predstavenie domu, bytu. Rastliny a zvieratá v našom najbližšom prostredí. Skrášľovanie domu, bytu. Moje bydlisko. Ochrana životného prostredia.
3. **Škola** – opis budovy a okolia školy, trieda (zariadenie, školské potreby, učebné pomôcky, výzdoba triedy, nástenné noviny), učebné predmety, činnosti na vyučovacích hodinách, obľúbený predmet, záujmová činnosť, školská jedáleň, školský klub, spolužiaci, medziľudské vzťahy.
4. **Obchody a služby** – kupovanie odevu, obuvi, nákup v papiernictve, v drogérii, v obchode s priemyselným tovarom, v oprave obuvi, u hodinára, u holiča, u kaderničky, v kvetinárstve, v predajni fotoaparátov, filmov, v kníhkupectve; získavanie informácií o rôznych službách (lekárska pomoc, polícia, požiarna služba – orientácia v telefónnom zozname, príp. na internete).
5. **Jedlo, výživa, stravovacie návyky** – v školskej jedálni, v reštaurácii, v cukrárni, doma, správne stolovanie, správna životospráva.
6. **Príroda – Zem** – pomenovanie a opis základných dejov a javov v prírode; planéta, na ktorej žijeme, svetadiely, svetové strany, určovanie svetových strán, orientácia na mape; rastliny, zvieratá žijúce na Slovensku, v iných krajinách a kontinentoch, zvieratá v zoo.
7. **Počasie, dátum a čas** – charakteristika ročných období z hľadiska počasia, obliekanie sa primerane počasiu, hodiny, určovanie času, letný a stredoeurópsky čas.

- 8. Pošta** – písanie a posielanie pohľadníc, listu, informovanie sa na pošte o cene, o službách, o možnostiach telefonovania do zahraničia, kupovanie poštových známok, vyplňanie podacieho lístka, sprievodky na balík.
- 9. Voľný čas a aktivity** – opis činností, ktoré vykonávame vo voľnom čase, návšteva múzea, kina, divadla, galérie, knižnice, vychádzky, turistika, centrum voľného času, exkurzie, tlač, rozhlas, televízia, počítač.
- 10. Slovensko** – základné informácie o Slovensku, kultúrne a historické pamiatky, známejšie rekreačné miesta a kúpele, Bratislava: kultúrne a historické pamiatky, kultúrne ustanovizne, zoologická záhrada, obchody, obchodné domy, mestská doprava v Bratislave.

2.6 Žánre ústnych a písomných prejavov

- Ústne a písomné formy spoločenského styku (komunikačná etiketa).
- Zážitkovo-dejové prejavy: reprodukcia, rozprávanie, opis s rozprávaním, dramatizácia.
- Administratívne prejavy: hlásenie, nástenné noviny, vyplňanie poštových tlačív, podávanie balíka a doporučeného listu.

2.7 Gramatika:

Žiak produktívne ovláda v ústnej podobe:

- zhodu podstatného mena v mužskom, ženskom, strednom rode a zhodného prívlastku, ktorý je vyjadrený prídavným menom (aj v 2. a 3 stupni), zámenom a číslovkou
- oznamovací spôsob sloviess v minulom, prítomnom a budúcom čase, správny tvar slovesa „ísť“ v minulom, prítomnom a v budúcom čase
- zvrtné zámeno „sa“ a opytovacie zámená ako otázky opytovacích viet a vo vzájomnom význame
- príslovky ako odpoveď na otázky: Kde? Kam? Kadiaľ? Odkiaľ? Skade? Kedy? Ako? Koľko?
- predložky v genitíve (do, z/zo), v datíve (k/ku), v akuzatíve (po, na), v lokáli (na, po, pri, v/vo, o), v inštrumentáli (s/so, nad, pod, pred, za, medzi)
- priraďovacie spojky „a, i,“ vo viacnásobnom vetnom člene a v priraďovacom súvetí,
- hodnotiace častice „dobre, zle, áno, nie“ ako odpoveď na otázky a časticu „ne-“ v spojení so slovesom a prídavným menom,
- hovoriť jednoduché vety a súvetia podľa modelov.

Žiak sa učí riešiť situácie súvisiace:

- so získaním a poskytovaním základných informácií s vyjadrovaním existenciálnych vzťahov (kto? čo?), priestorových (kde? kam?), časových (kedy?), kvalitatívnych (aký? ako?) a kvantitatívnych (koľko?)
- s predstavovaním sa, so začatím a ukončením rozhovoru, vrátane telefonického rozhovoru, ako si dohodnúť stretnutie, ako nakúpiť rôznych druhov tovaru.

Proces

Vyučovanie slovenského jazyka v základnom jazykovom kurze a rozširujúcom jazykovom kurze sa vyznačuje úsilím o dôsledné uplatňovanie komunikatívneho princípu. Umožňuje žiakom získať základné komunikatívne zručnosti, t.j. schopnosť pochopiť počutý prejav a čítaný text a vyjadrovať sa ústne a písomne. Prostredníctvom výchovno-vzdelávacieho procesu si žiaci osvojujú praktické jazykové zručnosti najmä v ústnej komunikácii.

Výučba by mala byť interaktívna – prostredníctvom zážitkového učenia a iných alternatívnych foriem a metód vzdelávania.

V návrhu učebných osnov je metodika vyučovania a základné učivo vymedzené iba rámcovo. Učiteľ ich modifikuje a dotvára v súlade s podmienkami, charakterom danej skupiny žiakov. Učiteľ si sám volí metodické po-

stupy, ktoré majú smerovať k účinnej integrácii hodnotových prvkov. Integrovaný prístup sa výrazne prejavuje prepojením komunikatívno-funkčného a tematicko-situačného hľadiska s hľadiskom systémovým.

Celý výchovno-vzdelávací proces pôsobí stimulačne na pozorovanie, kombinačné schopnosti žiakov, na ich pamäť, city, názory, myslenie. Prostredníctvom komunikačných prvkov žiaci nadobúdajú vzťah ku skutočnosti, učia sa v rozličných činnostiach konať v súlade so spoločenskými požiadavkami. V praktickom živote im komunikácia v slovenskom jazyku umožní nadväzovať priateľstvá, poznávať nové piesne, básne, rečňovanky, rozprávky, kultúru slovenského národa.

Vo vyučovanom procese sa používa priamka metóda a čiastočne redukovaná priamka metóda. Východiskom pri tvorbe situačných rozhovorov je používanie vetných modelov, ich obmieňanie a dopĺňanie, zaradenie do situačných rozhovorov prevažne formou mikrodialógov. Tvorivá manipulácia s vetnými modelmi vyžaduje vhodne volené a pestré formy práce zamerané na rozvíjanie tvorivosti a praktických komunikačných zručností.

Slovná zásoba - lexikálne minimum predstavuje pomenovacie zložku komunikačného vyjadrenia. Vyberajú sa lexikálne jednotky najpotrebnejšie pre základné hovorové situácie a sú v súlade s vekom a osobnými skúsenosťami žiakov.

Spôsob zoznámenia žiaka s novým pojmom sa riadi podľa určitej metódy a intenzity vyučovania. V období základného jazykového kurzu je najvhodnejšia zrkovacia sémantizácia - znázornenie. Aktívna manipulácia s obrazmi, so znázornenou skutočnosťou má viesť k automatizácii v používaní slovnej zásoby a príslušných komunikatívnych výrazov v rámci tém (pozdravy, povely, pokyny atď.). Pri práci s obrázkami sa má postupovať od pomenovania jednotlivých skutočností (osoby, veci) k pomenovaniu činností a dejov.

Popri sústavnom pôsobení na zrak a sluch žiakov treba zapojiť aj motorickú oblasť žiackeho prejavu v spojení s rečou (imitovanie činností pohybom, zaradenie hudobno-pohybových prvkov).

Pre splnenie požiadavky sústavného rozvíjania aktívnej a tvorivej komunikačnej činnosti žiakov je vhodné používať lingvomotorickú metódu. V období mladšieho školského veku pôsobí táto metóda motivačne, lebo dáva žiakovi možnosť spájať hrovú rečovú činnosť s pohybom, spevom, s imitovaním činností v situačnom kontexte. Žiak sa touto metódou oboznamuje s ucelenými jazykovými prejavmi, s rytmom, intonáciou, melódiou slovenského jazyka a so spisovnou výslovnosťou.

Základom je hovorenie prevažne formou dialógu a rozličné formy párovej konverzácie, sémantizácia synonymami, opisom, ilustráciami a inými primeranými prostriedkami.

Gramatika sa umožňuje v implicitnej podobe, namiesto opravovania chýb sa používa modelovanie správneho komunikačného variantu. Každý jazykový prostriedok sa demonštruje v určitom kontexte, nie izolovane.

Vzhľadom na rozličný vek žiakov učiteľ na vyučovacích hodinách pristupuje k žiakovi individuálne a prácu podľa zamerania diferencuje. Odporúča sa vytvárať menšie skupiny žiakov podľa veku a úrovne ovládania slovenského jazyka.

Dôležité je vytvoriť príjemnú atmosféru na hodine, ktorá predpokladá partnerský vzťah medzi učiteľom a žiakom a má pomôcť prekonať psychickú bariéru pri aktivizácii získaných komunikačných zručností.

2. METODICKÉ POKYNY K VYUČOVANIU SLOVENSKEHO JAZYKA V ZÁKLADNOM A ROZŠIRUJÚCOM JAZYKOVOM KURZE ŠTÁTNEHO JAZYKA

V rámci projektu **Výchova a vzdelávanie detí cudzincov v Slovenskej republike** boli vypracované a experimentálne overené Metodické pokyny k vyučovaniu slovenského jazyka v základnom jazykovom kurze a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka.

Ministerstvo školstva Slovenskej republiky

Metodické pokyny k vyučovaniu slovenského jazyka v základnom jazykovom kurze štátneho jazyka a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka

Autori:

Mgr. Alžbeta Bernáthová

PaedDr. Monika Reiterová

PaedDr. Renáta Somorová

1. PRÍPRAVA UČITEĽA NA JAZYKOVÝ KURZ

Rozhodujúcim činiteľom realizácie základného a rozširujúceho jazykového kurzu štátneho jazyka, u ktorého je dôležitá jazyková dispozícia, ktorá súvisí s dokonalým ovládaním spisovného jazyka je učiteľ. Dôležitá je odborná pedagogická pripravenosť, znalosť teórie a metodiky vyučovania cudzieho jazyka a taktiež osobná morálno – vôľová vyspelosť. Každý učiteľ si pred začiatkom výučby najprv sám musí dobre preštudovať požiadavky, musí si ich správne osvojiť a predovšetkým v predstihu pochopiť. Musí si osvojiť rôzne rečovanky, básne, príbehy, piesne, aktualizované hry, hudobno – pohybové hry, pomocou ktorých chce vyučovanie spestriť. Na každú činnosť žiakov sa musí dokonale pripraviť, aby bola hravá, zaujímavá a poskytovala žiakom hlboké zážitky. Musí mať k dispozícii dostatok názorných pomôcok a didaktickej techniky, ako aj potrebnú detskú a odbornú literatúru.

Obsah jazykového kurzu si vyžaduje zvýšené nároky na učiteľa. Obsah učebných osnov učiteľ rozvrhne podľa svojich podmienok. To si vyžaduje písomnú prípravu učiteľa na vyučovanie.

Práca učiteľa v procese osvojovania slovenského jazyka žiakmi musí byť cieľavedomá so zameraním na obsah a úlohy. Učiteľ sa musí v prvom rade zoznámiť s prostredím, odkiaľ žiaci pochádzajú a zoznámiť sa s ich rodičmi.

Učiteľ dodržiava tieto zásady oboznamovania žiakov so slovenským jazykom:

- zásada primeranosti – nezaťažovať žiakov náročnými a nesplniteľnými požiadavkami, klásť požiadavky primerané možnostiam učiacich sa,
- zásada zábavnosti, hravosti a prežívania – voliť vhodné metódy a formy práce; hra je základným vzdelávacím i výchovným prostriedkom,
- zásada postupnosti pri zostavovaní časovo – tematického plánu,
- zásada systematickosti a pravidelnosti má neobyčajný význam pri osvojovaní si cudzieho jazyka,
- zásada upevňovania a utvrdzovania si vedomostí – upevňovať vedomosti na základe systematického opakovania známych slov a slovných spojení,
- zásada názornosti – na podporu aktivity žiakov, na upútanie ich pozornosti a tým zvýšenia efektívnosti výchovno – vzdelávacej práce.

Na dosiahnutie stanovených cieľov a obsahu si učiteľ podľa vlastného uváženia vyberá:

- praktické, názorné a slovné metódy a formy na dosiahnutie cieľov, ktoré majú zaujímavý, pútavý a príťažlivý charakter s emocionálnym nábojom;
- využíva najefektívnejšie metódy, t.j. didaktické hry, inscenačné a dramatické metódy, metódy, pri ktorých je žiak aktívny;
- cieľavedome vyberá a využíva účelné, výstižné, príťažlivé, zaujímavé a využiteľné výchovno-vzdelávacie prostriedky;
- vyberá primerané lexikálne jednotky, ktoré sa týkajú stanovených okruhov a príslušných komunikačných situácií (uvedený repertoár slovnej zásoby je len pomôckou);
- štruktúru a spôsob plánovania vyučovacej hodiny.

2. METÓDY, FORMY A PROSTRIEDKY VÝCHOVNO-VZDELÁVACEJ PRÁCE V RÁMCI ZÁKLADNÉHO A ROZŠIRUJÚCEHO KURZU ŠTÁTNEHO JAZYKA

Základnými metódami osvojovania slovenského jazyka v rámci základného jazykového kurzu a rozširujúceho jazykového kurzu štátneho jazyka sú: priamka metóda (bez čítania a písania), redukovaná priamka metóda (učebný proces je rozšírený o čítanie a písanie). V rámci prirodzených sociálnych situácií si žiaci osvojujú jazyk bez vysvetlenia gramatických pravidiel.

Osvojovanie slovenského jazyka prebieha na základe počúvania príslušných komunikačných prvkov, kto-

ré majú perspektívne zabezpečiť spontánnu hovorovú aktivitu. Východiskom osvojenia si cudzieho jazyka je počúvanie a hovorenie, čo sa realizuje imitatívnou metódou.

Osvojenie si elementárnych základov slovenského jazyka nemožno uskutočňovať len mechanickým memo-rovaním a opakovaním textu, t.j. bez porozumenia obsahu. Aj keď obsahom jazykovej prípravy sú názvy predme-tov, osôb, javov a dejov, ktoré žiaci bežne pomenúvajú vo svojom materinskom jazyku, nie je možné ho sprostred-kúvať bez názornej ukážky vecí, ktorých názvy si osvojujú. Veľmi dôležitá je komunikatívna situácia. Učiteľ si môže pomôcť aj opisom predmetu, oprieť sa o praktickú skúsenosť žiakov, o ich predstavy, fantáziu a zážitky. Okrem správneho výberu metód na základe konkrétneho obsahu a ich optimálneho metodického postupu je dô-ležitá, aby všetky metódy jazykovej prípravy mali emocionálny náboj, aby boli pútavé a zaujímavé. Každá metó-da, ktorú učiteľ použije, má mať hrový charakter, alebo to má byť hra. Musí to byť taký spôsob, ktorý bude pre žia-ka príťažlivý obsahom a formou, pri ktorom môže byť žiak aktívny. Cieľom hry je rozvoj pamäti, komunikačných zručností, logického myslenia.

2.1 Metodické odporúčania na rozvíjanie ústneho prejavu

Na rozvoj jednoduchého dialógu musí učiteľ cieľavedome rozvíjať slovnú zásobu žiakov a zároveň v rámci didaktických hier (manipuláciou predmetov, hračkami) oboznamuje žiakov s prvými vetnými modelmi Kto je to? Čo je to? Učiteľ najprv sám kladie otázku, aj si na ňu odpovie, až po viacnásobnom opakovaní povzbudzuje žiakov, aby na otázku tiež odpovedali najprv spoločne, potom aj jednotlivito. Učiteľ pritom dáva jednoduché pokyny, napr. Povedz! Povedzte!, ktorým žiaci najprv nerozumejú. Po opakovaní pojmu žiakom učiteľ opäť spojí slovo s konkrét-nym predmetom, žiakov požiada, aby si ho predstavili a opäť pristúpi k verbálnemu opakovaniu. Pomocou gesti-kulácie a názornej ukážky postupne dosiahne, že žiaci pokyny pochopia a budú na ne správne reagovať. Pri nácvi-ku každého vetného modelu využije učiteľ možnosti na jednoduchý dialóg zaradením otázok a odpovedí, súhlasu a záporu. Napríklad: Učiteľ položí otázku: „Je to Ivan?“ Odpoveď žiaka: „Áno, to je Ivan.“ alebo „Nie, to nie je Ivan, to je Peter.“ Iná situácia. Učiteľ položí otázku: „Je to lopta?“ Odpoveď žiaka: „Áno, to je lopta.“ alebo „Nie, to nie je lopta, to je auto.“ Ďalšia situácia. Učiteľ navodí dialóg: „Dobrý deň, Peter. Žiak odpovedá na pozdrav: „Dobrý deň, pán učiteľ.“ Podobne sa zoznamujú žiaci aj s ostatnými vetnými modelmi. Učiteľ pomocou názorných pomôcok a zaujímavých činností podnecuje hovorovú aktivitu žiakov, pričom dostatočne zaraďuje hrové situácie, rečňovan-ky, básničky, piesne, hry a iné.

Rozhovory sa uskutočňujú doslovnou alebo voľnou reprodukciou vypočutých alebo prečítaných textov, pretváraním dialógov, dramatizáciou súvislých textov a samostatným zostavovaním dialógov v daných situáciách. V základnom jazykovom kurze štátneho jazyka sú potrebné aj tzv. usmerňované, organizované rozhovory.

Základným metodickým postupom tvorby kratších súvislých textov je reprodukcia obsahu podľa otázok, pretvárania dialógov na monológ, pretváranie textov (čas, spôsob, osoba, číslo a pod.).

V prípravnom štádiu, v tzv. tréningových cvičeniach sú potrebné aj iné metodické postupy a formy práce, ako napríklad precvičovanie dialógov, zdvorilostných fráz, prísloví, porekadiel, tvorenie viet z daných slov, tvorenie otázok, opakovanie dialógov po replikách.

Jedným z kritérií zrozumiteľnej, zmysluplnej komunikácie je správna artikulácia hlások, t. j. správna, zro-zumiteľná výslovnosť, správne členenie textu a správne tempo reči. Na osvojenie správnej artikulácie, rytmu, tem-pa a dynamiky reči je žiaduce zaradiť do obsahu každej vyučovacej hodiny foneticko-fonologické cvičenia. Najefek-tívnejšími formami nácviiku je počúvanie a imitácia, hovorenie v rôznom tempe, s rôznou dynamikou, vytlieskanie rytmu, skandovanie, atď. .

Paralelne s osvojovaním verbálnej komunikácie je vhodné nacvičovať aj náležitú metakomunikáciu: pozoro-vať a nacvičovať mimiku, gestá, držanie tela, dodržanie vzdialenosti medzi hovoriacimi v závislosti od situácie.

Osvojovanie ústnej komunikácie vyžaduje pracovať v malých skupinách. V základnom jazykovom kurze štátneho jazyka je vhodné zaradiť nácviik jednoduchých rozhovorov, memorovanie a doslovnú reprodukciu rozho-vorov, opakovanie dialógov po replikách, jednoduchú analýzu textov podľa otázok. V rozličných hrách a simulova-ných situáciách je dôležité, aby žiak v prvom rade nacvičoval vlastnú úlohu, preto je potrebné, aby sa do situačných hier zapojil aj učiteľ a hral úlohu dospelých (predavača, lekára a pod.).

2.2 Metodické odporúčania na rozvíjanie počúvania s porozumením

Počúvaním a nácvikom básničiek, rečňovaniiek, piesní, jednoduchých rozprávok a príbehov učiteľ vedie žiakov k osvojovaniu správnej artikulácie, správnej výslovnosti, dynamiky a rytmu slovenského jazyka. Neskôr touto cestou upevňuje slovnú zásobu žiakov, precvičuje výslovnosť niektorých slov či hlások, hláskových skupín. Na počúvanie volí rozprávky, ktoré žiaci poznajú aj v materinskom jazyku, ale i tak pri počúvaní využíva názorné pomôcky (maňušky, bábky, obrázky, film a pod.).

2.3 Metodické odporúčania na rozvíjanie čitateľských zručností v slovenskom jazyku

Metodické postupy rozvíjania čitateľských zručností v slovenskom jazyku sa realizujú u žiakov, ktorí majú predpoklady učiť sa čítať slovenský text. V súčasnosti sa v Slovenskej republike uplatňuje hlásková analyticko – syntetická metóda, ktorá sa člení na tri etapy:

- prípravná etapa je etapa jazykovej prípravy,
- druhá etapa je slabikovo – analytického spôsobu čítania
- tretia etapa je etapa plynulého čítania.

V prvej etape sa dôraz kladie na rozvoj komunikačných prejavov žiakov, precvičovanie zrakovej a sluchovej percepcie, nácvik správneho vnímania, tvorby hlasu a artikulácie. V rámci nej sa cvičí analýza vety a slova. Žiaci sa môžu oboznamovať s veľkými tlačenými písmenami. Žiaci by mali prvou etapou prejsť ešte v základnom jazykovom kurze.

V druhej etape si žiaci osvojujú jednotlivé písmená a nacvičujú syntézu hlások. Učia sa čítať slabiky a slová. Druhú etapu výučby čítania by mali deti absolvovať počas základného jazykového kurzu slovenského jazyka aj rozširujúceho jazykového kurzu slovenského jazyka. Tretia etapa sa realizuje v ďalších jazykových kurzoch, ktoré sú na upevňovanie a utvrdzovanie komunikačných a čitateľských zručností.

2.4 Využívanie jazykových hier a situačných hier v procese osvojovania jazyka

Hra je pre dieťa dôležitým prostriedkom na rozvoj pamäti, komunikačných zručností, logického myslenia, pozorovacích schopností, pričom dieťa využíva vlastnú fantáziu, vlastný tvorivý potenciál a schopnosť dokonale sa prispôbiť novým situáciám, ktoré hra ponúka.

Učiteľ si vyberá z nasledujúcich aktivizačných hier:

- Motorické manipulačné hrové činnosti, ktoré súvisia s pomenovaním prostredia, osôb a predmetov, sa realizujú vo všetkých tematických okruhoch.
- Pohybové kruhové hry sa uskutočňujú tancom, spevom, udávaním taktu tieskaním, klopaním, dupaním a pod. Charakter textov hier v kruhu vyhovuje najmä z hľadiska častého opakovania tých istých slov v sprievode určitej melódie. Napríklad melodická kruhová hra: „[:Ty a ja, my dvaja, prechádzame sa:], [:Prechádzame sa sa:] Ty a ja, my dvaja prechádzame sa.“ Každý žiak má možnosť uplatniť svoje poznatky aj individuálne časti svojho sólového prejavu.
- Tvorivé (situačné) hry sú najnáročnejšou prácou učiteľa, pretože ich organizácia a usmerňovanie si vyžaduje jazykové, psychologické i pedagogické znalosti, ako i individuálne poznanie každého žiaka. Tieto hry rozvíjajú detskú aktivitu a fantáziu, preto sú vhodné pre žiakov v mladšom i staršom školskom veku.

Učiteľ organizuje situačné hry nasledovne:

- Vytvorí prostredie, ktorým sleduje navodenie istej situácie (v jedálni, v obchode, na pošte a pod.).
- Pomocou vhodnej hry, napr. hudobno-pohybovej hry navodí situáciu (napr. s piesňou: Ide, ide vláčik... odcestujú do mesta nakupovať: „Prosím si lístok.“ „Nech sa páči.“ „Ďakujem.“).
- Učiteľ rozdelí úlohy (predavača a predavačky, sprievodcu a cestujúceho, učiteľa a žiaka, lekára a pacienta a pod.) a po príchode do obchodu, triedy, ordinácie sa opakuje základný dialóg (Dobrý deň! Čo si prosíš? Prosím si... Nech sa páči! Ďakujem. Dovoďenia.).
- Učiteľ sústavne podnecuje hovorovú aktivitu žiakov a nabáda ich vyjadrovať sa v jednoduchých rozvitých vetách (napr. Prosím si veľkú červenú loptu. Mój otec a moja matka sú dobrí rodičia. Ruky si umývam novým mydlom.).
- Učiteľ dbá o to, aby sa všetci vystriedali v hre a úlohách, aj sám sa zapája do hry.

Didaktické hry umožňujú systematické precvičovanie názvov predmetov a jednoduchých vetných celkov. Podľa stanovených pravidiel sa v nich žiaci oboznamujú s názvami predmetov na obrázku, ktorý majú pred sebou. Systematickým rozvíjaním slovnej zásoby si rozvíjajú a upevňujú gramatické javy. Didaktická hra má istý zámer, ktorý je vyjadrený konkrétnou úlohou. Úlohy žiaci plnia v záujmovej činnosti, ktorá si vyžaduje, aby dodržiavali určité pravidlá. Na základe manipulácie s predmetmi sa v didaktických hrách spresňujú predstavy žiakov o predmetoch, aktivizuje sa ich slovná zásoba. Didaktické hry vyberá učiteľ podľa úrovne žiakov a podľa úloh, ktoré chce hrou plniť.

Na oboznámenie žiakov so slovenským jazykom sú vhodné didaktické hry, ktorých úlohou je:

- pomenúvať skutočné alebo zobrazené predmety (osoby), ich názov, vlastnosť, činnosť, vyberať predmety, obrázky podľa totožnosti, spolupatričnosti (oblečenie, hygienické potreby, jedlo, školské potreby, bytové zariadenie, dopravné prostriedky a pod.)
- triediť predmety podľa vonkajších znakov - farba, druh, veľkosť, činnosť a pod. sústrediť sa na činnosť, ktorú žiaci vykonávajú počas dňa, činnosť, ktorú vykonávajú ich rodičia, vychovávatelia.

Dramatizované hry patria do skupiny tvorivých hier, ktoré si vyžadujú veľkú pozornosť a starostlivosť učiteľa. Sú cenným prostriedkom na rozvíjanie reči žiakov a na upevňovanie ich pamäti a rozširovanie ich fantázie. Žiaci sa naučia základné repliky rozprávok a poviedok, neskôr reprodukovávajú reč hlavných postáv. Prevažnú časť rozprávky rozpráva učiteľ ako rozprávač, ale žiakom pomáha aj priamymi otázkami, na ktoré žiaci odpovedajú. Zážitok z dramatizácie je umocnený vhodne volenými pomôckami a rekvizitami (maňušky, bábky alebo oblečenie účinkujúcich). Riadenie dramatizovaných hier vyžaduje veľmi taktný prístup učiteľa. Musí vedieť včas vstúpiť do hry, prípadne pomôcť žiakom v organizovaní, alebo pomôcť im vystúpiť a zaradiť sa medzi divákov. Podľa potreby upraví text na dramatizáciu (napr. skráti, zjednoduší) tak, aby neporušil kontext, dej a literárnu hodnotu rozprávky.

Hry súvisiace s vizuálnym vnemom sú založené na pozorovaní žiaka a opakovaní názvu či predmetu, osoby, vlastnosti alebo deja po učiteľovi. Učiteľ takéto pozorovanie riadi jednoduchými otázkami: Kto je to? Čo je to? Čo robí? Aký/aká/aké je? K dispozícii má konkrétne predmety alebo obrázky, ktoré majú nielen demonštračný význam, ale pomocou nich žiaci so záujmom triedia, hromadia pojmy, rozvíjajú svoju pozornosť, estetické cítenie.

Pri výbere hry si učiteľ musí pamätať, že hra sa musí naplniť konkrétnym obsahom, opierať sa o túžbu žiakov po sebauplatnení v činnosti a v rečovom prejave. Rozvoj komunikačných zručností vychádza z napodobňovania a z dobre organizovanej činnosti prechádza do jednoduchej manipulácie s osvojenou lexikou v rámci vetných modelov. Akýkoľvek nácvik komunikačných prvkov sa uskutočňuje analógiou, t. j. učiteľ v danej štruktúre obmieňa jej časti. Jednotlivé štruktúry sa v pestrej hrovej činnosti obmieňajú, opakujú tak dlho, že sa stanú automatizovanými formami.

2.5 Metódy a prostriedky výchovno-vzdelávacieho procesu

Pri príprave vyučovacích hodín sa učiteľ sústreďuje najmä na sledovanie pokroku v rozvoji komunikačných zručností, ktoré sú nadradené čiastkovým výsledkom a osvojovaniu jednotlivých jazykových prostriedkov.

Hodnotí predovšetkým schopnosť žiakov riešiť konkrétne komunikatívne úlohy. Oceňuje hlavne záujem o vyučovací proces, splnenie komunikačného zámeru a kreativitu žiakov.

Na posilnenie výchovno-vzdelávacieho procesu sú k dispozícii rôzne metódy hodnotenia, ktoré rozvíjajú osobnosť, pamätajú na tvorivosť, sebareguláciu, rešpektujú individuálne odlišnosti každého jednotlivca. Pri hodnotení výkonu žiakov sa nevyužívajú metódy tradičného hodnotenia klasifikáciou, ale slovné hodnotenie. Učiteľ pozoruje žiakov, pozoruje ich vzájomný kontakt, sleduje ich v aktívnej činnosti, s kým vytvárajú priateľstvá, skupiny, kto je v skupine iniciátorom, aký majú v skupine vzájomný kontakt, aký je obsah zamerania danej skupiny.

Učiteľ sa v prvom rade zameriava na pozitívne hodnotenie, v ktorom vychádza z kladov a predností žiaka. Povzbudivým spôsobom a prejavom dôvery pochváli úspech žiaka. Na negatívne javy reaguje pokojným poukázaním na ich dôsledky. Očakávanie úspechu alebo aspoň nádej na kladné hodnotenie je jednou z podmienok vzniku záujmu a motivácie k činnosti. Učiteľ má pozitívne hodnotiť a oceňovať to, na čo sa vo svojom výchovno-vzdelávacom procese zameriaval (tvorivosť, originalita, samostatnosť, spolupráca). Pozitívne zameranie hodnotenia treba chápať ako schopnosť učiteľa odhaliť u žiaka to, čo možno pochváliť, v čom povzbudiť, dať mu tak príležitosť prežiť pocit radosti z úspechu a procesu učenia.

V hodnotení je potrebný individuálny prístup. To znamená, posudzovať výkony žiaka podľa jeho vlastných možností a schopností. Činnosť žiaka hodnotiť vzhľadom na jeho snaživosť, ako využíva svoj potenciál. To predpokladá nezohľadňovať len výsledok činnosti, ale aj spôsob, akým dospel k záveru, ako dokázal prekonať sám seba.

I napriek tomu, že učiteľ dáva dôraz na individualitu žiaka, dôležitá je i komplexnosť, ktorá spočíva v celostnom rozvoji osobnosti žiaka. Venovať pozornosť nielen intelektuálnym schopnostiam, manuálnym zručnostiam, tvorivosti a samostatnosti, ale aj schopnosti nadobudnúť poznatky, postoje, rozvíjať kognitívnu, emocionálnu, sociálnu a mravnú stránku žiakovej osobnosti.

Pri hodnotení učiteľ kladie dôraz na sústavnosť a variabilnosť hodnotenia, čo znamená stále používanie najrozličnejších hodnotiacich postupov. Učiteľ by mal využívať viaceré verbálne i neverbálne formy hodnotenia. Prostredníctvom čo najširšej škály rôznych slovných vyjadrení by mal špecifikovať rozsah vedomostí a zručností jednotlivých žiakov, ako aj pokrok v učení, nárast výkonnosti, individualizovať a diferencovať výpovede o žiakoch s vystihnutím individuálnych zvláštností, označiť príčiny neúspechu a ponúknuť perspektívu riešenia.

Slovným hodnotením v spojení s prvkami neverbálnej komunikácie (úsmev, pohľadanie, radosť, nadšenie a pod.) učiteľ predovšetkým vyjadruje uznanie, povzbudenie, podporu, zbavuje strachu a trémy, dodáva istotu, motivuje do učenia, zlepšuje vzťahy medzi učiteľom a žiakom, ale i žiakmi navzájom; usiluje sa, aby hodnotením neponižoval žiaka, vyvaruje sa irónie a posmechu.

Na posilnenie vzdelávacích výkonov žiakov učiteľ dodržiava tieto zásady súvisiace s hodnotením:

- hodnotí každý výkon žiaka
- hodnotí verbálne aktivity
- hodnotí podľa miery výkonu, podľa kvality práce, myslenia, prístupu a motivácie prejavu sa
- využíva variabilnosť hodnotenia, vyvaruje sa stereotypu (využíva materiálne odmeny, odmeny pomocou privilégií, sociálne odmeny - pozornosť, potlesk, podanie ruky, symbolické odmeny, neverbálne odmeny - úsmev, pohľadanie, aktivizujúce spôsoby, vyjadrením dôvery, povzbudením žiakov a pod.)
- pri negatívnom výkone žiaka pokojne poukáže na ich dôsledky, nepoužíva iróniu, sarkazmus, výsmech, využíva sebahodnotenie žiaka, všíma si ako vníma a prežíva učiteľovo hodnotenie a aký postoj zaujíma k jeho hodnoteniu
- oboznámi sa s postojom žiaka voči úspechu či neúspechu,
- využíva neverbálnu komunikáciu, gestikuláciu, mimiku, úsmev a pod.

V súvislosti s jazykovou prípravou treba upozorniť na dôležitosť premyslených a cieľavedome využívaných výchovno-vzdelávacích prostriedkov, ktoré majú významnú funkciu a sú organickou súčasťou výchovno-vzdelávacieho procesu. Prostriedky sa majú voliť tak, aby pri jazykovej príprave mohli plniť tieto funkcie:

- didaktickú (optimalizujú poznávanie žiakov a osvojovanie reči, ich používaním si žiaci osvojujú reč efektívnejšie a ľahšie)

- aktivizačnú (podnecujú, rozvíjajú a udržiavajú záujem žiakov o osvojovanie slovenského jazyka, aktivizujú poznávacie procesy a vlastné vyjadrovania)
- motivačnú (evokujú žiakov do plnenia úloh, vzbudzujú emocionálne a vôľové zaujatie k obsahu a činnosti)
- rekreačnú (umožňujú, aby si žiaci obsah osvojovali v hrových činnostiach)
- tvorivú (umožňujú rozvoj kreativity a flexibility)
- kompenzačnú (poskytujú sprostredkovanie výučby prostredníctvom rôznych hier).

V základnom jazykovom kurze slovenského jazyka učiteľ pracuje s autentickými materiálmi, ktoré rozvíjajú komunikačnú stratégiu.

Zoznam odporúčanej literatúry pre učiteľov

- Dratva, T. a kol.: Slovenčina pre cudzincov (1. časť). Bratislava: SPN, 1978.
 Dratva, T. a kol.: Slovenčina pre cudzincov. Bratislava, SPN 1999.
 Štefeková, K. – Culková, R.: Učíme sa čítať. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2003.
 Štefeková, K. – Culková, R.: Metodické poznámky k elementárnemu čítaniu. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2001.
 Virgovičová, L.: Šlabikár 1. časť. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2003.
 Virgovičová, L.: Šlabikár 2. časť. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2002.
 Virgovičová, L.: Čítanka. Bratislava: SPN 2003.
 Virgovičová, L.: Moje prvé čiary. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 1991.
 Virgovičová, L.: Písmenká – moji kamaráti. Bratislava: Orbis Pictus Istropolitana, 2001.
 Krupová, D.: Slovné hodnotenie. Bratislava: ŠPÚ, 1998.
 Učebné texty
 Rozprávkové knihy, leporelá
 Pracovné zošity, obrázkové časopisy, noviny, plagáty, mapy, prospekty, cestovné poriadky, vstupenky
 Vizualne a audiovizualne učebné pomôcky
 Názorné pomôcky na dokonalé poznanie a osvojenie učiva

Pomocná literatúra, z ktorej možno čerpať námety na vyučovacie hodiny

- Bartalosová, E.: Učím sa čítať a písať po slovensky. Bratislava: SPN, 1997.
 Bartalosová, E.: Učím sa čítať a písať po slovensky. Pracovný zošit zo slovenského jazyka pre 2. ročník ZŠ s vyučovacím jazykom maďarským. Bratislava: SPN, 2000.
 Bendová, K.: Čačky hračky. Bratislava: Mladé letá, 1978.
 Čepčeková, E.: Varila myšička kašičku. Bratislava: Mladé letá, 1977.
 Čepčeková, E.: Zrkadielka. Bratislava: Mladé letá, 1981.
 Ďuríčková, M.: Zlatá brána. Bratislava: Mladé letá, 1978.
 Ďuríčková, M.: Malá zlatá brána. Bratislava: Mladé letá, 1978.
 Hodinky (leporelo). Bratislava: Mladé letá, 1979.
 Kniha pre najmenších (s notovou prílohou). Bratislava: SPN, 1971.
 Liptáková, T.: Dopravná výchova v MŠ. Bratislava: SPN, 1978.
 Naším deťom. Bratislava: SPN, 1981 (1. vyd.), 1985 (2. vyd.).
 Navrátil, J. - Lehotská, E.: Pramienok. Bratislava: Mladé letá, 1983.
 Ondrejka, K.: Poďte, deti, medzi nás. Bratislava: Mladé letá, 1980.
 Smrek, J.: Maľovaná abeceda. Bratislava: Mladé letá, 1977.
 Stanko, J – Stanková, A.: Prvouka. Metodická príručka na vyučovanie v 1. ročníku ZŠ. Bratislava: SPN, 1997.
 Stanko, J – Stanková, A.: Prvouka. Metodická príručka na vyučovanie v 2. ročníku ZŠ. Bratislava: SPN, 1997.

Stanko, J – Stanková, A.: Pracovný zošit k prvouke pre 2. ročník ZŠ. Košice:Východoslovenské tlačiarne, 1994.

Šimková, V. - Domasta, J.: Púpavienka. Bratislava: SPN, 1975.

Šimková, V. - Domasta, J.: Prvosienka. Bratislava: SPN, 1981.

Detské časopisy: Vrabček, Zornička, Slniečko, Bobi

Vzorový časovo-tematický plán základného jazykového kurzu štátneho jazyka

Obdobie	Tematický celok - názov témy	Počet hodín
1. týždeň	Zoznámete sa, to je slovenčina	4 hodiny
2. týždeň	Rodina	4 hodiny
3. týždeň	Bývanie	4 hodiny
4. týždeň	Obliekanie, šatstvo, osobná hygiena, starostlivosť o zdravie	4 hodiny
5. týždeň	Škola, kalendár	4 hodiny
6. týždeň	Voľný čas a záľuby	4 hodiny
7. týždeň	Stravovanie	4 hodiny
8. týždeň	Cestovanie, doprava	4 hodiny

Vzorový časovo-tematický plán rozširujúceho jazykového kurzu štátneho jazyka

Modul č. 1

Obdobie	Tematický celok	Počet hodín
1. týždeň	Rodina	4 hodiny
2. týždeň	Škola	4 hodiny
3. týždeň	Škola	4 hodiny
4. týždeň	Bývanie	4 hodiny
5. týždeň	Obchody a služby	4 hodiny
6. týždeň	Nákupy	4 hodiny
7. týždeň	Nákupy	4 hodiny
8. týždeň	Počasie a dátum	4 hodiny
9. týždeň	Príroda	4 hodiny
10. týždeň	Voľný čas	4 hodiny
11. týždeň	Cestovanie	4 hodiny
12. týždeň	Slovensko	4 hodiny

Modul č. 2

Obdobie	Tematický celok	Počet hodín
1. týždeň	Rodina	4 hodiny
2. týždeň	Dom, byt, prostredie	4 hodiny
3. týždeň	Škola	4 hodiny
4. týždeň	Jedlo, výživa, stravovacie návyky	4 hodiny
5. týždeň	Stravovanie	4 hodiny
6. týždeň	Nákupy	4 hodiny
7. týždeň	Nákupy	4 hodiny
8. týždeň	Počasie a dátum	4 hodiny

Obdobie	Tematický celok	Počet hodín
9. týždeň	Voľný čas a aktivity	4 hodiny
10. týždeň	Cestovanie, prázdniny a dovolenka	4 hodiny
11. týždeň	Slovensko	4 hodiny
12. týždeň	Slovensko - Bratislava	4 hodiny

Návrh lexikálnych jednotiek, ktoré by si mali žiaci osvojiť po ukončení základného jazykového kurzu štátneho jazyka

Ako pomôcku uvádzame slovnú zásobu v rozsahu 200 lexikálnych jednotiek, ktoré by si mali žiaci osvojiť po absolvovaní základného jazykového kurzu štátneho jazyka.

Žiak rieši komunikačné situácie adekvátne s rozsahom osvojených jazykových prostriedkov, ovláda jednotlivé varianty riešenia jednoduchých situácií, jazykové prostriedky vyberá v súlade s jazykovou situáciou.

Slovná zásoba základného jazykového kurzu tvorí 22 slov:

- ahoj, ako, aký, -á, -é, áno, auto, autobus,
- bábka, bábika, báť sa, bežať/behať, bicykel, biely, -a, -e, blahoželať/gratulovať, blúzka, brána, brat/sestra, brať, Bratislava, budova, bufet, byt, byť, bývať,
- cesta, cestovať, ceruza/ceruzka, cestoviny, cudzinec, cukráreň, cyklista,
- čaj, čakať, časopis, červený, -á, -é, česať sa, čiapka, čierny, -a, -e, čistý, číslo, čítať, človek, čo, čokoláda,
- dážd', dcéra, deň/dni, desiata, dieťa, dlhý, -á, -é/krátky, -a, -e, dnes, dobre/zle, dobrý, -á, -é /zlý, -á, -é, doktor/lekár, dole/hore, dom, doma, domov, doobeda, drahý, -á, -é, Dunaj, dvere, džem,
- ďakujem, dedina, deň/noc, desiata, dieťa/deti, dievča/chlapec, divadlo, dívať sa/pozerať sa, divák/diváčka,
- farba, fialový, -á, -é, film, fotografovať, fúkať, futbal,
- gratulovať/blahoželať,
- herec, hlava, hlavný, -á, -é, hnedý, -á, -é, hodina, hore/dole, horko/teplo/zima, horúco, hotel, hovoriť/rozprávať, hrať sa, hrebeň, hrnček, hruška, hudba, hydina,
- chlapec/dievča, chlieb, chodba, chodiť,
- ísť, ihrisko, izba,
- ja, jablko, jahoda, jar, jedáleň, jeseň, jesť,
- kabát, kakao, kam/kde, kamarát/kamarátka/priateľ/priateľka, kapusta, káva, kefka, kino, klubovňa, kniha, knižnica, kočík, koláč, koruna(platidlo), kôš, krásny, -a, -e/pekný, -á, -é, krátky, -a, -e/dlhý, -á, -é, kresliť, kričať, križovatka, krk, kto, ktorý, -á, -é, kuchyňa, kúpať sa, kura/kurča, kúpeľňa, kúpiť, kupovať, kvet, kvitnúť,
- lampa, láska, lekár/doktor, loď, lopta, lúka, lyžica,
- ľahký, -á, -é/ťažký, -á, -é, letieť, leto, ležať, lietadlo, limonáda, list/lístok,
- mačka, malina, malý, -á, -é/veľký, -á, -é, mama/matka/mamička, maslo, mať rád, -a, -o, med, mesto, mäso, minerálka, minúta, mlieko, miesto, nový, -á, -é/starý, -á, -é, modrý, -á, -é, more, môj/moja/moje, most, muž/žena, múdry, -a, -e, my, mydlo, myslieť,
- nábytok, nakúpiť, nakupovať, napísať, nastúpiť/vystúpiť, náš/naša/naše, nízky, noc/deň, noha/nohy, nohavice, nos, noviny, nový, -á, -é/starý, -á, -é, nožnice, nôž,
- nízky, -a, -e/vysoký, -á, -é,
- obdobie, obed, obedovať, obchod, obliekať sa/vyzliekať sa, obraz/obrázok, obsadiť, obúvať sa/obuť si, odísť, odkiaľ/skade, odpovedať, oko/oči, okno, okuliare, olovrant, olovrantovať, on/ona/ono/oni/ony, opakovať/zopakovať, oranžový, -á, -é, otec, otvorený, -á, -é/zatvorený, -á, -é, otvoriť/zatvoriť, ovocie,
- padať, papier, paprika, paradajka, park, pečivo, pekne, pekný, -á, -é/krásny, -a, -e, peniaze, pero, pes, peši/pešo, písanka/zošit, písať, piť, plakať, plávať, počítať, počuť, počúvať, pohár, polievka, pomaranč, pomáhať, ponáhľať sa, poobede, posteľ, pošta, potraviny, potrebovať, pozerať sa/dívať sa, pracovať/robiť, pravítko, priateľ/priateľka,

- kamarát/kamarátka, prečítať, predavač/predavačka, predávať, predstaviť, prechádzať, prichádzať, pripraviť/pripraviť sa, prísť, program, prosieť, prst/prsty, prší, pýtať sa/pýtať si,
- rádio, ráno, raňajky, raňajkovať, riaditeľ, robiť/pracovať, rodičia, rozprávať/hovoriť, rozumieť, rožok, ruka/ruky, ružový, -á, -é, ryba, rýchly, -a, -e, ryža,
 - sedieť/stáť, sekunda, sestra/brat, skade/odkiaľ, skákať/stáť, skriňa, slnko, Slovensko, smutný, -á, -é/veselý, -á, -é, sneh, sneží, spáľňa, spať, spievať, starý, -á, -é/nový, -á, -é, stena, sto, stolička, stôl, strom, studený, -á, -é/teplý, -á, -é, sukňa, syr,
 - šaty, škola, študent/študentka, študovať,
 - tabuľa, tancovať, tanier, telefón, telefonovať, televízor, teraz, topánky, tráva, trieda, tvár, tvoj, -a, -e, ty,
 - ťažký, -á, -é/ľahký, -á, -é, telo, teplo/horko/zima, teplý, -á, -é/studený, -á, -é, tisíc,
 - učebnica/kniha, učiť sa, učiteľ/učiteľka (používať oslovenie pán učiteľ, pani učiteľka), ucho/uši, ukazovať, ulica, umývadlo, umývať sa, ústa, utekať, uterák, utierať sa,
 - vajíčko, variť, váš/vaša/vaše, večer, večerať, veľký, -á, -é/malý, -á, -é, veselý, -á, -é /smutný, -á, -é, video, vidieť, vidlička, vietor, vlak, vlasy, vľavo, voda, volať, vpravo, vpredu, vrátiť sa, vstávať, vzadu, vreckovka, vy, vysoký, -á, -é/nízky, -a, -e, vystúpiť/nastúpiť, vyzliekať sa/obliekať sa,
 - zajtra, zatvorený, -á, -é/otvorený, -á, -é, zatvoriť/otvoriť, zaujímavý, -á, -é/nezaujímavý, -á, -é, zelený, -á, -é, zemiaky, zima/teplo/horko, zle/dobre, zlý, -á, -é/dobrý, -á, -é, zmrzlina, zoznámiť/zoznámiť sa, zošit/písanka, zub/zuby,
 - žena/muž, žiak/žiačka, žltý, -á, -é,
 - číslovky 1 - 20,
 - dni v týždni, mesiace v roku, ročné obdobia.

2.1 Ukážky prípravy učiteľov vyučujúcich v experimentálnych skupinách

Ukážka č. 1

Téma: Rodina, rodinní príslušníci, moje miesto v rodine

Pomôcky: Slovenčina pre cudzincov, Obrázkový slovník slovenčiny, výkres, ceruza, voskové farby, fixky, pravítko

Postup:

MOTIVÁCIA

- Učiteľ prerozpráva (alebo priamo prečíta) rozprávku **O dedkovi a repe** (Slovenčina pre cudzincov, s. 111).
- Podľa počtu detí nasleduje dramatizácia rozprávky (opätovné precvičovanie základných komunikačných viet - oslovenie, prosba a pod.).

EXPOZÍZIA

- Pomocnými otázkami sa prepracovať k pojmu „rodina“, napr. Kto na poli našiel repu? Čo dedko urobil, keď nemohol repu vytiahnuť? Koho ešte zavolať? Koho iného si mohol zavolať na pomoc? Záver: Dedko, babka, vnučka, syn, dcéra - spolu tvoria RODINU.
- Podľa kresieb (Obrázkový slovník slovenčiny, s. 22,23) vysvetliť vzťahy a pomenovať rodinných príslušníkov.

FIXÁCIA

- Rozhovor s využitím nových slov, napr. Koľko máš súrodencov? Ako sa volá sestra (brat, mama, otec, ...)? Kde bývajú starí rodičia? Koľko rokov má tvoj najstarší bratranec? Čím je tvoj najmladší strýko? Chcel(a) by si mať manželku (manžela)? Koľko detí by si chcel(a) mať? Kto z rodiny je pre teba vzorom? Prečo?
- Nakresliť na výkres vlastný rodokmeň, nad každým rámečkom slovenské pomenovanie rodinného príslušníka a vo vnútri jeho konkrétne meno, aspoň tri úrovne: DETI (ja, súrodenci, bratranec, sesternica), RODIČIA (mama, otec, ujo, teta), STARÍ RODIČIA, možnosť farebného rozlíšenia úrovní, prípadne otcovej a matkinej strany.
- Prezentácia rodokmeňov (deti určite uvítajú, ak si rodokmeň pripraví aj učiteľ).

Ďalšie osvedčené metódy a postupy

- OBLEČENIE** – deti samy popíšu, čo majú práve na sebe oblečené, aké oblečenie by chceli mať, v čom sa najlepšie cítia, ako vyzerá ich národný kroj (môžu nakresliť), kto nosí rovnošatu, akej farby, prečo (vhodné je pripraviť si zopár farebných obrázkov vojakov, policajtov, požiarnikov, lekárov ap.).
- ZÁLUBY** – určite bude medzi nimi figurovať hudba, preto si vypočujeme niekoľko súčasných slovenských populárnych piesní a pokúsime sa interpretovať text, spýtame sa na názor detí (páči sa mi melódia, nepáčia sa mi slová ap.), samy sa potom pokúsia vytvoriť vlastné jednoduché rýmy a dotvoriť melódiu.
- Scénky** – deti si vylosujú dvojice i situáciu (na lístočku: v obchode, u lekára, v autobuse, ...), pripraví sa krátky rozhovor.
- PANTOMÍMA** – deti si na lístočku vylosujú, aký pocit budú znázorňovať: (veselý, smutný, nahnevaný, prekvapený, vystrašený,...) a snažia sa ho predviesť bez slov, ostatní hádajú, aký pocit predstavuje.
- SÚŤAŽ** – v časovom limite vymyslieť čo najviac slov podľa kategórií, napr. farby, príjemné pocity, predmety v tejto triede, rodinní príslušníci, zvieratá, povolania, štáty, druhy športov.
- HRY** – Háďaj, na čo myslím (deti musia vytvoriť gramaticky správne otázky – zisťovacie).
- REŤAZ SLOV** – nasledujúce slovo začína na hlásku, ktorou končí predchádzajúce.

Vypracovala: Mgr. J. Reptová, ZŠ Brezová pod Bradlom

Ukážka č. 2

Téma: Jeseň – príroda, farby jesene, dúha, ročné obdobia, práce v záhrade.

Pomôcky: Farebné ceruzky, vylisované listy, lepiaca páska, papier, obrázky prírody na jeseň, obrázkové atlasy a Obrázkový slovník slovenčiny.

Postup:

1. Kreslíme dúhu a pomenúvame farby

Rozhovor: Kedy býva dúha?

Už si videl dúhu?

Ktorá farba sa Ti najviac páči? Prečo?

2. Práca s obrázkovým slovníkom

Číta a kreslí – časť príroda (s.53) - záhrada

– časť zelenina (s. 56, 57) – ktorú pozná, má rád, vyfarbí pastelkami

– časť ovocie (s. 58, 59) – ktorú pozná, má rád, vyfarbí pastelkami

3. Ročné obdobia

Rozhovor: Aké ročné obdobia poznáme?

Aké máme teraz ročné obdobie?

Pozorujeme: Použijeme na ilustráciu obrázky na jeseň (počúva).

Píše: Odpíše báseň Jeseň

Učí sa výrazne prednášať báseň

Kreslí: Dokreslí podľa vlastného rozhodnutia

4. Domáca úloha

– naspamäť sa naučiť báseň Jeseň.

5. Porozprávať

– ako zbieral listy, kde, s kým, z akého stromu je list, ktorý si vybral na vylisovanie.

Didaktické ciele:

- spoznávanie farieb okolo nás
- charakteristické farby pre jednotlivé ročné obdobia
- poznávať bližšie jeseň, zber úrody, práca v záhrade.

Vyučovacie metódy:

- motivačný rozhovor
- práca so slovníkmi, vyhľadávanie, pozorovanie
- popisujeme jesenné obrázky a nazbierané listy
- výrazný prednes, praktické zručnosti.

Rozprávame sa, ako vzniká dúha a pomenúvame jej farby. V Obrázkovom slovníku slovenčiny hľadáme zeleninu a ovocie v záhrade, tie, ktoré Michal poznal, pomenoval a vyfarbil. Zároveň vysvetlil, ako ich doma upravujú do šalátov, alebo varia. Potom sme sa rozprávali, ako spolu s kamarátom v parku pri dome zbierali a hľadali najkrajšie listy. Viaceré vylisoval doma, ale tento sa mu najlepšie podaril, a tak ho odovzdal ako DŮ. Ďalej počúval z pásky príhodu o jeseni, a tiež si pozeral rôzne jesenné ilustrácie, ktoré som pripravila. Odpísal si z priloženého textu báseň Jeseň a dokreslil text podľa vlastného uváženia. Spoločne sme prednášali báseň, najskôr ja, potom Michal. Na domácu úlohu sa ju naučil naspamäť.

V závere každej hodiny som krátko slovne zhodnotila Michalovu prácu a pripomenula som termín a čas nasledujúcej hodiny. Michal vždy poďakoval a s pozdravom odišiel.

Vypracovala: Mgr. Milota Bajlová, ZŠ a MŠ Riazanská 75, Bratislava

Ukážka č. 3

Téma: Bratislava – mesto na Dunaji. Orientácia v meste.

Pomôcky: Mapa Bratislavy, obrázkové publikácie mesta, kópia našej mestskej časti z mapy Bratislavy, farebné ceruzky, vylisované listy, fixky, pracovný zošit, lepidlo, nožnice, papier, značky v meste.

Postup:

1. Rozhovor

Rozhovor: Kde sa nachádza tvoja škola? (okres, mesto, ulica)

Kde bývaš? (mesto, ulica, štvrť, región)

Ako cestuješ domov zo školy?

Kde je štadión Interu?

Ako sa tam dostaneš?

2. Práca s plánom nášho mesta

Počúva a – hľadať známe lokality,

hľadá: – orientovať sa v sprievodcovi mesta.

3. Farebné vyznačenie známych trás

Rozpráva – do školy a zo školy,

a kreslí: – na tréning a domov,

– cestovanie MHD (električka, autobus, trolejbus),

– autom.

4. V obrázkovej publikácii hľadáme

Rozhovor: – miesta a budovy, ktoré žiak pozná, alebo ich navštívil.

5. Samostatná práca

Píše: Tvorenie viet s využitím značiek.

6. Domáca úloha – Bol som na exkurzii.

Didaktické ciele:

- zopakovať to, čo sme si doteraz o hlavnom meste Slovenska povedali
- oboznámiť sa s presnou polohou Bratislavy
- poznať bližšie mestskú časť, v ktorej sa nachádzajú škola a bydlisko žiaka.

Vyučovacie metódy:

- motivačný rozhovor
- vysvetľovanie, práca s mapou, práca s obrázkovou publikáciou, so značkami
- opakovací rozhovor.

Štruktúru aj obsah hodiny som prispôsobila tomu, ako Michal rozumie jednotlivým úlohám. Keďže som mala len jedného žiaka, bol to dialóg. Najprv sme sa rozprávali ako cestuje do školy, kde býva a ako trávi čas po vyučovaní. Všetky spomenuté lokality sme spoločne vyhľadali v pláne mesta a bedekri. Potom na odфотографovanom pláne mestskej časti vyznačil fixkami trasy, ktoré denne absolvuje. Pritom čítal mená ulíc, ktorými prechádzal. V obrazovom sprievodcovi sme vyhľadali významné budovy, ktoré pozná, alebo ich navštívil. Obidva pracovné materiály si nalepil do zošita.

V ďalšej časti hodiny mal samostatnú prácu. Najprv si preštudoval značky, a potom dopĺňal správne podstatné meno do vety pod značkou. Pretože predchádzajúci týždeň bol s triedou na exkurzii v meste, na domácu úlohu dostal napísať krátke rozprávanie: Bol som na exkurzii.

3. METODICKÉ POKYNY NA ADMINISTRÁCIU PREHĽADU O VZDELÁVANÍ DETÍ CUDZINCŮV V JAZYKOVOM KURZE ŠTÁTNEHO JAZYKA A OSOBNÝ ZÁZNAM

Pedagogickú dokumentáciu v základnom jazykovom kurze štátneho jazyka a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka pre deti cudzincov tvorí okrem učebného plánu a učebných osnov aj dokument Prehľad o vzdelávaní detí cudzincov v jazykovom kurze štátneho jazyka (ďalej len „prehľad o vzdelávaní“). Osobný záznam dopĺňa dokumentáciu žiaka.

Prehľad o vzdelávaní a osobný záznam poskytujú ucelené informácie o celej skupine a konkrétnom žiakovi jazykového kurzu predovšetkým:

- učiteľovi
- rodičom
- škole, v ktorej žiak uskutočňuje povinnú školskú dochádzku
- kontrolným orgánom.

Prehľad o vzdelávaní detí cudzincov v jazykovom kurze štátneho jazyka.

Prehľad o vzdelávaní zaznamenáva prácu so skupinou ako celkom, a taktiež zaznamenáva individuálnu prácu s jednotlivým žiakom.

Prehľad o vzdelávaní sa skladá z dvoch častí:

- A - pevnej časti (viazaná)
- B - učebných listov žiaka.

A časť

I. list

Titulná (prvá) strana – vyplní učiteľ na začiatku jazykového kurzu.

Druhá strana – informuje o kurze štátneho jazyka vyučujúcich
– zaznamenávajú sa návštevy v triede, tabuľku určenú na zaznamenávanie prázdnin a voľných dní v školskom roku učiteľ jazykového kurzu vyplnía priebežne.

II. list a ďalšie listy

Prvá strana – zaznamenáva prehľad žiakov (poradové číslo, meno žiaka, ročník, dátum zaradenia do kurzu, dátum ukončenia, resp. odchodu z kurzu z rozličných dôvodov).

Druhá a ďalšie strany – sú určené na dennú evidenciu neprítomných žiakov, učiteľ uvedie dátum, meno žiaka a počet vyučovacích hodín, na ktorých žiak nebol prítomný.

B. časť

Učebný list žiaka je neoddeliteľnou súčasťou prehľadu o vzdelávaní:

- zaznamenáva školský rok, poradové číslo podľa prehľadu žiakov, meno žiaka, ročník, skupinu
- vyučujúci zapisuje každému žiakovi prebrané učivo s uvedením konkrétnej činnosti žiaka podľa počtu odučených vyučovacích hodín (jeden riadok/jedna vyučovacia hodina)
- hodnotenie odporúčame slovné, podľa uváženia vyučujúceho
- poznámky uvádzať podľa usmernenia označeného *.

Dokumentácia je urobená vo formáte A4, učebný list je z kartónu, z dôvodu častej manipulácie učiteľom (Príloha č. 1).

Osobný záznam žiaka

Osobný záznam žiaka vyplnía učiteľ v dvoch časových intervaloch: pri zaradení žiaka do kurzu a po jeho ukončení, resp. predčasnom odchode žiaka z kurzu z rôznych dôvodov.

Osobný záznam žiaka zaznamenáva základné údaje o žiakovi, o prebranom učive a o pozorovaní žiaka počas jazykového kurzu.

1. strana

Pečiatka školy – kmeňová škola, pri ktorej je zriadená skupina žiakov v základnom a rozširujúcom jazykovom kurze štátneho jazyka.

Poradové číslo – korešponduje s poradovým číslom žiaka, pod ktorým je zaevidovaný v prehľade o vzdelávaní.

Meno žiaka, dátum narodenia, štát, z ktorého dieťa pochádza, ročník, bydlisko, meno, povolanie a súčasné zamestnanie rodičov

– odporúčame vyplniť spolu s rodičmi. Tieto základné informácie sú potrebné pre počiatočnú prácu učiteľa so žiakom.

Príchod – dátum, kedy učiteľ začal so žiakom pracovať.

Odchod – dátum ukončenia vzdelávania.

Prebrané učivo – v tejto časti učiteľ podrobne uvedie, čo žiak prebral zo slovenského jazyka.

Hodnotenie za uplynulé obdobie – týka sa zhodnotenia úrovne jazykových kompetencií žiaka.

2. strana

Záznam o pozorovaní žiaka počas jazykového kurzu

– je zameraný na sociálne a výkonové charakteristiky, pamäť, vyjadrovacie schopnosti v slovenskom jazyku.

Ďalšie charakteristiky žiaka

- v tejto časti učiteľ môže uviesť všetky údaje, poznatky a odporúčania týkajúce sa žiaka, ktoré uzná za potrebné a vhodné.

Učiteľ skupiny - vyplní potrebné údaje.

Riaditeľ školy - podpíše osobný záznam po jeho celkovom vyplnení, t.j. po ukončení jazykového kurzu alebo odchode žiaka z jazykového kurzu z rôznych príčin.

Osobný záznam (originál) je potrebné archivovať s ďalšou pedagogickou dokumentáciou, týkajúcou sa vzdelávania žiaka.

Osobný záznam je veľmi dôležitým informačným zdrojom pre pedagógov, ktorí budú žiaka ďalej vzdelávať (Príloha č. 2).

Záver

Veľmi stará je povesť o babylonskej veži, ktorú chceli ľudia, pôvodne hovoriaci jedným jazykom postaviť až do neba, a boli potrestaní tým, že hovoria rôznymi jazykmi, čo je často pôvodom ich rozdielnych názorov na odlišnosti kultúr žijúcich na tejto planéte. Nech je to podľa povesti akokoľvek, jedno je isté, že dnes je vo svete viac ako 6000 jazykov a takmer toľko etnických skupín. Ich početnosť je rôzna, od stoviek miliónov po niekoľko tisíc a vyznačuje sa ešte veľkou variabilitou kultúr.

Tento informačno-metodický materiál sa zaoberá problematikou, ktorá z tejto pestrosti a variability ľudstva vychádza. Chceli sme ukázať, že vzdelávanie, či vo formálnom školskom systéme alebo v mimoškolskom edukačnom prostredí, zohráva významnú úlohu pri spolunažívaní ľudí na celom svete. Ide o celkom novú problematiku, ktorú nazývame **multikultúrna výchova**, a ktorá má v medzinárodnej terminológii niekoľko synonymických variantov.

V prostredí Slovenskej republiky je multikultúrna výchova nováčikom v oblasti vedy a výskumu. Na jednej strane sa otvárame svetu, náš vstup do Európskej únie naznačil, že chceme byť súčasťou Európy, budujeme s ňou mnohé prepojenia v oblasti ekonomickej, politickej, vojenskej, športovej, v oblasti školstva a kultúry, a na strane druhej k nám prichádzajú príslušníci rôznych kultúr ako turisti, obchodníci, investori, študenti, ale aj ako azylanti žiadajúci o politický azyl, dočasný alebo trvalý pobyt. V tomto obrovskom svete migrácie ľudí fungujú rôzne kultúrne faktory v pozitívnom i negatívnom svetle. Často pôsobia na ľudí predsudky, neznalosť cudzích kultúr, čo vyvoláva strach z neznámeho a dokonca nepriateľské postoje.

Zoznam bibliografických odkazov

Banks, J. A.: An introduction to Multicultural Education, Boston, London, Toronto, Allyn and Bacon 1994.

Benedikt, R.: Vzorce kultury. Praha. Argo 1999.

Bertrand, Y.: Soudobé teorie vzdelávání. Praha. Portál 1998.

Gashmore, E. et. Al.: Dictionary of Race and Ethnic Relations. London and New York, Routledge 1994, s. 216.

Kačala, - Pisárčiková, - Považaj, : Krátky slovník slovenského jazyka, VEDA, 2003.

Kovács, P. - Baláž, B. - Petrášová, M.: Koncepcia vzdelávania detí migrujúcich rodičov. MŠ SR, 2000. Nepublikované.

Langerová, Z. - Reiterová, M. - Žáčková, M. - Vladová, K.: Výchova a vzdelávanie detí cudzincov v Slovenskej republike-projekt.. Bratislava: ŠPÚ 2004. Nepublikované.

Langerová, Z. - Bernáthová, M. - Žáčková, M. - Vladová, K.: Záverečná správa Výchova a vzdelávanie detí cudzincov v Slovenskej republike. ŠPÚ 2004. Nepublikované.

Národný plán výchovy k ľudským právam na roky 2005 – 2014. Schválený na 2. operatívnej porade ministra školstva dňa 8. 2. 2005. Vypracovaný Štátnym pedagogickým ústavom v spolupráci s Oddelením výchovy a vzdelávania rómskych komunít MŠ SR podľa uznesenia vlády SR č. 446/2004 bodu C.13. Dostupný na internetovej stránke www.minedu.sk - regionálne školstvo - oddelenie výchovy a vzdelávania rómskych komunít.

Ornstein, A. aC., Levine, D. U. Foundations of Education. Boston, Houghton Mifflin Co., 1989, 4th ed.

Petrášová, M.: Právne vedomie riadiaceho zamestnanca v rezorte školstva. MPC Tomášikova Bratislava, 2002.

Petrášová, M. - Bjelová, M. - Somorová, R. - Vladová, K.: Vzdelávanie detí migrujúcich rodičov - žiadateľov o postavenie utečenca a utečencov v Slovenskej republike. Bratislava: ŠPÚ 2000. Nepublikované.

Průcha, J.: Multikultúrní výchova a vzdelávání. Pedagogika, 41, 1991, č. 3, s. 269 – 276.

Průcha, J.: Moderní pedagogika. Praha, Portál 1997, s. 50 – 52, reprint 1999.

Průcha, J. - Walterová, E. - Mareš, J.: Pedagogický slovník. 2. vyd. Praha: Portál, 2003, s. 137.

Shennan, M.: Teaching about Europe. London, Cassel 1991.

Švec,Š.: Základné pojmy v pedagogike a andragogike.Bratislava: IRIS, 1995. ISBN 80-88-77815-8

Taylor, E.: A learning Model for Becoming Interculturally Competent. International Journal of Intercultural relations, 18, 1994, č. 3. s. 389.

Vasquez, A. G.: Encyklopedia of Educational Research, 1982 s. 1267 – 1269

Wulf, Ch.: Intercultural Education. Education, 58, 1998, s. 7 – 18.

Smernica Rady č. 2002/73/EHS, ktorou sa novelizuje Smernica Rady č. 76/207/EHS o vykonávaní zásady rovnakého zaobchádzania s mužmi a ženami a upravuje prístup k zamestnaniu, odbornej príprave, postup v zamestnaní a pracovné podmienky rovnaké pre ženy aj mužov.

Internetový portál Strediska pre národné a ľudské práva (www.snlp.sk).

Úradný vestník Európskych spoločností I. 120, 19/07/2000 (www.europa.eu.int).

Úradný vestník Európskych spoločností I. 303, 02/12/2000 (www.europa.eu.int)

Úradný vestník Európskych spoločností I. 046, 17/02/1997 (www.europa.eu.int).

Internetový portál Úradu vlády SR (www.vlada.gov.sk)

Internetový portál Ministerstva školstva SR (www.minedu.sk)

Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov

Zákon NR SR č. 90/1996 Z. z. o minimálnej mzde v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 171/1993 Z. z. o Policajnom zbore v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 71/1967 Zb. o správnom konaní (správny poriadok).

Zákon č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovákoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 387/1996 Z. z. o zamestnanosti v znení neskorších predpisov.

Európska dohoda o pridružení uzatvorená medzi Európskymi spoločnosťami a ich členskými štátmi na strane jednej a Slovenskou republikou na strane druhej (oznámenie č. 158/1997 Z. z. v znení neskorších predpisov).

Zákon č. 36/2005 Z. z. o rodine a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 428/2002 Z. z. o ochrane osobných údajov v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 140/1961 Zb. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č.272/1994 Z. z. o ochrane zdravia ľudí v znení zákona NR SR č.222/1996 Z. z.

Zákon SNR č. 372/1990 Zb. o priestupkoch v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 270/1995 Z. z. o štátnom jazyku SR v znení neskorších predpisov.

Správa o vzdelávaní detí migrujúcich pracovníkov v EÚ – Dodatok 1, Brusel 1994

Zdroje: ÚIPŠ, MV SR, MŠ SR – webové stránky

Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

Uznesenie vlády SR č. 501 z 13.7.1993, ktorým bol na zabezpečenie plnenia úloh migračnej politiky zriadený Migračný úrad Ministerstva vnútra SR, ktorý v plnom rozsahu nahradil bývalý Sekretariát splnomocnenca vlády SR pre otázky utečencov.

Uznesenie vlády SR č. 846/1993 zo 16.11.1993, ktorým boli schválené Zásady migračnej politiky SR.

Uznesenie vlády Slovenskej republiky č. 11/2005, ktorým sa určuje vypracovanie Konceptie migračnej politiky Slovenskej republiky.

Konceptia migračnej politiky Slovenskej republiky Ministerstva vnútra Slovenskej republiky.

Rozpracovanie Konceptie migračnej politiky Slovenskej republiky Ministerstvom školstva Slovenskej republiky.

Smernica Rady Európskeho hospodárskeho spoločenstva 77/486/EHS o vzdelávaní detí migrujúcich pracovníkov zo dňa 25.7.1977.

Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl v znení neskorších predpisov.

Zákon NR SR č. 279/1993 Z. z. o školských zariadeniach v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Zákon č. 596/2003 z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Vyhláška Ministerstva školstva a vedy SR č. 143/1984 Zb. o základnej škole v znení neskorších predpisov.

Zákon č. 70/1997 Z. z. o zahraničných Slovákoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov.

Prílohy

**Príloha č. 1/A/B Prehľad o vzdelávaní detí cudzincov
v jazykovom kurze štátneho jazyka a učebný list**

Príloha č. 2 Osobný záznam

**Príloha č. 3 Všeobecne záväzné právne predpisy
v oblasti ľudských práv v Slovenskej republike**

PREHLAD O VZDELÁVANÍ

detí cudzincov v jazykovom kurze štátneho jazyka

Skupina:

Školský rok:

Metodický pokyn

na administráciu prehľadu o vzdelávaní detí cudzincov v jazykovom kurze štátneho jazyka

Prehľad o vzdelávaní detí cudzincov v jazykovom kurze štátneho jazyka (ďalej len „prehľad o vzdelávaní“) zaznamenáva prácu so skupinou ako celkom, a taktiež zaznamenáva individuálnu prácu s jednotlivým žiakom.

Prehľad o vzdelávaní sa skladá z dvoch častí:

A – pevnej časti (viazaná)

B – učebných listov žiaka.

A časť

I. list

Titulná (prvá) strana – vyplní učiteľ na začiatku jazykového kurzu.

Druhá strana – informuje o kurze štátneho jazyka a vyučujúcich
– zaznamenávajú sa návštevy v triede, tabuľku určenú na zaznamenávanie prázdnin a voľných dní v školskom roku učiteľ jazykového kurzu vyplňuje priebežne.

II. list a ďalšie listy

Prvá strana – zaznamenáva prehľad žiakov.

Druhá a ďalšie strany – sú určené na dennú evidenciu neprítomných žiakov učiteľ uvedie dátum, meno žiaka a počet vyučovacích hodín, na ktorých žiak nebol prítomný.

B. časť

Učebný list žiaka je neoddeliteľnou súčasťou prehľadu o vzdelávaní:

- zaznamenáva školský rok, poradové číslo podľa prehľadu žiakov, meno žiaka, ročník, skupinu,
- vyučujúci zapisuje každému žiakovi prebraté učivo, s uvedením **konkrétnej činnosti žiaka**, podľa počtu odučených vyučovacích hodín (jeden riadok/jedna vyučovacia hodina),
- hodnotenie odporúčame slovné, podľa uváženia vyučujúceho,
- poznámky uvádzať podľa usmernenia označeného *.

Škola:

Kraj:

PREHĽAD VZDELÁVANIA

detí cudzincov v jazykovom kurze štátneho jazyka

Skupina:

Ročník/-y:

Školský rok:/.....

Jazykový kurz sa začal dňa:

skončil dňa:

Pečiatka školy:

.....
riaditeľ školy

.....
učiteľ skupiny

Príloha č. 2

Pečiatka školy

Poradové číslo: Školský rok:

Triedny učiteľ:

Učiteľ skupiny:

OSOBNÝ ZÁZNAM

Meno žiaka: Dátum narodenia:

Štát, z ktorého žiak pochádza:

Ročník:

Bydlisko:

Meno otca:

Povolanie:

Súčasnú zamestnanie:

Meno matky:

Povolanie:

Súčasnú zamestnanie:

Dátum zaradenia žiaka do jazykového kurzu:

Dátum ukončenia jazykového kurzu:

PREBRATÉ UČIVO V JAZYKOVOM KURZE

.....
.....
.....

HODNOTENIE ŽIAKA

.....
.....
.....
.....

Záznam o pozorovaní žiaka počas jazykového kurzu

(Hodiace sa podčiarknite a doplňte ďalšie pozorované charakteristiky žiaka.)

Sociálne charakteristiky

Ľahko sa adaptuje - problémy s adaptáciou; uzavretý, samotársky - otvorený, kamarátsky; pribojný - utiahnutý; sebavedomý - podceňuje sa; precitlivený - primerane reaguje; znášavý, nekonfliktný - neznašavý, vyvoláva konflikty; povýšenecký - skromný; ustráchaný - nebojácný; spoľahlivý - nespoľahlivý, disciplinovaný - nedisciplinovaný; trpezlivý - netrpezlivý.

Výkonové charakteristiky

Samostatný - nesamostatný; povrchný - svedomitý; vytrvalý - ľahko sa vzdáva; usilovný - lenivý; šikovný, talentovaný - menej šikovný; ľahko chápe - ťažšie chápe; pasívny - aktívny, iniciatívny; snaží sa vyniknúť - nemá potrebu vynikať; rýchlo reaguje - pomaly reaguje; učí sa so záujmom - učenie ho menej zaujíma.

Pamäť

Veľmi dobrá - priemerná - slabšia

Vyjadrovacie charakteristiky v slovenskom jazyku

Slovná zásoba: veľmi dobrá - priemerná - slabšia

Vyjadrovanie: plynulé a samostatné - vcelku plynulé, s menšou pomocou - útržkovito, ale viac-menej samostatne - útržkovito, len s pomocou - so značnými ťažkosťami a nevyhnutnou pomocou

Lepšie sa vyjadruje: ústne - písomne

Reč je: primerane rýchla - pomalšia - dosť pomalá, ťažko hľadá a vyslovuje slová

Výslovnosť: primeraná, správna - s menšími problémami, nepresnosťami - s výraznejšími problémami

Gramatická správnosť vyjadrovania:

primeraná, správna - viac-menej správna, len drobnejšie nedostatky - s častejšími nedostatkami, nesprávnosťami - s výraznými a častými nedostatkami

Komunikatívnosť: aktívne vyhľadáva, iniciuje komunikáciu v slovenskom jazyku - bežne sa zapája do komunikácie - len odpovedá na otázky - má výrazné zábrany v komunikovaní.

Ďalšie charakteristiky žiaka:

.....

.....

.....

.....

.....

.....
Dátum, podpis učiteľa

.....
podpis riaditeľa školy

Príloha č. 3

Všeobecne záväzné právne predpisy v oblasti ľudských práv v Slovenskej republike

Východiskovým a najdôležitejším medzinárodne platným dokumentom je Všeobecná deklarácia ľudských práv z 10. decembra 1948. Články 1 a 2 sa zaoberajú otázkami ľudských práv a slobôd a článok 26 právom na vzdelanie. Tieto princípy v plnej miere akceptujú a po roku 1989 podrobnejšie definujú:

Ústavný zákon č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd

Ústava Slovenskej republiky (ďalej len „Ústava SR“) č. 460/1992 Zb. v znení neskorších predpisov.

V zmysle Ústavy SR sa rozlišujú dve kategórie medzinárodných zmlúv o ľudských právach a základných slobodách, ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom a majú prednosť pred zákonom, resp. zákonmi SR. V oboch kategóriách ide o právne záväzné dokumenty:

Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom po 1. júli 2001 sú posudzované v zmysle čl. 7 ods. 5 Ústavy SR - majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky bez ohľadu na rozsah ústavných práv a slobôd, ktoré priznávajú (ústavným zákonom č.90/2001 z 1. júla 2001, ktorým sa novelizovala Ústava SR bol zrušený čl. 11 Ústavy SR stanovujúci, že medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom majú prednosť pred zákonom, len ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd).

Medzinárodné zmluvy o ľudských právach a základných slobodách, ktoré boli ratifikované a vyhlásené spôsobom ustanoveným zákonom pred 1. júnom 2001 sú posudzované v zmysle čl. 154c Ústavy SR - majú prednosť pred zákonom, len ak zabezpečujú väčší rozsah ústavných práv a slobôd (pre ich výklad a uplatnenie sa zachováva režim čl. 11 Ústavy SR z roku 1992).

Medzinárodné dokumenty týkajúce sa ľudských práv, ktoré sú ratifikované Slovenskou republikou, ako aj dokumenty Slovenskej republiky, deklarujúce ľudské práva:

A. V rámci dokumentov OSN je Slovenská republika zmluvnou stranou nasledujúcich mnohostranných dohovorov, zameraných na problematiku ľudských práv:

Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídiu

(Paríž 8. decembra 1948, vyhláška č. 32/1955 Zb.)

Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie

(New York 21. decembra 1965, vyhláška č. 95/1974 Zb.)

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

(New York 16. decembra 1966, vyhláška č. 120/1976 Zb.)

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

(New York 16. decembra 1966, vyhláška č. 120/1976 Zb.)

Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach

(New York 16. decembra 1966, oznámenie č. 169/1991 Zb.)

II. Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach

(New York, 16. decembra 1966, oznámenie č. 327/1999 Z. z.)

Dohovor o nepremlčateľnosti vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti

(New York 26. novembra 1968, vyhláška č. 53/1974)

Medzinárodný dohovor o potlačení a trestaní zločinu apartheidu

(New York 30. novembra 1973, vyhláška č. 116/1976)

Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien

(New York 18. decembra 1979, vyhláška č. 62/1987 Zb.)

Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu

(New York 10. decembra 1984, vyhláška č. 143/1988 Zb.)

Dohovor o právach dieťaťa

(New York 20. novembra 1989, oznámenie č. 104/1991 Zb.)

Protokol pozmeňujúci Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu so ženami a deťmi, podpísaný v Ženeve 30. septembra 1921 a Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu s plnoletými ženami, podpísaný v Ženeve 11. októbra 1933

(Lake Success, New York 12. novembra 1947)

Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu so ženami a deťmi, uzatvorený v Ženeve 30. septembra 1921 a pozmenený Protokolom podpísaným v Lake Success 12. novembra 1947

(New York 12. novembra 1947)

Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu so ženami a deťmi

(Ženeva 30. septembra 1921, č. 123/1924)

Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu s plnoletými ženami, uzatvorený v Ženeve 30. septembra 1921 a pozmenený Protokolom podpísaným v Lake Success 12. novembra 1947

(New York 12. novembra 1947)

Medzinárodný dohovor o potieraní obchodu s plnoletými ženami

(Ženeva 11. októbra 1933, č. 32/1936)

Protokol pozmeňujúci Medzinárodný dohovor o zabezpečení ochrany proti zločinnému obchodu známemu pod názvom obchod s dievčatami, podpísaný v Paríži 18. mája 1904, a Medzinárodný dohovor o potlačení obchodu s dievčatami, podpísaný v Paríži v Paríži 4. mája 1910 (Lake Success, New York 4. mája 1949)

Medzinárodný dohovor o zabezpečení ochrany proti zločinnému obchodu známemu pod názvom obchod s dievčatami, podpísaný v Paríži 18. mája 1904 a pozmenený Protokolom podpísaným v Lake Success 4. mája 1949

(New York 4. mája 1949)

Medzinárodný dohovor o zabezpečení ochrany proti zločinnému obchodu známemu pod názvom obchod s dievčatami

(Paríž 18. mája 1904)

Medzinárodný dohovor o potlačení obchodu s dievčatami, podpísaný v Paríži 4. mája 1910, pozmenený Protokolom podpísaným v Lake Success 4. mája 1949

(New York 4. mája 1949)

Medzinárodný dohovor o potlačení obchodu s dievčatami

(Paríž 4. mája 1910, č. 160/1922 Zb.)

Dohovor a Záverečný protokol o potlačovaní obchodu s ľuďmi a vykorisťovaní prostitúcie druhých osôb

(Lake Success, New York 21. marca 1950)

Poznámka: notifikácia sukcesie SR do vyššie uvedených mnohostranných zmluvných dokumentov OSN (okrem dokumentu č. 6 - II. Opčný protokol k Medzinárodnému paktu o občianskych a politických právach) sa uskutočnila dňa 28. mája 1993 s platnosťou od 1. januára 1993. Oznámenie o sukcesii je publikované v Zbierke zákonov pod č. 53/1994 Z. z.

B. V rámci ľudskoprávných dohovorov Rady Európy je Slovenská republika zmluvnou stranou nasledovných dokumentov:

Európsky dohovor o potlačovaní terorizmu

(Štrasburg 27. január 1977, oznámenie č. 552/1992 Zb.)

Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a jeho dodatkové protokoly č. 1 – 8

(Rím 4. november 1950, oznámenie č. 209/1992 Zb.)

Poznámka: sukcesia do oboch dokumentov bola uznaná generálnym tajomníkom RE v r. 1993, oznámenie o potvrdení sukcesie publikované pod č. 27/1994 Z. z.

Protokol č. 11 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd meniaci kontrolný systém založený dohovorom

(Štrasburg 11. máj 1994, oznámenie č. 102/1999 Z. z.)

Európsky dohovor o zabránení mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu

(Štrasburg 26. november 1987, oznámenie č. 26/1995 Z. z.)

Rámcový dohovor na ochranu národnostných menšín
(Štrasburg 1. február 1995, oznámenie č. 160/1998 Z. z.)

Európska sociálna charta
(podpis uznaný v rámci sukcesie po bývalej ČSFR, ratifikácia: 22.6.1998, platnosť: 21.7.1998) (Turín, 18. Október 1961, oznámenie č. 329/1998 Z. z.)

Dodatkový protokol k Európskej sociálnej charte
(Štrasburg 5. máj 1988, oznámenie č. 330/1998 Z. z.)

Štvrtý dodatkový protokol k Všeobecnej dohode o výsadách a imunitách Rady Európy
(Paríž 16. december 1961)

Piaty dodatkový protokol k Všeobecnej dohode o výsadách a imunitách Rady Európy
(Štrasburg 18. jún 1990)

Šiesty dodatkový protokol k Všeobecnej dohode o výsadách a imunitách Rady Európy (podpis: 9.6.1999, ratifikácia: 24. november 1999)
(Štrasburg 5. marec 1996)

Protokol č. 1 k Európskemu dohovoru o zabránení mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (podpis: 7.3.1994, ratifikácia: 11.5.1994)
(Štrasburg, 4. november 1993)

Protokol č. 2 k Európskemu dohovoru o zabránení mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (podpis: 7.3.1994, ratifikácia: 11.5.1994)
(Štrasburg, 4. november 1993)

Protokol doplnujúci Európsku sociálnu chartu (podpis: 27.5.1992, ratifikácia: 22.6.1998)
(Turín 21. október 1991)

Dohovor o ľudských právach a biomedicíne (podpis: 4.4.1997, ratifikácia: 15.1.1998)
(Oviedo 4. apríl 1997)

Európsky dohovor o občianstve (podpis: 6.10.1997, ratifikácia: 27.5.1998)
(Štrasburg 6. november 1997)

Dodatkový protokol k Dohovoru o ľudských právach a biomedicíne o zákaze klonovania ľudských bytostí (podpis: 31.3.1998, ratifikácia: 22.10.1998)
(Paríž 12. január 1998)

Európska charta miestnej samosprávy (podpis: 23.2.1999, ratifikácia: 1.2.2000)
(Štrasburg 15. október 1985)

Európsky rámcový dohovor o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi (ratifikácia: 1.2.2000)

Doplňkový protokol k Európskemu rámcovému dohovoru o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi (ratifikácia dňa 1.2.2000)

Protokol č. 2 k Európskemu rámcovému dohovoru o cezhraničnej spolupráci medzi územnými celkami alebo orgánmi (ratifikácia dňa 1.2.2000)

Dohovory RE, ktoré SR zatiaľ len podpísala:

Európsky dohovor o výkone práv dieťaťa (podpis: 22.6.1998)
(Štrasburg 25. január 1996)

Trestnoprávny dohovor o korupcii (podpis: 27.1.1999)
(Štrasburg 27. január 1999)

Dohovor o praní špinavých peňazí, vyhľadávaní, zabavení a konfiškácii ziskov z trestnej činnosti (podpis: 8.9.1999)
(Štrasburg, 8. november 1990)

Revidovaná Európska sociálna charta a dodatkový protokol umožňujúci kolektívne sťažnosti (podpis: 18. november 1999)
(Štrasburg, 3. máj 1996, platnosť: 1. júl 1999)

C. Medzinárodné dokumenty na ochranu práv národnostných menšín, ktoré prijala a ratifikovala Slovenská republika:

Všeobecná deklarácia ľudských práv. Prijatá VZ OSN 10. decembra 1948, č. 217/III A, články 1,2,26
Európsky dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a jeho dodatkové protokoly č. 1-8. Rím 1950
Dohovor o právach dieťaťa. Prijatý VZ OSN v roku 1989, časť I, články: 2 (Nediskriminácia), 7 (Meno a štátna príslušnosť), 8 (Zachovanie identity), 13 (Sloboda prejavu), 17 (prístup k vhodným informáciám), 20 (Ochrana detí bez rodiny), 29 (ciele výchovy), 30 (deti národnostných menšín alebo domorodého pôvodu)
Svetová deklarácia o vzdelávaní z roku 1990
Dokument kodanského zasadania konferencie o ľudskej dimenzii KBSE z roku 1990
Deklarácia o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám. Prijatá VZ OSN v roku 1992
Európska charta regionálnych jazykov alebo jazykov menšín. Rada Európy 1992
Odporúčania Rady Európy č. 1201 k Európskej dohode o ľudských právach národnostných menšín z roku 1993
Rámcový dohovor Rady Európy o ochrane národnostných menšín z roku 1995
Dvojstranná Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou a Maďarskou republikou z roku 1995

D. Haagske odporúčania Vysokého komisára OBSE pre národnostné menšiny a Dôvodová správa, zverejnené v novembri 1996 vo Viedni. Nie sú záväzným medzinárodným dokumentom.

E. Všeobecne-záväzné právne predpisy SR k národnostným menšinám

1. Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných školách (školský zákon) v znení neskorších predpisov
2. Zákon č. 596/2003 Z. z. o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
3. Dohovor o právach dieťaťa č. 104/1991 Zb.
4. Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd č. 209/1992 Zb. v znení zákona č. 102/1999 Z. z.
5. Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení zákona č. 90/2001 Z. z.
6. Zákon č. 279/1993 Z. z. o školských zariadeniach v znení neskorších predpisov
7. Zákon č. 184/1999 Z. z. o používaní jazykov národnostných menšín
8. Dvojstranná Zmluva o dobrom susedstve a priateľskej spolupráci medzi Slovenskou a Maďarskou republikou z roku 1995

F. Základné dokumenty v oblasti azylu

Dohovor o právnom postavení utečencov prijatý v Ženeve 28. júla 1951
Protokol týkajúci sa právneho postavenia utečencov prijatý v New Yorku 31. januára 1967
Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. v znení zákona č. 90/2001 Z. z.
Listina základných práv a slobôd zverejnená pod č. 23/1991 Zb.
Zákon č. 48/2002 Z. z. o pobyte cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
Zákon č. 283/1995 Z. z. o utečencoch v znení neskorších predpisov
Zákon č. 480/2002 Z. z. o azyle a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov
Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov

G. Medzinárodné dokumenty v oblasti osôb so zdravotným postihnutím uvádzame so stručnou anotáciou

Všeobecná deklarácia ľudských práv (OSN 1948):

- všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach, všetci majú právo na rovnakú ochranu proti akejkoľvek diskriminácii;
- rodičia majú prednostné právo voliť druh vzdelania pre svoje deti.

Deklarácia práv dieťaťa (OSN 1959), kde jednou zo základných zásad je zabezpečiť pre zdravotne postihnuté dieťa osobitnú starostlivosť a výchovu. Dieťaťu, ktoré je mentálne, fyzicky alebo sociálne postihnuté, musí sa poskytovať osobitné zaobchádzanie, výchova a starostlivosť, ktorú si vyžaduje jeho zvláštne postavenie. To nevylučuje

čuje segregovanú výchovu, pokiaľ je indikovaná. Osobitné zaobchádzanie však neznamená vyčlenenie zo spoločnosti.

Dohovor o právach dieťaťa (OSN 1989), prijatý v SR v r. 1990. Mentálne, fyzicky alebo sociálne postihnuté dieťa má právo tešiť sa plnému a slušnému životu v podmienkach, ktoré zaručujú dôstojnosť, podporujú sebarealizáciu i možnosť jeho aktívnej účasť v spoločnosti.

Deklarácia práv zdravotne postihnutých osôb vo vyhlásení VZ OSN je definovaná zdravotne postihnutá osoba ako: „ktorákoľvek osoba, ktorá si nie je schopná zaistiť úplne alebo čiastočne potreby bežného spoločenského života“. Európska sociálna charta, revidovaná v r. 1996, požaduje prijať potrebné opatrenia na vytvorenie podmienok pre poradenstvo, vzdelanie a odbornú prípravu na výkon povolania zdravotne postihnutým osobám v rámci všeobecných systémov alebo pomocou špecializovaných inštitúcií (čl. 15).

Práva ľudí so zdravotným postihnutím s dopadom aj na oblasť vzdelávania sú zabezpečené v ďalších špecifických dokumentoch:

Štandardné pravidlá na vytváranie rovnakých príležitostí pre osoby so zdravotným postihnutím (OSN 1993) podrobne určujú spôsoby, akými spoločnosť môže zabezpečiť práva a potreby ľudí so zdravotným postihnutím, aby sa mohli v čo najširšej miere spoločensky začleniť.

Deklarácia práv duševne postihnutých ľudí (VZ OSN 1971), kde sa okrem iného hovorí, že duševne postihnutý občan má nárok na také vzdelanie, tréning, rehabilitáciu a podporu, ktoré čo najviac môžu rozvinúť jeho možný potenciál a schopnosti.

Charta na osemdesiate roky (14. svetový kongres Medzinárodnej rehabilitácie, Winnipeg 1980), ktorej hlavným cieľom je pomáhať dosiahnuť plnú účasť a rovnosť pre postihnutých ľudí na celom svete. Vo vzťahu k vzdelávaniu detí so zdravotným postihnutím sa v dokumente zdôrazňuje: „Kdekoľvek je to možné vzdelávanie a výchova by mali byť integrované do bežného vzdelávacieho systému.“ (čl. 45); „Spoločnosť by mala vo vzdelávacom procese naučiť deti so zdravotným postihnutím prinášať spoločnosti úžitok a to v takom vzdelávacom prostredí, ktoré je čo najmenej obmedzené“. (čl. 46)

Madridská deklarácia, ktorú prijal Európsky kongres o zdravotnom postihnutí v Madride (marec 2002) vo vzťahu k vzdelávaniu kladie dôraz na integrované vzdelávanie a začlenenie sa ľudí so zdravotným postihnutím do hlavného prúdu života. „Školy by mali prevziať vedúcu úlohu pri šírení porozumenia a akceptácie práv ľudí so zdravotným postihnutím“.

Ústava SR

Zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov: §3 ods. 2 „Žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, to jest žiakom s mentálnym, sluchovým, zrakovým alebo telesným postihnutím, žiakom zdravotne oslabeným a chorým, žiakom s narušenou komunikačnou schopnosťou, žiakom s autizmom, žiakom s vývinovými poruchami učenia alebo správania, žiakom s ťažkým mentálnym postihnutím umiestneným v domovoch sociálnych služieb, žiakom s poruchami psychického alebo sociálneho vývinu sa poskytuje vzdelanie zodpovedajúce ich individuálnym schopnostiam špeciálnymi formami a metódami zodpovedajúcimi ich postihnutiu.“ ods. 3. „Nepočujúcim a nevidomým sa zabezpečuje právo na vzdelanie v ich jazyku s použitím posunkovej reči 1a) alebo Braillovo písma.“

Zákon č. 149/1995 Z. z. o posunkovej reči nepočujúcich osôb definuje právo na používanie posunkovej reči ľudí so sluchovým postihnutím vo vzdelávacom procese a v spoločenskom živote.

Zákon č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon) určuje podmienky školskej integrácie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami (§32a, §32b, §32c).

H. Medzinárodnoprávne dokumenty a politické záväzky SR k rómskej národnostnej menšine

ORGANIZÁCIA SPOJENÝCH NÁRODOV (OSN)

Právne záväzné dokumenty:

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach

(New York 16. decembra 1966, oznámenie č. 120/1976 Zb.)

Medzinárodný pakt o hospodárskych, sociálnych a kultúrnych právach

(New York 16. decembra 1966, oznámenie č. 120/1976 Zb.)

Medzinárodný dohovor o odstránení všetkých foriem rasovej diskriminácie

(New York 21. decembra 1965, vyhláška č. 95/1974 Zb.)

Dohovor o zabránení a trestaní zločinu genocídia

(Paríž 8. decembra 1948, vyhláška č. 32/1955 Zb.)

Dohovor proti mučeniu a inému krutému, neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu

(New York 10. decembra 1984, vyhláška č. 143/1988 Zb.)

Dohovor o právach dieťaťa

(New York 20. novembra 1989, oznámenie č. 104/1991 Zb.)

Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o zákaze diskriminácie v zamestnaní a povolani č. 111 z r. 1958 (ratifikovaný Československom 15. júna 1960, znovu ratifikovaný Slovenskom 1. januára 1993, oznámenie č. 465/1990 Zb.)

Dohovor UNESCO proti diskriminácii vo vzdelaní (ratifikovaný Československom v roku 1962 a znovu ratifikovaný Slovenskom 1. januára 1993)

Politicky záväzné dokumenty:

Všeobecná deklarácia ľudských práv (z roku 1948)

Deklarácia OSN o právach osôb patriacich k národnostným alebo etnickým, náboženským a jazykovým menšinám (z roku 1992)

RADA EURÓPY

Právne záväzné dokumenty:

Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd a jeho dodatkové protokoly č. 1-8 (Rím 4. november 1950, oznámenie č. 209/1992 Zb.) - sukcesia bola uznaná generálnym tajomníkom RE

Európsky dohovor o zabránení mučeniu a neľudskému alebo ponižujúcemu zaobchádzaniu alebo trestaniu (Štrasburg 26. november 1987, oznámenie č. 26/1995 Z. z.)

Európska sociálna charta (Turín, 18. október 1961, oznámenie č. 329/1998 Z. z.) - podpis uznaný v rámci sukcesie po bývalej ČSFR

Rámcový dohovor Rady Európy na ochranu národnostných menšín

(Štrasburg 1. február 1995, oznámenie č. 160/1998 Z. z.)

Európska charta regionálnych alebo menšinových jazykov

(Štrasburg, 20. február 2001, oznámenie č. 588/2001 Z. z.)

Európsky dohovor o občianstve

(Štrasburg 6. november 1997, oznámenie č. 418/2000)

Dokument RE, ktorý SR zatiaľ len podpísala, neratifikovala:

Protokol č. 12 k Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd

(SR podpísala tento dokument 14. apríla 2000)

Politicky záväzné dokumenty:

Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia RE č. 563/69 týkajúce sa postavenia Cigánov a iných kočovníkov v Európe – hoci odporúčania PZ RE môžu obsahovať aj výzvy určené priamo členským štátom RE, sú primárne

adresované nie jednotlivým štátom, ale Výboru ministrov RE, ktorý na ich základe môže vládam členských krajín RE adresovať svoje odporúčania.

Rezolúcia Výboru ministrov RE č. 1/83 o nomádoch bez štátnej príslušnosti a o nomádoch bez určenia národnosti – rezolúcie Výboru ministrov RE sú adresované vládam členských krajín RE

Odporúčanie Výboru ministrov RE o vzdelávaní rómskych/cigánskych detí v Európe č. Rec (2000) 4 – odporúčania Výboru ministrov sú adresované členským krajinám RE

Odporúčanie Výboru ministrov RE Rec(2001)17 o zlepšení ekonomickej situácie a zamestnanosti Rómov/Cigánov a kočovníkov v Európe

Odporúčanie Parlamentného zhromaždenia Rady Európy (PZRE) č 1134/90 o právach menšín

Odporúčanie PZ RE č. 928/81 o výchovno-vzdelávacích a kultúrnych problémoch menšinových jazykov a dialektov v Európe

Odporúčanie PZ RE č. 1177/92 o právach menšín

Odporúčanie PZ RE 1201/93 o dodatkovom protokole o právach národnostných menšín k Európskemu dohovoru o ľudských právach

Odporúčanie PZ RE č. 1203/93 týkajúce sa Rómov v Európe

Odporúčanie PZ RE 1353/98 o prístupe menšín k vyššiemu vzdelaniu

Odporúčanie PZ RE 1557/2000 o právnom postavení Rómov v Európe

Rezolúcia Konferencie miestnych a regionálnych samospráv Európy č.125/81 o úlohe a zodpovednosti miestnych a regionálnych samospráv vo vzťahu ku kultúrnym a sociálnym problémom populácie kočovníckeho pôvodu – rezolúcia adresovaná Výboru ministrov RE

Rezolúcia Kongresu miestnych a regionálnych samospráv Európy č. 249/93 o Cigánoch v Európe: úloha a zodpovednosť miestnych a regionálnych samospráv – rezolúcia adresovaná ako odporúčanie miestnym a regionálnym samosprávam

Rezolúcia Kongresu miestnych a regionálnych samospráv Európy č. 16/95 o „K tolerantnej Európe: príspevok Rómov (Cigánov)“ – rezolúcia adresovaná ako odporúčanie miestnym a regionálnym samosprávam

Odporúčanie Kongresu miestnych a regionálnych samospráv Európy č. 11/95 o „K tolerantnej Európe: príspevok Rómov (Cigánov)“ - odporúčanie bolo adresované Výboru ministrov RE

Rezolúcia Kongresu miestnych a regionálnych samospráv Európy č. /97 o „K tolerantnej Európe: príspevok Rómov (Cigánov)“ – rezolúcia adresovaná ako odporúčanie miestnym a regionálnym samosprávam

Odporúčanie Európskej komisie proti rasizmu a intolerancii (ECRI) č. 1 týkajúce sa boja proti rasizmu, xenofóbii, antisemitizmu a intolerancii zo 4. októbra 1996 – odporúčania ECRI sú adresované vládam členských krajín RE

Odporúčanie ECRI č. 3 týkajúce sa boja proti rasizmu a intolerancii namierenej voči Rómom/Cigánom zo 6. marca 1998

Odporúčanie ECRI č. 7 týkajúce sa národnej legislatívy v oblasti boja proti rasizmu a rasovej diskriminácii z 13. decembra 2002

ORGANIZÁCIA PRE BEZPEČNOSŤ A SPOLUPRÁCU V EURÓPE (OBSE)

Politicky záväzné dokumenty:

Záverečný dokument z kodanskej schôdzky o ľudskej dimenzii Konferencie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe (1990)

Akčný plán OBSE na zlepšenie situácie Rómov a Sintov (schválený Ministerskou radou OBSE dňa 2. decembra 2003 v Maastrichte).

EURÓPSKA ÚNIA

Vo vzťahu k ES a EÚ v zmysle čl. 7 ods. 2 Ústavy SR platí, že „Právne záväzné akty Európskych spoločenstiev a Európskej únie majú prednosť pred zákonmi Slovenskej republiky. Prevzatie záväzných aktov, ktoré vyžadujú implementáciu sa vykoná zákonom alebo nariadením vlády podľa čl. 120 ods. 2“

Smernica Rady EÚ 2000/43 ES ustanovujúca zásadu rovnakého zaobchádzania s osobami bez ohľadu na rasový alebo etnický pôvod

Smernica Rady EÚ 2000/78 ES ustanovujúca všeobecný rámec rovnakého zaobchádzania v zamestnaní a zárobkovej činnosti

Poznámka: Smernice Rady EÚ zaväzujú členské štáty pokiaľ ide o sledovaný cieľ. Nezakladajú potrebu prijatia samostatného zákona a ponechávajú spôsob realizovania cieľa, ktorý sa má nimi dosiahnuť v členských štátoch. SR si zvolila transpozíciu uvedených smerníc do vnútroštátnej legislatívy prostredníctvom zákona č. 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon).

(Príloha prevzatá z Národného plánu výchovy k ľudským právam na roky 2005 - 2014 zverejneného na internetovej stránke www.minedu.sk -regionálne školstvo- oddelenie výchovy a vzdelávania rómskych komunít).

